

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİMDALI**

**İSLAM HUKUKU AÇISINDAN KİMSESİZ
ÇOCUKLARIN KORUNMASI VE BAKIMI**

ÜZEYİR KÖSE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
EYLÜL - 2008**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİMDALI**

**İSLAM HUKUKU AÇISINDAN KİMSESİZ
ÇOCUKLARIN KORUNMASI VE BAKIMI**

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nuri KAHVECİ

Üzeyir KÖSE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
EYLÜL - 2008**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**İSLAM HUKUKU AÇISINDAN KİMSESİZ
ÇOCUKLARIN KORUNMASI VE BAKIMI**

Üzeyir KÖSE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

**Bu Tez 03/09/2008 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.**

Yrd. Doç. Dr. Nuri KAHVECİ
DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. İzzet SARGIN
ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Halil APAYDIN
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Ahmet Hamdi AYDIN
Enstitü Müdür Vekili

Bu çalışma.....tarafından desteklenmiştir.

Proje No:.....

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLER ANABİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İSLAM HUKUKU AÇISINDAN KİMSESİZ
ÇOCUKLARIN KORUNMASI VE BAKIMI**

Üzeyir KÖSE

DANIŞMAN : Yrd. Doç. Dr. Nuri KAHVECİ

Yıl : 2008, Sayfa: 94

Jüri : Yrd. Doç. Dr. Nuri KAHVECİ
: Yrd. Doç. Dr. İzzet SARGIN
: Yrd. Doç. Dr. Halil APAYDIN

Kimsesiz çocukların korunması ve bakımı toplumlarda sürekli bir sorun teşkil etmiştir. Her toplum ekonomik, sosyal ve kültürel durumuna göre kimsesiz çocukların korunması ve bakımı hususunda bir takım düzenlemeler yapmıştır. İslam Hukuku da toplumsal bir yara olan kimsesiz çocuklar sorununa dikkat çekmiş ve “lakit” başlığı altında kimsesiz çocukların bakımı, korunmaları, nafakaları, dinleri ve neseplerinin belirlenmesi hususunda sürekli terkedilmiş çocukların lehine hükümler ortaya koymuştur.

İslam Hukuku kimsesiz çocukların bakımı, korunması ve topluma kazandırılması için en uygun yöntemin bir aile içinde bakılması ve büyütülmesi olduğunu kabul etmiş, bu yüzden istemesi halinde terkedilmiş çocuğun bakımı ve korunması sorumluluğunu öncelikle onu bulup alan kimseye yüklemiştir. Bu çocukların nafakalarının da varsa kendi mallarından karşılanacağı, malları yoksa nafakalarını devletin karşılayacağı hükme bağlanmıştır. Günümüzde ise kimsesiz çocukların bakımları ve korunmaları hususunda evlat edinme ve koruyucu aile uygulaması ön plana çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, kimsesiz çocuklar, nafaka, bakım, koruma, evlat edinme, koruyucu aile, kurum bakımı, nesepl.

**DEPARTMENT OF BASIC ISLAMIC SCIENCES
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
UNIVERSITY OF KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM**

ABSTRACT

MA THESIS

**PRESERVATION AND CARING OF HOMELESS
CHILDREN IN TERMS OF ISLAMIC LAW SYSTEM**

Üzeyir KÖSE

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Nuri KAHVECI

Year : 2008, Pages: 94

**Jury : Assist. Prof. Dr. Nuri KAHVECI
: Assist. Prof. Dr. İzzet SARGIN
: Assist. Prof. Dr. Halil APAYDIN**

Preservation and caring of homeless children have always presented a problem for communities. Each community has made arrangements for the preservation and caring of the homeless children according to their economic, social and cultural situations. Islamic law system has called attention to the problem of homeless children and issued its regulations called 'lakit' as title. These regulations include preservation and caring of these homeless children, their maintenance, identification of their lineages and religions. These regulations have always been in favour of the homeless children.

Islamic law system has always seen the upbringing and caring of homeless children in a family as the best way for their protection, caring and rehabilitation. So the responsibility of caring and preservation of a homeless child is given to the one who finds and takes him. The maintenance of such homeless children is provided by their own property if they have, otherwise it is provided by the government according to the Islamic law system. In today's world, the adoption (of a child) and protective family system has become popular for the preservation and caring of homeless children.

Key words: Islamic Law, homeless children, maintenance, caring, preservation, adoption, protective family, society care, lineage.

ÖNSÖZ

Geleceğimizin teminatı olan çocukların yetiştirilmeleri, topluma uyumlarının sağlanması, beden ve ruh sağlıklarının korunup geliştirilmesi ve faydalı bir birey olarak topluma katılabilmeleri üzerinde önemle durulması gereken konulardan biridir. Normal şartlarda çocukların bakımları, korunmaları, maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanması sorumluluğunu ana babaları üstlenmektedir. Ancak her çocuk ana-babasının koruması altında kalma şansına sahip olamayabilmektedir. Her toplumda annesini, babasını veya ikisini birden kaybetmiş ya da aileleri tarafından terkedilmiş bakıma ve korunmaya muhtaç binlerce çocuk bulunmaktadır. Her toplum ekonomik, sosyal, kültürel gelişimine, örgütlenmesine ve toplum içindeki egemenlik anlayışına göre kimsesiz çocukların bakımı ve korunması hususunda çeşitli önlemler almışlardır. Temelini Kur'an ve sünnetin teşkil ettiği İslam Hukuku ise kimsesiz çocukların bakım ve korunması hususunda ailenin önemine dikkat çekmiş, kimsesiz çocukların sıcak bir aile ortamında hayatlarını devam ettirebilmesi için gerekli tedbirleri almış, "lakî" başlığı altında kimsesiz çocuklarla ilgili oldukça geniş kurallar ortaya koymuştur. Günümüz araştırmaları da çocuğun gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlamasının yolunun bir aile içinde bakılma ve büyütülme olduğunu göstermektedir.

Kimsesiz çocukları korumanın önemini anlayan dünya milletleri bunun için birtakım yöntemler geliştirmişler ve çocukları korumak amacıyla çeşitli kanunlar çıkarmışlardır. Bunlardan en önemlisi Türkiye'nin de kabul ettiği "Çocuk Hakları Sözleşmesi"dir. Bu gelişmeler sonucunda özellikle Avrupa ülkeleri kimsesiz çocukların bakımı ve korunması için çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları ve çocuk köyleri açmışlardır. Kimsesiz çocukların bakımı ve korunması hususunda en ideal yöntemin bir aile içinde yetiştirilme olduğunu anlayan Avrupa devletleri son yıllarda kimsesiz çocukların bakımı, korunması ve topluma kazandırılması hususunda evlat edindirme ve koruyucu aile uygulamasına ağırlık vermektedir.

Tez konusunun belirlenmesi ve çalışmamın hazırlanması hususunda yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Nuri KAHVECİ'ye, fikirlerinden ve kütüphanesinden yararlanma imkânı bulduğum Sayın Yrd. Doç. Dr. İzzet SARGIN hocama, tezin yazımında emeği geçen değerli arkadaşım Ö. Mehmet ULUSOY ve Zübeyt NALÇAKAN'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmamı her aşamasında büyük anlayış ve içten özveriyle destekleyen eşim Medine Köse'ye gönülden teşekkür ediyorum.

Kahramanmaraş 2008

Üzeyir KÖSE

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	IX
1. GİRİŞ.....	1
2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	3
3. ÇOCUĞUN TANIMI VE ÇOCUKLUĞUN DEVRELERİ.....	5
3.1. Cenin Devresi.....	6
3.2. Gayr-i Mümeyyiz Küçüklük Devresi.....	7
3.3. Mümeyyiz Küçüklük Devresi.....	8
3.4. Bulûğ Devresi.....	9
3.5. Rüşt Devresi.....	10
4. BAKIMA MUHTAÇ ÇOCUK.....	11
4.1. Kimsesiz Çocukları Korumanın Genel Amacı.....	11
4.2. Tarihi Süreçte Kimsesiz Çocukların Bakımı ve Korunması.....	12
4.3. Öksüz ve Yetimler.....	14
4.4. Terkedilmiş Çocuklar.....	15
5. ÖKSÜZ VE YETİMLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER.....	17
5.1. Bakımları.....	17
5.1.1. Terbiye ve Bakımlarına Yönelik Velayet (Hıdane).....	17
5.1.1.1. Hıdane Hakkına Sahip Olacaklarda Aranılan Şartlar.....	18
5.1.2. Bakımlarında Hak ve Sorumluluk Sahibi Olanlar.....	20
5.1.2.1. Kadınlar.....	20
5.1.2.2. Erkekler (Asebeler).....	21
5.1.2.3. Zevi'l-Erham.....	22
5.1.3. Bakım Müddetleri (Hıdane Müddeti).....	22
5.1.4. Hıdane Dönemindeki Çocuğun Masrafları.....	24
5.1.5. Bakım ve Terbiyelerini Üstlenen Kişinin Hukuki Sorumluluğu.....	25
5.1.6. Şahsi Velayetleri.....	26
5.1.6.1. Velayet Hakkına Sahip Olabilecek Kimsede Aranılan Şartlar.....	26
5.1.6.2. Şahsi Velayetlerini Üstlenen Kişinin Hak ve Sorumlulukları.....	27
5.1.6.3. Te'dip Hakları.....	28
5.1.6.4. Temsil Edilmeleri.....	29
5.1.6.5. Evlendirilmeleri.....	29
5.1.7. Mali Velayetleri.....	31
5.1.7.1. Babanın Tayin Ettiği Vasinin Mali Velayetinin Kapsamı.....	33
5.1.7.2. Dedenin Üstlenmesi Durumunda Velayetin Kapsamı.....	35
5.1.7.3. Hâkimin Tayin Ettiği Vasi.....	35
5.1.7.4. Annenin Tayin Ettiği Vasi.....	37
5.1.7.5. Mallarından Vasinin Faydalanması.....	38
5.1.7.6. Mali Velayet Yetkisinin İyî Kullanılmaması ve Vasinin Azli.....	39

5.1.7.7. Mallarının Teslimi.....	40
5.1.7.8. Nafakaları.....	42
5.1.7.9. Korunmaları.....	46
5.1.7.10. Miras Hakları.....	49
6. TERKEDİLMİŞ ÇOCUK İLE İLGİLİ HÜKÜMLER.....	51
6.1. Terkedilmiş Çocuğu Almanın Hükümü.....	51
6.2. Terkedilmiş Çocuğun Bakımı.....	52
6.3. Terkedilmiş Çocuğun Nafakası.....	53
6.4. Terkedilmiş Çocuğu Alanın Tasarruf Yetkileri.....	55
6.5. Terkedilmiş Çocuğun Nesebi.....	56
6.5.1. Nesebin Sübut Yolları.....	56
6.5.1.1. Nesebin Evlilik Birliğı İçinde Doğumla Sübutu.....	56
6.5.1.2. Nesebin Tanıma (İkrar) Yoluyla Sübutu.....	58
6.5.1.3. Nesebin Dava Yoluyla Sübutu.....	59
6.6. Terkedilmiş Çocuğun Dini.....	63
6.7. Terkedilmiş Çocuğun Hürriyeti.....	65
7. KİMSESİZ ÇOCUKLARLA İLGİLİ GENEL KORUYUCU PRENSİPLER.....	66
7.1. Kimsesiz Çocukların Korunmasıyla İlgili Önlemler.....	66
7.1.1. Evlat Edinme.....	67
7.1.1.1. Evlat Edinmenin Tanımı.....	67
7.1.1.2. Evlat Edinmenin Tarihçesi.....	68
7.1.1.3. İslam Hukukunun Evlat Edinmeye Bakışı.....	69
7.1.2. Koruyucu Aile Uygulaması.....	72
7.1.2.1. Koruyucu Aile Bakımının Tanımı.....	73
7.1.2.2. Koruyucu Aile Türleri.....	73
7.1.2.3. Koruyucu Aile Bakımının Sağladığı Faydalar.....	74
7.1.2.4. Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilen Çocuğun Yetiştirilmesi.....	75
7.1.3. Besleme Örfi Kurumu.....	77
7.1.4. Kurum Bakımı ve Temel Özellikleri.....	78
7.1.5. Çocuk Köyleri.....	80
7.1.5.1. Bolluca Çocuk Köyü.....	81
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
KAYNAKÇA.....	87

KISALTMALAR

b.	: İbn
C	: Cilt
Çev	: Çeviren
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
h.	:Hicrî
Hz.	: Hazreti
KAS	: Koruyucu Aile Sözleşmesi
KAY	: Koruyucu Aile Yönetmeliği
Neşr	: Neşreden
NK	: 1915 Tarihli Osmanlı Devleti Nafaka Kanunu
SHÇEKK	: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu
ss.	: Sayfalar arası
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
TKMÇV	: Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı
TMK	: Türk Medeni Kanunu
ty	: Tarih yok
vb	:Ve benzeri
vd	:Ve diğerleri
vs	: Vesaire

1. GİRİŞ

Geleceğimizin teminatı olan çocukların sağlıklı bir şekilde topluma kazandırılması için doğumundan itibaren ailesinin ve toplumun birtakım sorumluluklar yükleyeceği aşikârdır. Bu konuda en büyük sorumluluk hiç şüphesiz ailenin omuzlarındadır. Aile çocuğun yemesiyle, içmesiyle, giyimiyle, bakımı ve korunmasıyla ilgilenecek, çocuğu topluma faydalı bir fert olarak yetiştirecektir. Ancak bir aile ortamında hayatını devam ettirme imkânına sahip olamayan, annesini, babasını veya her ikisini birden kaybetmiş çocukların sayısı da azımsanmayacak ölçüdedir. İslam Hukuku Peygamberimizin yetimlerle ilgili hadislerini ve Kur'an'ın “...*Kim de bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibidir...*” (Maide, 5/32) hükmünü dikkate alarak kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların Müslümanlar tarafından korunmaları gerektiğini ifade etmiş ve bu tür çocuklara aile sıcaklığını hissettirmenin önemine işaret etmiştir. Ayrıca İslam Hukuku kimsesiz çocuklarla ilgilenme görevini sadece bireylere yüklemekle kalmamış, devleti de bu konuda sorumluluk sahibi kılmıştır. Özellikle ailesi tarafından çeşitli sebeplerle terk edilen çocukların velayetini ve nafakasını devlete yüklemiştir.

Kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklar sorunu, Türkiye’de önemle üzerinde durulan ve sık sık güncellenen bir konudur. Özellikle çocuk yuvalarında, yetiştirme yurtlarında ve çocuk köylerinde kalan çocukların yaşadıkları koşullar ve bilinçsiz bakıcılar tarafından uygulanan kötü muameleler kitle iletişim araçlarında sıkça yer almaktadır. Yazılı ve görsel basında yer aldığı kadarıyla kimsesiz çocukların bakımı ve korunması sorununa hep sınırlı, yüzeysel ve dar kalıplar içinde yaklaşılmaktadır. Ülkemizde korunmaya muhtaç çocukların sorunları ve bu sorunların ortadan kaldırılması için çeşitli ilmi çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar genelde kimsesiz çocuklar sorununu modern hukuk açısından veya sosyolojik açıdan ele almışlardır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla ülkemizde kimsesiz çocukların bakımı ve korunması konusu İslam Hukuku açısından müstakil bir çalışma olarak ele alınmamış, kimsesiz çocuklarla ilgili koruyucu önlemlere genelde çocuk hukukuyla ilgili eserlerin sınırlı bölümlerinde temas edilmiştir.

Ülkemizde fazla bir maziye sahip olmayan kimsesiz çocukların bakımı ve korunması konusu, araştırılmaya ve incelenmeye muhtaç konulardandır. Biz bu çalışmamızda kimsesiz çocukların bakımı ve korunması konusunu İslam Hukuku açısından incelemeye çalıştık, çalışmamızın son bölümünde de kimsesiz çocukların bakımı ve korunması hususunda dünya üzerinde ve ülkemizde ne tür önlemlerin alındığını, uygulamaların kimsesiz çocuklar açısından faydalı yönlerini ve eksikliklerini tespit etmeye çalıştık. Amacımız kimsesiz çocukların bakımı ve korunması konusunu İslam Hukuku açısından inceleyerek, bu çocukların topluma ve kendisine faydalı bir şekilde yetiştirilmesi için alınan ve alınabilecek önlemleri ortaya koymaktır.

İslam Hukuku açısından kimsesiz çocukların bakımı ve korunması konusunu incelerken klasik kaynakların yanı sıra kimsesiz çocuklar konusunu modern hukuk açısından ve sosyolojik açıdan ele alan çağdaş kaynaklara da imkânlarımız ölçüsünde müracaat ettik. Çalışmamızda tek mezhebin görüşünü arz etmekle kalmayıp diğer mezheplerin görüşlerine ve ilgili alanlarda Türk Medeni Kanununun hükümlerine de yer

verdik. Araştırmamızın bu alandaki eksikliği gidererek, gelecekte yapılacak çalışmalara bir alt yapı olabileceğini ümit ediyoruz.

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

İslam Hukukunda çocuk konusuyla ilgili müstakil araştırmalar yapılmıştır. Ortadoğu ülkelerinde bu tür çalışmalar ülkemize nazaran daha erken başlamıştır. Klasik İslam Hukuku kaynaklarında çocuk konusu ve özellikle çalışmamızın temelini oluşturan “kimsesiz çocuklar” konusu, “lakit” başlığı altında ele alınmış ve lakiti almanın hükmü, lakitin bakımı, korunması, nesebi, hürriyeti ve dini gibi meseleler sürekli lakitin menfaati göz önünde bulundurularak karara bağlanmaya çalışılmıştır. Ülkemizde ise kimsesiz çocukların korunması ve bakımı ile ilgili çalışmalar genelde modern hukukçular tarafından yapılmış, İslam Hukukçuları ise kimsesiz çocuklar konusunu müstakil bir çalışma şeklinde değil de çocuk hukuku ile ilgili eserlerin içinde küçük bir bölüm şeklinde ele almışlardır.

Çocuklarla ilgili müstakil çalışmalardan birkaçını özellikleri ile beraber şu şekilde arz edebiliriz:

1. Muhammed İbnu Mahmûd el-Usrûşenî (632/1235), Ahkâmu’s-Sığâr.

Eser çocuklarla ilgili yazılmış mevcut en eski müstakil çalışma kabul edilmektedir. Eser 625/1227 yılında tamamlanmıştır. Hanefî mezhebi esas alınarak yazılmış, diğer mezheplerin görüşlerine fazla temas edilmemiştir. Hanefî mezhebinde çocukla ilgili ne kadar hüküm varsa neredeyse hepsi eserde zikredilmiştir. Bu yönüyle eser Hanefî mezhebinin çocuklarla ilgili ansiklopedisi konumundadır. Eserde çocukların ibadetleriyle ilgili meselelerin yanında nikâh, boşama, hıdane, alışveriş, vakıf vb. konular da yer almaktadır. Kimsesiz çocuklar konusu ise “lakit” başlığı altında ele alınmış olup lakitin tanımı, bakımı, mallarının korunması, nesebi, dini ve velayetini üstlenen kişinin tasarruf yetkileri ele alınmıştır.

Eser Türkçe’ye İbrahim Canan tarafından tercüme edilmiştir ve Cihan Yayınlarından çıkmıştır. Mütercim esere takdim, dipnotlar, fihrist, eserde adı geçen kaynakların tanıtımı, lügatçe ve açıklamalar ekleyerek eserden istifadeyi son derece kolay bir hale getirmiştir. Tercüme şekli 488 sayfadır.

2. İbnu Kayyim el-Cevziyye (751/1350), Tuhfetu’l-Mevdûd bi-Ahkâmi’l Mevlûd.

Eserde çocukların ana rahmindeki gelişim evreleri, hamileliğin en kısa ve en uzun müddeti, doğumları, isim konulması, onlar için akika kurbanı kesilmesi, terbiyeleri, beslenmeleri gibi hususlar ele alınmıştır. Eserde kimsesiz çocuklarla ilgili herhangi bir bilgiye rastlamadık. Eser 317 sayfadır.

3. İbrahim Canan, Kur’an’da Çocuk, Cihan Yayınları, 1984.

Eser 230 sayfadır. Çocuk konusu daha çok eğitim ve terbiye açısından ele alınmış, kimsesiz çocuklar konusuna temas edilmemiş, ancak bakıma ve korunmaya muhtaç olması bakımından çalışmamızda yer verdiğimiz yetimler konusuna özet denebilecek ölçüde yer verilmiştir.

4. Saffet Köse, İslam Hukukunda Bulunmuş Mal ve Çocuk, 1988.

Eser Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Eser iki temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde lukatalarla (bulunmuş mal) ilgili hükümler geniş bir şekilde ele alınmış, ikinci bölümde ise İslam Hukuku

açısından lakit (bulunmuş çocuk) ile ilgili hükümler yer yer diğer mezheplerin görüşlerine de temas edilerek ele alınmıştır. Çalışma 159 sayfadan oluşmaktadır.

5. Orhan Çeker, İslam Hukukunda Çocuk, Kayıhan Yayınevi, 1990.

Eser çocuğun tarifinden başlayarak çocukluğun devrelerini, çocuğun ehliyetini, çocuğa velayet ve vesayeti, çocuğun hak ve mükellefiyetlerini, lakit ile ilgili hükümleri ve çocuğun cezai ehliyetini ayrı bölümler halinde ele almaktadır. Eser lakit ile ilgili bölümde klasik bakım yöntemlerinin yanında, günümüzde kimsesiz çocukların bakımı ve korunması yöntemlerinden biri olan çocuk yuvalarına İslam Hukukunun bakışına da kısaca değinmektedir. Eser 238 sayfadan oluşmaktadır.

6. Celâl Erbay, İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi, Rağbet Yayınları, İkinci Baskı, 1998.

Eser 31 sayfalık bir giriş bölümüyle üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde küçüklük kavramı, küçükleri himaye etmenin önemi ve küçüklerin himayesinin tarihi gelişimi ele alınmıştır. Birinci bölümde koruyucu müessese olarak devlet ve devletin bu husustaki görevlerinden, İslam Ceza Hukuku ve İş Hukuku açısından küçüklerin korunmasından ve Devletler Umumi Hukuk sahasında söz konusu olabilecek koruyucu tedbirlerden bahsedilmiştir. İkinci bölümde İslam Hukukunda küçüklerin Şahıs Hukuku ve Aile Hukuku kapsamına giren düzenlemelerden, küçüklerin özellikle terkedilmiş çocukların neseplerinin tespit yollarından ve çocuklar için nesebin bilinir olmasının öneminden, küçüklerin bakım ve terbiyelerinden, velayetlerinden ve nafakalarının temininden bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde ise İslam Hukukunda küçüklerin himayesine ilişkin sosyal ve dini içerikli düzenlemelerden söz edilmektedir. Eser 274 sayfadan oluşmaktadır.

7. İbrahim Canan, Allah'ın Çocuklara Bahşettiği Haklar, Timaş Yayınları, 2001.

Eser Çocuk Hakları Beyannamesi ile İslam'da çocuklara tanınan haklarının mukayesesi niteliğindedir. Çocuk Hakları Beyannamesi ile çocuklara tanınmış hakların aslında yeni haklar olmadığını, bu hakların beyannameden asırlarca önce İslam tarafından çocuklara verildiğini ortaya koymaya yönelik bir çalışmadır. 174 sayfadan oluşmaktadır.

3. ÇOCUĞUN TANIMI VE ÇOCUKLUĞUN DEVRELERİ

Çalışmamızın konusunun daha kolay anlaşılabilmesi ve çalışmamıza temel teşkil etmesi açısından öncelikle çocuk olarak isimlendirilen varlığın hukuki gerekse psikolojik yönden genel hatlarıyla tanınmasının doğru olacağı düşüncesiyle burada çocuğun tanıtılmasına çalışılacaktır.

Çocukla ilgili olarak telif edilmiş kaynaklarda yapılan çocuk tanımlarının birbirinden çok farklı olmadıkları görülmektedir. Bundan dolayı mevcut çalışmalardan seçilmiş birkaç çocuk tanımı üzerinde durmayı uygun bulduk.

Bir tanımıyla çocuk; yaşamın doğuştan erginliğe kadar süren dönemini yaşayan varlıktır (Akarslan, 1998: 6).

Diğer bir tanıma göre ise, çocuk; gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan küçük yurttıştır (Yörükoğlu, 1992: 14).

Başka bir tanımıyla çocuk; şahsiyetin başlangıcından itibaren tam ve sağlam doğmak şartıyla reşit olduğu zamana kadarki devre içinde bulunan insan yavrusudur (İnan, 1980: 247).

Sorumlu olma durumu dikkate alınarak yapılan bir tanıma göre de çocuk; yaş küçüklüğünden dolayı henüz mükellef olmayan ve her çeşit muameleyi yapmaya yetkili bulunmayan insandır (Çeker, 1990: 29).

Yukarıdaki tanımlarda da görüldüğü gibi çocuk tanımlaması yapılırken genelde erginlik çağına kadar olan süreci yaşayan ve bu zaman dilimi içinde bulunan insan anlatılmaktadır. Ancak, durumu hukuki açıdan değerlendiren Çeker, çocuğa farklı bir açıdan bakmış ve tanımına “yaş küçüklüğünden dolayı” kaydını ekleyerek “deli” gibi mükellef olmayanları ve “bunak” gibi tasarrufta bulunamayan ve hacr altında olanları tanımın dışında bırakmıştır. Çeker’in tanımındaki “mükellef olmayan” kısmı baliğ olmayanları, “her çeşit muameleyi yapmaya yetkili olmayan” kısmı ise reşit olmayanları ifade etmek üzere tanıma eklenmiştir.

Kur’an-ı Kerim’de Türkçe’de kullandığımız çocuk kelimesinin karşılığı olan tıfl (Nur, 24/31, Hacc, 22/5) ve sabî (Meryem, 19/12,29) kelimeleri pek fazla geçmez. Ancak çocukla ilgili hükümler, diğer anlamları yanında çocuk manasına da kullanılmış olan çok sayıda kelime etrafında oldukça geniş bir biçimde ele alınmıştır. Bunların başlıcaları ibn (A’raf, 7/150, Tevbe, 9/30), gulâm (Âl-i İmran, 3/40, Yusuf,12/19), veled (Âl-i İmran, 3/47, Nîsâ, 4/11,12) kelimeleridir. Genel olarak baktığımızda bu kelimelerin çocuk için yapılan tanımlara paralel olarak, buluş çağına ermemiş insan için kullanıldığını görmekteyiz. Örneğin; Meryem suresi 29. ayette geçen sabi kelimesi beşikteki çocuk anlamında kullanılmıştır.

İnsan hayatı normal şartlarda doğumla başlayıp ölümle son bulan bir bütündür. Bununla birlikte gerek bedensel gerekse ruhî gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak kendi içinde farklı devrelere ayrılmaktadır. Genellikle çocukluk, erginlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak belirlenen bu devrelerden her biri bir önceki devrenin etkisi altında oluşmaktadır. Gerek eğitim bilimi gerekse psikoloji ve tıp bilimleri insanın bedeni ve ruhî

gelişiminde çocukluk devresinin birinci derecede önemli olduğunu vurgulamaktadırlar (Hökelekli, 1993: 355). Her bilim alanı kendi metotları ve amaçları çerçevesinde çocukluğu farklı devrelere ayırarak incelemektedir. Çalışma konumuza temel olması bakımından biz de burada çocukluğun devrelerini hukukî yönden ele almaya çalışacağız.

Konuyla ilgili kaynaklar genellikle çocukluğu doğumla başlatmakta ve buna bağlı olarak da çocuk devrelerini dört aşamada değerlendirmektedirler. Bazı kaynaklar ise çocukluğu ana karnında başlatmakta ve bunun sonucu olarak da çocukluğu beş devrede ele almaktadır. Biz de önemine binaen çocukluğu cenin devresinden başlayarak ele almaya çalışacağız.

3.1. Cenin Devresi

Kur'an'da, insanın yaratılışı ile ilgili olarak başlangıç noktasının "nutfe" olduğu, daha sonra nutfenin "alaka"ya, alaka'nın "mudğa"ya, mudğanın da "izam"a dönüştürüldüğü, daha sonra kemikten oluşan insan iskeletinin et ve deri ile kaplandığı ve en sonunda da en güzel bir şekilde yeryüzüne getirildiği bilgisi yer almaktadır (Mü'minûn, 23/12-14). Buna bağlı olarak cenin devresinin çocuğun ana rahmine düşmesinden doğumuna kadar geçen süreyi kapsadığını ifade edilmektedir. (Karaman, 1974: 182; Döndüren, 1977: 63; Uzunpostalcı, 2006: 168). Ana karnındaki cenin hukuken iki açıdan değerlendirilebilir. Cenin bir yönüyle annenin parçası olarak kabul edilir. Buna göre cenin anneye hareket eder, onunla durur, onunla beslenir. Diğer yönden düşündüğümüzde cenin, kendine ait hayatıyeti olan müstakil bir varlık olup belli bir süre sonra anneden tamamıyla ayrılarak bağımsız bir kişilik kazanacaktır (Zeydan, 1982: 125; Şa'ban, 2001: 296; Uzunpostalcı, 2006: 168-169). Şârî, cenin için her iki açıyı da ele almış ve bunun sonucu olarak bir taraftan cenine haklar sahibi olabilmeye ve borçlar altına girebilmeye elverişli tam bir zimmet tanımamış, diğer taraftan ceninin menfaatini korumak amacıyla onun için sadece bir takım haklara ehil olabilme zimmetini tanımıştır. Buna göre haklara ehil olma anlamına gelen tam vucub ehliyeti cenin için düşünülemez; sadece menfaatine olan bir kısım hakları elde etmesine imkân veren eksik vucub ehliyetinin varlığı kabul edilir. Yani ceninin lehine sonuç doğuran tasarruflar geçerli iken zararına olan tasarruflar geçerli değildir (Zeydan, 1982: 125-126; Hallaf, 1985: 321; Ebu Zehra, 1986: 284; Salih, ty: 56; Şa'ban, 2001: 296-297; Bardakoğlu, 1994: X, 535).

İslam Hukukçuları tarafından belirlenen ve ceninin menfaatine olan tasarrufları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Nesep Hakkı: Ceninin ana, baba ve bunların bağlı oldukları kişilerle soy irtibatı sabittir.

b) Miras Hakkı: Ceninin ölen kimseye mirasçı olması durumunda cenine düşmesi muhtemel en büyük pay ayrılır ve cenin için muhafaza edilir.

c) Ceninin, lehine vasiyet edilen şeylere sahip olma hakkı da bulunmaktadır. Çünkü vasiyetin tamamlanması ve hukuken geçerli olması için kabule ihtiyaç duyulmaz. Vasiyeti yapan kişinin, vasiyetinden vazgeçmeden ölmesi ile vasiyet tamamlanmış olur.

d) Cenin, lehine vakfedilen şeyler üzerinde hak sahibi olur (Üsrûşenî, 1984: 422; İbn Hümâm, ty: VIII, 324,325; Salih, ty: 56; Karaman, 1974: 183; Döndüren, 1977: 63; Çeker, 1990: 141-148; Uzunpostalcı, 2006: 169,170).

Eda ehliyeti ise cenin için düşünülemez. Çünkü cenin tamamen acizdir ve herhangi bir tasarrufta bulunamaz. Ayrıca eda ehliyetinin temyiz kudreti ile başlayacağı bütün hukukçular tarafından kabul edilen bir husustur. Cenin için ise temyiz gücüne sahip olma söz konusu değildir.

Türk Medeni Kanununda kişilik, çocuğun sağ olarak doğması ile başlar. Her insanın hak (vücub) ehliyeti vardır. Buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler (TMK. m. 8). Türk Medeni Hukuku açısından ana rahmine düşen fakat henüz doğmamış olan cenin de ileride sağ doğmak koşuluyla hak (vücub) ehliyetine sahiptir. Ceninin hak ehliyetinin kabul edilmesiyle mirasçı olması olanaklı hale getirilmiştir. Böylece çocuğun mirasçılığı ana karnında kalma süresine ve rastlantıya bağlı kalmaz. Baba hamileliğin hangi ayında ölürse ölsün, çocuk babasına mirasçı olur. Cenin dünyaya geldikten sonra bir saat bile yaşasa mirasa sahip olur ve ceninin ölümüyle de bu miras annesine kalır (Velidedeoğlu, 1956: c.I-cüz II, 11; Serozan, 2000: 71-72).

3.2. Gayr-i Mümeyyiz Küçüklük Devresi

Bu devre çocuğun doğumundan temyiz çağına, yani yaklaşık olarak yedi yaşına kadar devam eder. Bu devredeki çocuğun tam vücub ehliyeti vardır. Çocuk, hem lehinde hem de aleyhinde olan haklara sahiptir. Yani hem borçlu hem de alacaklı olabilir. Ancak idrak ve muhakeme gücü yeterince gelişmediği için fiil ehliyeti yoktur. Vücub ehliyetine sahip olan çocuğun lehine yapılan hibe, vasiyet ve vakıf geçerlidir. Aynı şekilde gayr-i mümeyyiz çocuğu borç ve mükellefiyet altına sokan hukuki muameleler de geçerlidir. Ancak bu tasarruflar velî veya vâsîsinin bilgisi dâhilinde olmalıdır. Velî veya vâsî küçük adına alışveriş, rehin ve icare gibi akitler yapabilir. Bu muameleler sonucunda ortaya çıkan kâr veya zarar gayr-i mümeyyiz küçüğe ait kabul edilir (Zeydan, 1982: 126-128; Karaman, 1974: 183; Döndüren, 1977: 64; Hallaf, 1985: 322; Bardakoğlu, 1994: X, 535; Şa' ban, 2001: 297; Uzunpostalcı, 2006: 171).

İslam hukukçuları tarafından belirlenmiş gayr-i mümeyyiz küçüğün ehil kabul edildiği borçları genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Gayr-i mümeyyiz çocuk, haksız fiillerinden ve velî veya vâsîsinin onun adına yaptığı tasarruflarından doğan borçlardan bizzat sorumludur. Ancak bu malî bir sorumluluktur. Çünkü bu devredeki çocuğun temyiz kabiliyeti olmadığından bedeni ceza ehliyeti yoktur. Çocuk için alınan bir malın bedeli ya da kiralanan herhangi bir şeyin ücreti çocuğun borcu sayılır. Aynı şekilde gayr-i mümeyyiz çocuk bir kimseyi öldürür veya yaralarsa bunun karşılığı olarak diyet ve erş ödemek zorundadır (Karaman, 1974: 184; Hallaf, 1985: 322; Uzunpostalcı, 2006: 172-173).

b) Mal üzerine konan vergiler, öşür, haraç, gümrük vergileri gibi vergilere diğer mükellefler gibi gayr-i mümeyyiz çocuk da tabiidir.

c) Zengin olan gayr-i mümeyyiz küçük, fakir olan akrabalarının nafakalarını sağlamakla yükümlüdür (Ebu Zehra, 1986: 286; Karaman, 1974: 184; Döndüren, 1977: 64).

3.3. Mümeyyiz Küçüklük Devresi

Bu devre temyiz kudreti ile başlar ve bulûğa kadar devam eder. Temyiz; genel anlamda iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini, faydalı ile zararlıyı birbirinden ayırt edebilmek demektir. Bu durumdaki kişiye mümeyyiz denir. Aslında temyiz çağının belli bir yaşı yoktur. Ancak fakihler uygulamada kolaylık olması açısından tecrübeye dayanarak yedi yaşını temyiz çağının başlangıcı olarak kabul etmişlerdir (Üsruşenî, 1984: 297; Karaman, 1974: 185; Döndüren, 1977: 65; Bardakoğlu, 1994: X, 536; Uzunpostalcı, 2006: 173).

Mecelle gayri mümeyyiz ve mümeyyiz çocuğu tarif etmekte ve aralarındaki farkı şu şekilde göstermektedir:

“Sagîri gayri mümeyyiz, bey’ ve şîrâyı fehmetmeyen ya’ni mülkiyeti bey’in sâlib ve şîrânın câlib olduğunu bilmeyen ve onda beş aldanmak gibi gabn-i fahiş olduğu zahir olan bir gabn-i yesirden temyiz ve tefrik eylemeyen çocuk olup bunları temyiz eden çocuğa sagir-i mümeyyiz denilir” (Mecelle, m. 943). Tariften anlaşılacağı üzere doğumundan bulûğ çağına kadar geçen dönemde çocuklar, temyiz dönemi esas alınarak gayri mümeyyiz çocuk ve mümeyyiz çocuk şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Tanımda çocuğun mümeyyiz olmasından maksat akıllı olmasıdır. Yani aklının belli bir olgunluğa erişmiş olmasıdır (Uzunpostalcı, 2006: 173).

Daha önce de ifade edildiği gibi mümeyyiz küçüğün vucub ehliyeti tamdır, zira vucub ehliyeti sağ olarak doğmayla başlar. Ancak eda (fiil) ehliyeti nakıstır. Bu yüzden mümeyyiz küçüğün hak ve sorumluluk doğuran söz ve tasarrufları lehine ise geçerli kabul edilir, aksi halde durum bazı değerlendirmelere tabi tutulmaktadır (Hudârî, 1991: 92,93; Hallaf, 1985: 322; Ebu Zehra, 1986: 286; Çeker, 1990: 74). Eksik eda ehliyetine sahip olan küçük namaz, oruç, hac vb. ibadetlerin hiçbirisiyle mükellef değildir, ancak bu ibadetleri yaparsa sahih olur (Zeydan, 1982: 128; Şa’ban, 2001: 297; Uzunpostalcı, 2006: 174-175).

İslam hukuk literatüründe mümeyyiz küçüğün mali tasarrufları ise üç grupta incelenir:

a) Mümeyyiz küçüğün tamamen menfaatine olan tasarruflar: Bu tür tasarruflar geçerlidir ve hüküm ifade ederler. Bu konuda velî ya da vasinin iznine gerek yoktur. Bunlar, kendi malvarlığında bir şey eksilmeksizin mümeyyiz küçüğün malvarlığında artış meydana getiren tasarruflardır. Hibe, vasiyet, hediye ve sadaka kabul etmek bunlardandır.

b) Mümeyyiz küçüğün tamamen zararına olan tasarruflar: Mümeyyiz küçüğün açık bir şekilde zararına olan tasarruflar batıldır. Hibe, sadaka, vakıf, boşama vb. Mümeyyiz küçüğün sırf zararına olan bu tasarruflarında kanuni temsilcinin izin vermesi veya muvafakat etmesi küçüğün tasarruflarını geçerli kılmaz. Çünkü kanuni temsilcinin asıl görevi küçüğün menfaatlerini korumaktır.

c) Mümeyyiz küçüğün hem zararına hem de menfaatine olabilecek tasarrufları: Birtakım tasarruflar vardır ki, kişinin bu tasarrufları sonucunda kârlı veya zararlı çıkacağı

belli olmaz. Alışveriş, kiralamak, kiraya vermek, ortaklık sözleşmesi gibi hem kâr hem de zarar ihtimali bulunan tasarruflar mümeyyiz küçüğün velisinin iznine bağlıdır. Şayet kanuni temsilci mümeyyiz küçüğün yapmış olduğu bu tasarruflara izin verirse geçerli, aksi halde geçersiz kabul edilir (Kâsânî, 1986: VII, 171; Üsruşenî, 1984: 297-298; Ebu Zehra, 1986: 286,287; Karaman, 1974: 185-186; Döndüren, 1977: 65; Zeydan, 1982: 128,129; Hallaf, 1985: 322; Çeker, 1990: 74-77; Aydın, 1993: VIII, 362-363; Şa'ban, 2001: 297-298; Uzunpostalıcı, 2006: 175-177).

Türk Medeni Kanununa göre, ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur (TMK. m. 14). Kanunda gösterilen ayırık durumlar saklı kalmak üzere, ayırt etme gücü bulunmayan kimselerin fiilleri hukuki sonuç doğurmaz (TMK. m. 15). Ayırt etme gücüne sahip küçükler, yani mümeyyiz küçükler, yasal temsilcilerinin izni olmadan kendi işlemleriyle borç altına giremezler. Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada ise yasal temsilcilerinin rızası gerekmez. Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar haksız fiillerinden sorumludurlar (TMK. m. 16).

3.4. Bulûğ Devresi

Bulûğ çağı insan hayatının en önemli merhalelerinden biridir. Bununla insan çocukluktan çıkıp gençlik çağına ayak basmış ve dinin kendisine yüklediği sorumlulukları kabul etmeye uygun duruma gelmiş olmaktadır (Döndüren, 1977: 66; Çeker, 1990: 49; Uzunpostalıcı, 2006: 177). İslam hukukçularının büyük çoğunluğuna göre bulûğun asgari yaşı kızlarda dokuz yaşın bitimi, erkeklerde ise on iki yaşın bitimi olarak kabul edilmiştir. Buna göre kız ve erkek bu yaşları tamamladıkları zaman kendilerinde bulûğ alametleri görülürse baliğ sayılırlar, ancak bu yaşlardan önce bulûğ alametleri görülürse bu alametlere itibar edilmez ve çocuklar baliğ sayılmazlar (Üsruşenî, 1984: 127; Mecelle, m. 986, 988; Karaman, 1974: 186; Çeker, 1990: 58; Kahveci, 2005: 57). Bulûğun üst sınırı ise Ebu Hanife'ye göre erkeklerde 18, kızlarda 17 yaşdır. Diğer imamlara göre ise kız ve erkek her ikisi için de bulûğun azami yaşı 15'tir. Bulûğ bu çağda erkeğin ihtilam olması, kızın ise ay hali görmesi ve hamile kalmasıyla sabit olur. Kendilerinde bu belirtiler görülmeyen kişiler 15 yaşın bitiminde baliğ kabul edilirler (Kurtûbî, 1994: V, 40; Mevsilî, 1980: II, 95; Mecelle, m. 986; Karaman, 1974: 186,187; Döndüren, 1977: 66; Çeker, 1990: 54; Kahveci, 2005: 57; Uzunpostalıcı, 2006: 178). Bulûğ çağında bulunan şahıs namaz, oruç, hac ve diğer dini yükümlülüklerden sorumludur. Mali tasarrufları dışında tam eda ehliyetine sahiptir. İşlediği suç ve cinayetlere karşı bedenen sorumludur ve kendisine işlediği suçun karşılığı olan bedeni ceza uygulanır (Hudârî, 1991: 94; Uzunpostalıcı, 2006: 177-178).

Türk Medeni Kanununda erginlik 18 yaşın doldurulmasıyla başlar. Evlenme de kişiyi ergin kılar (TMK. m. 11). 15 yaşını dolduran küçük kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir (TMK. m. 12). Buna göre 18 yaşını doldurmuş kız ve erkek çocuklar her alanda hak ve fiil ehliyetine sahiptirler, kendi fiillerinden sorumludurlar ve kendilerini koruyucu zırhlardan kanun önünde yoksundurlar.

3.5. Rüşt Devresi

Rüşt; dini ve mali konularda normal davranış ve hareketlerde bulunmaktır. Dine ve dünyaya dair zararlı ve yararlı olan şeyleri bilmektir. İşlerini normal şekilde idare edebilen ve malını koruma hususunda akıllı davranan kimseye “reşit” denir (Çeker, 1990: 60; Erdoğan, 1998: 389; Uzunpostalcı, 2006: 179). Mecelle’de de reşit için şu şekilde bir tarif yapılmıştır: “Reşid, malını muhafaza hususunda tekayyüd ederek sefeh ve tebzir tevakki eden kimsedir” (Mecelle, m. 947).

Rüşt, temyizden farklıdır. İnsan iyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayırabildiği halde malını istenilen düzeyde idare edemeyebilir. Malın işletilmesi ve idaresi ayrı bir yetenek ve tecrübe gerektirir. Bundan dolayı hukukî ve cezaî mükellefiyetlere ehil olan bir kimse mali tasarrufları bakımından reşit olmayabilir (Karaman, 1974: 187; Döndüren, 1977: 66,67). Rüştle bulûğ aynı şeyler değildir. Rüşt, şahsi terbiye ve özel yeteneklere göre bulûğdan önce veya sonra ortaya çıkabilir (Çeker, 1990: 62).

Rüşt, insanı tasarrufları yönüyle çocukluktan, hacr ve velayet altında bulunmaktan kurtaran bir durumdur. Bu yüzden reşit olan kimsenin tam eda ehliyeti vardır. Malı kendisine teslim edilir ve reşit malında istediği gibi tasarrufta bulunabilir. Bu konuda Kur’an-ı Kerim’de “*Yetimleri evlenme çağına varıncaya kadar gözetip deneyin. Eğer kendilerinde rüşt hali görürseniz onlara mallarını teslim edin. Büyüyünce ellerine alacakları düşüncesiyle yetimin mallarını israf etmeyin...*” (Nisa 4/6) buyrulmaktadır. Buradan hareketle mümeyyiz küçük balığ olduğunda malı hemen kendisine teslim edilmez, akli yönden yeterince olgunlaşıp olgunlaşmadığı araştırılır. Şayet çocuk reşit olmuşsa malı kendisine teslim edilir. Aksi halde önceden olduğu gibi velî veya vasî malın idaresini devam ettirir.

İslam rüşt yaşının tespitini zamanın gereklerine ve kültürel farklılaşmalara göre âlimlere bırakmıştır. Ebu Hanife rüşt için yirmi beş yaşını sınır kabul etmiş, cumhur ise rüşt için herhangi bir yaş sınırı belirlememiştir. Zahiriler ise akıllı olarak ergenlik çağına ulaşmış kimsenin aynı zamanda reşit de olduğunu kabul etmektedirler (Kâsânî, 1986: VII, 171; Kurtûbî, 1994: V, 42; Ebu Zehra, 1986: 288-289; Karaman, 1974: 187; Döndüren, 1977: 67; Çeker, 1990: 62; Erdoğan, 1998: 389; Uzunpostalcı, 2006: 181).

Çocuk için yapılan tanımları ve çocukluğun devrelerini belirledikten sonra korunmaya muhtaç çocuklar konusunu ele alabiliriz.

4. BAKIMA MUHTAÇ ÇOCUK

Yukarıda çocuk için yapılan tanımlardan bazılarını verdik ve İslam Hukuku açısından çocukluğun devrelerine, bu devrelerdeki çocukların hak ve sorumluluklarına temas ettik. Bizim çalışmamız korunmaya muhtaç çocuklar olduğu için öncelikle bu çocukları belirlememiz gerekmektedir.

Korunmaya muhtaç çocuk; beden, ruh ve ahlak gelişimleri tehlikede olup;

I. Ana veya babasız, ana ve babasız,

II. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,

III. Ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen,

IV. Ana ve babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkolü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuklardır (SHÇEKK. m. 3, bent b). Bu açıklamadan da anlaşıldığı gibi görünürde ana ve babası olduğu halde çocuk hakları bakımından ana babadan hiç yararlanamayan çocuklar da kimsesiz ve bakıma muhtaç çocuklar olarak nitelendirilebilmektedir. Biz bu çalışmamızda yetimlerin, öksüzlerin ve aileleri tarafından terk edilmiş çocukların bakımı ve korunması konusunu İslam Hukuku açısından incelemeye çalışacağız.

4.1. Kimsesiz Çocukları Korumanın Genel Amacı

Toplumun çekirdeğini oluşturan aile müessesesinin insanlığa sunduğu en değerli armağan hiç şüphesiz çocuklardır. Bu armağanın ana rahmine düşmesinden itibaren ailesine ve topluma birtakım sorumluluklar yükleyeceği ortadadır. Çocuklar Kur'an'ın ifadesiyle “*dünya hayatının süsüdür*” (Kehf, 18/46). Bununla birlikte toplumun en güçsüz ve korunmaya en fazla ihtiyaç duyan kesimi de çocuklardır. Bu çocuklardan büyük bir kısmı, ana babasıyla yaşama şansına sahip olmuşlardır, ancak çeşitli nedenlerle öz anne babasından ayrılan çocukların sayısı da azımsanamayacak ölçüdedir (Yavuzer, 1982: 376; Yörükoğlu, 2000: 194).

Günümüzde kimsesiz çocuklar, maalesef herkesin acıdığı ama tam manasıyla hemen hemen hiç kimsenin sahip çıkmadığı çocuklardır. Sevgi açlığı çeken ve bunu bir türlü dile getiremeyen, insan haklarından ve devletin imkânlarından en çok yararlanması gereken, ancak en az pay alanlar kimsesiz çocuklardır. En kötü beslenen, en az eğitim alan, buna karşı en çok sömürülen, dilencilige, ucuz işçiliğe ve göz göre göre suça itilen yine bu çocuklardır (Yörükoğlu, 2000: 191-192). Öncelikle bu durumdaki çocukların biyolojik güçsüzlüğü dikkate alınarak sağlıklı yetişebilmeleri için gereken özen gösterilmeli, gelişmelerini engelleyici ortamlardan uzak tutulmalı, ruh ve karakter bütünlüğü içerisinde büyüyüp gelişebilecekleri bir ortam hazırlanmalıdır (Erbay, 1998a: 10). Çünkü devletin temelini aile, ailenin temelini de çocuklar oluşturur. Çeşitli sebeplerle öz anne ve babasından ayrılmak zorunda kalan ve kendilerine kol kanat gelecek yakını bulunmayan ya da yakınlarının ilgilenmediği korunmaya muhtaç çocukları korumak devletin görevidir

(Anayasa, m. 41). Devletin temelini ailenin oluşturduğu ve ailenin de temelini çocuk olduğu düşünüldüğünde çocukların sosyal açıdan sağlıklı ve bilinçli yetişmelerinin devletin devamını sağlamada ne denli önemli olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Kimsesiz çocuklar sorununa, yani korunmaya muhtaçlık olgusuna tüm toplumsal süreçlerin bütünlüğü açısından eğilmemiz gerekmektedir. Çünkü toplumda her bir olayın diğer olaylarla bağlantısı vardır. Bu yüzden bugün toplumumuzda kimsesiz çocuklar meselesi, bu çocukların yetişip kendi geleceklerini garantiye almaları, topluma faydalı olabilmeleri içinde yaşadığımız toplumun emniyeti açısından büyük önem taşımaktadır (Cılga, 1989: 8; Taştekil, 1992: 312).

Kimsesiz çocukların bakım, gözetim ve terbiyelerinin, maddi ve ruhi bütünlük içerisinde yetiştirilmelerinin temini için gereken harcamaların ilk planda çocuğun varsa kendi malvarlığından, yoksa nafakasını üstlenen kimse tarafından karşılanacağını yukarıda belirtmiştik.

Günümüz sosyal hayatında, çocuğun malvarlığının olmaması bir tarafa, bazı durumlarda kendisine bakıp büyütecek ana babadan, akrabadan bile mahrum kaldığı, kendisinin hiçbir günahı olmadığı halde tamamen korumasız sokağa terkedilmiş olduğu sık karşılaşılan durumlardandır. Kimsesiz çocuklar bu ve buna benzer durumlar karşısında sığınacak bir yuvaya, yiyecek bir lokmaya yani her bakımdan korunmaya muhtaç duruma düşmektedir. Bazı durumlarda da yetimin veya terkedilmiş çocuğun temsil yetkisini elinde bulunduran ve nafakasından sorumlu olan kişiler, onların gelişmesinin temini hususunda yetersiz kalmaktadırlar. Bu durum kimsesiz veya korunmaya muhtaç çocukların bakımı ve korunması için devletin müdahalesini zorunlu kılmaktadır. Devlet bu durumdaki çocukların, kendisinin ve toplumun menfaatlerinin gerektirdiği şekilde beden ve ruh sağlığı içerisinde gelişebilmesi için gerekli tedbirleri almalıdır. Aksi takdirde bugünün çocuğunun yarın için faydalı olması, milli kültürüne sahip çıkması mümkün olamaz (Erbay, 1998a: 227).

İslam hukuku toplumun geleceği açısından son derece tehlikeli olan bu sonucu dikkate alarak, başta korunmaya muhtaç kimsesiz çocuklar olmak üzere, bütün çocukların korunup gözetilmesini, onların yetişmişlik düzeylerinin yükseltilmesini devlete ifası zorunlu bir görev olarak yüklemiş ve bu hususta yapılacak harcamaları hazine giderleri içerisinde kabul etmiştir (Mısri, 1972: 78; Akgündüz, 1986: 230; Çeker, 1990: 195).

4.2. Tarihi Süreçte Kimsesiz Çocukların Bakımı ve Korunması

Toplumun gelecekte sağlam temeller üzerinde yükselmesini sağlamak için eski zamanlardan beri çeşitli toplumlar kimsesiz çocuklarla yakından ilgilenmişlerdir. Milattan önce yaşayan Sümerler'e ait kalıntılar üzerinde yapılan kazılarda, Moğolistan'da bulunan yazıtlarda kimsesiz çocukların korunmasıyla ilgili hükümlere rastlanmıştır (Zevkliler, 1968: 174). Müslümanlar da ilk dönemlerden başlayarak tarih boyunca kimsesiz çocukların bakımı ve korunmasına önem vermiş, bu hususta çeşitli vakıflar kurmuşlardır. Hz. Peygamber'in sadaka-i cariyeyi teşviklerinin doğal bir sonucu olarak benimsenip geliştirilen vakıf müesseselerinin ilk tezahürlerini bizzat Hz. Peygamber'in sağlığında

görmekteyiz. Peygamberimiz kendine ait yedi hurma bahçesi ile Fedek ve Hayber'deki hurmalıklarını vakfetmiştir (Köprülü, 1951: 496-499; Canan, 2001: 141; Sarıçam, 2003: 400). Çeşitli hayır hizmetleri için kurulan vakıflardan bazıları özellikle yetim, öksüz ve kimsesiz çocuklara tahsis edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Azizü'd- Dîn Ebû Nasr Ahmed b. Hamid, Nizam'ül- Mülk'ün oğlu Şemsü'l Mülk'ün vezirliği esnasında Maliye Bakanlığı makamına gelince, Bağdat'ın el- Attâbîn mahallesinde bir çocuk yuvası (eytam mektebi) yaptırmış ve bu yuvaya sürekli gelir sağlayan vakıflar temin etmiştir. Bu müessese yetimlerin harçlık, giyim-kuşam, yeme-içme gibi maddi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamış, onlara âdâb-ı muaşeret kurallarının öğretilmesi, Kur'an-ı Kerim'in ezberletilmesi, haram ve helallerin öğretilmesi gibi temel bilgileri de vermiştir. Nureddin Zengî ülkesinin birçok yerlerinde çocuk yuvaları kurmuş, çocukların maddi ihtiyaçları ve öğretimleri için buralara hazineden para ayırmıştır. Selahaddin Eyyûbî devrinde Şam'da yetim çocuklar için kurulmuş belediye yurdu bulunmaktaydı. Aynı zamanda bu yurdun gelir getiren vakıfları bulunmaktaydı. Öğretmenin ve yurttaki öğrencilerin masraflarını bu vakıflar karşılamaktaydı (Çelebi, 1983: 304-305).

Selçuklular döneminde kurulan vakıflarda da kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklara hizmet verilmiştir. Gazan Mahmut Han 1271-1304 yılları arasında hükümdarlık yapmış, Tebriz yakınlarında büyük vakıflar kurdurmuştur. Ebvâbilbirri Gazan diye anılan bu müesseseler; camiler, darüşşifa, iki medrese, ıslahhane, bir kitaplık, devlet arşivi ve hamamlar yanında kimsesiz çocuklar için yapılmış yüz kişilik bir kurumdan oluşmaktaydı. Ayrıca Selçuklular zamanında dul kadınlara, yolculara, fakirlere yardım etmek, kimsesizlerin cenazelerini kaldırmak, aileler yanına verilen çocukların kırdıkları çanak çömleğin parasını ödemek için vakıflar oluşturulmuştur (Yörükoğlu, 2000: 196; Canan, 2001: 141-142). Selçuklular zamanında Gökbörü vakfiyeleri de kimsesiz çocukların bakımı ve himayesi hususunda önemli işlevleri yerine getirmiştir (Canan, 2001: 142). Osmanlı döneminde de vakıflar kimsesiz çocukların bakımı ve korunmasında önemli görevler yüklenmişlerdir. Orhan Gazi'den başlayarak tüm padişahlar hanedan vakfiyeleri kurdurma geleneğini devam ettirmişlerdir (Yörükoğlu, 2000: 196). Ayrıca "avarız vakfi" denilen kurumlar köy ya da mahallede hastalanan fakirlerin tedavileriyle ilgilenmişler, fakir, aciz, dul kadın ve yetimlerin bakım ve korunmasını üstlenmişler, evlenme çağına gelen yoksul kızların çeyizlerinin hazırlanmasına yardımcı olmuşlardır (Canan, 2001: 141). Osmanlılar döneminde kurulan vakıfların en önemlilerinden biri Fatih Sultan Mehmed vakıflarıdır. Bu vakıflarda kimsesiz ve fakir çocuklar okutulur ve onlara maddi yardım yapılırdı. Fatih Sultan Mehmed Vakfiyesinde ilkökul düzeyinden yüksek öğrenime kadar 16 medrese bulunmaktaydı. Bu medreselerde öncelik yetimlere verilir, şayet yetimler mevcut kadroyu dolduramazsa dışarıdan fakir aile çocukları medreselere alınırdı (Yörükoğlu, 2000: 196; Canan, 2001: 142,143). Osmanlılar döneminde kimsesiz çocukların bakımı ve korunması hususundaki önemli gelişmelerden biri de Tuna Valisi Mithat Paşa'nın 1868 yılında ıslahevleri açmasıdır (Akol, 1950: 49; Sayita, 1996: 26; Yörükoğlu, 2000: 198) Önceleri sadece kimsesiz çocuklara hizmet veren ıslahevleri zamanla ana veya babasız ve korunmaya muhtaç çocuklarla suça itilmiş çocukları da korumaya başlamıştır. 1873 yılında öksüz ve yetim çocukların okutulması gayesiyle Darüşşafaka (Sayita, 1996: 26), 1895 yılında da Padişah Abdülhamit'in uğraşları sonucu terkedilmiş veya dilencilik yapan çocukları barındırmak ve bakımlarını sağlamak amacıyla Darülaceze kurulmuştur (Akol, 1950: 49; Sayita, 1996: 26; Yörükoğlu, 2000: 198; Canan, 2001: 146).

Kimsesiz çocukların korunmasını ve eğitimini amaçlayan en kapsamlı uygulama ise 1915 yılında “darüleytam”ların kurulmasıyla başlamıştır. Osmanlı Devleti, özellikle yaşanan son savaşlar ve sürgünler nedeniyle korunmaya muhtaç duruma düşen ana-babasız çocukların korunması ve eğitilmesi amacıyla ülkenin çeşitli yerlerinde darüleytamlar açmıştır. Kimsesiz ve korunmaya muhtaç duruma düşen çocukların yaklaşık 10.000’i İstanbul bölgesindeki 25 Ermeni, 8 Türk ve 4 Rum yetimhanesine yerleştirilmiştir. Bu yetimhaneler savaşlar sonucunda maliyenin düştüğü sıkıntı nedeniyle işlevlerini yitirmeye başlamışlar ve Osmanlı’nın son dönemlerinde de kapatılmışlardır (Sayita, 1996: 26; Canan, 2001: 146-149). 1918 yılında Birinci Dünya Savaşı’nda öksüz veya yetim kalan çocukların korunması için Çocuk Kurtarma Yurdu açılmıştır (Yörükoğlu, 2000: 198). 1921 yılında Kurtuluş Savaşı’nda kimsesiz kalan çocukları korumak için Atatürk’ün emri ile Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) kurulmuştur (Sayita, 1996: 26; Yörükoğlu, 2000: 198,199). Cumhuriyetin ilanından sonra İsviçre’den iktibas edilen Medeni Kanun da kimsesiz çocukların bakımı ve korunması hususunda birtakım hükümler ortaya koymuştur. Ancak bu konuda beklenen verim alınamamıştır. Çünkü İsviçre’den alınan Medeni Kanun ana-babası olan çocukların durumunu geniş bir şekilde düzenlemesine rağmen ana-babası olmayan çocuklar hakkında vasi tayini ve vesayetle ilgili hükümler getirmiştir. Hâlbuki ana-babası olmayan çocuklarla ilgili o kadar çeşitli problemler ortaya çıkmaktadır ki, kanundaki düzenleme tüm bu problemleri çözmede yetersiz kalmıştır. Bu yüzden 1949 yılında 5387 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun” çıkarılmıştır. Kimsesiz çocuklar sorununu çözmede bu kanun da yetersiz kalmış, 1957 yılında 6972 sayılı kanun çıkarılmıştır (Zevkliler, 1968: 175).

4.3. Öksüz ve Yetimler

Dünyaya geldikten sonra, kendi kendine yeterli hale gelmek için, canlılar içerisinde en uzun süre başkalarına bağımlı olarak yaşayan varlık hiç şüphesiz insandır. Bunun sebebi, yaşamı boyunca insanoğlunu bekleyen sorumlulukların ağırlığı olarak ifade edilebilir. Çocuğun sağlıklı bir psikoloji ile büyümesi için ana-baba sevgisi ve şefkatiyle yetişmesi son derece önemlidir. Ana-babanın veya bunlardan herhangi birisinin yokluğu ise, çocukların gelişimlerinde büyük bir eksiklidir.

İslam öncesi Araplarda bakımsızlık, boşama kolaylığı gibi sebeplerle yetimlerin sayısı oldukça fazlaydı. Cahiliye Araplarında yetimleri korumak ve gözetmek “sayyid”lerin vazifelerinden biriydi. Buna rağmen büyük varisler yetimlerin haklarına riayet etmez ve onlara mirastan pay vermezlerdi (Dönmez, 1997: XIII, 403). İslam hukuku ise kimsesiz çocukların ve yetimlerin sağlıklı bir şekilde gelişmeleri için gerekli tedbirleri almış ve bu hususta oldukça geniş kurallar ortaya koymuştur. Kur’an-ı Kerim’in muhtelif ayetlerinde yetimlerin bakımı ve haklarının korunmasının önemine değinilmiş, Hz. Muhammed’in de yetim ve yoksul olarak (Duha, 93/6-8) büyüdüğü hatırlatılmıştır. Daha doğmadan babasını kaybeden Hz. Muhammed altı yaşlarında da annesini kaybetmiştir. Hz. Muhammed’in bundan sonra bakım ve korunmasını dedesi üstlenmiş, dedesinin vefatından sonra da onun bakım ve korunmasını amcası Ebu Talip üstlenmiştir (Watt, 2000: 24; Sarıçam, 2003: 61-65; Lapidus, 2003: I, 57).

Terim olarak yetim; “buluğ çağından önce babası ölen çocuğa” denir (İbn Manzur, 1994: XII, 645,646). Annesi ölen çocuğa yetim denmez. Arapça’da annesi ölen çocuğa “aciyy” (İbn Manzur, 1994: XV, 29), hem annesi hem babası ölen çocuğa ise “latîm” denir (İbn Manzur, 1994: XII, 543). Türkçe’de bu iki kavramın karşılığı da öksüzdür. Yani, sadece annesi ölene öksüz dendiği gibi, hem annesi hem de babası ölen çocuğa da öksüz denir (Fidan, Kardeş...vd, 1996: III, 2209; Parlatır, Gözaydın...vd, 1998, II, 1722). Yetim ifadesi ise, Türkçe’de de Arapça’da olduğu gibi “ergenliğe ulaşmadan babası ölmüş çocuk” için kullanılmaktadır (Fidan, Kardeş...vd, 1996: IV, 3208).

Yetim kavramının anlam eksenini oluşturan mefhum, babası ölen çocuğun muhtaç duruma düşmesiyle bakılma imkân ve desteğini kaybetmiş olmasıdır. Annesi ölen çocuk, bakılma ve sahip çıkılma noktasında babanın koruması altındadır. Annesi ölen çocuğun mahrum olduğu süt ve anne şefkati, öz annesinin şefkati kadar olmasa da, başka yollarla karşılanabilir. Babası ölen çocuk ise, zorunlu olarak sahip çıkılma imkân ve desteğini kaybetmiş durumda olduğu için her an korumasız bir şekilde ortada kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Annenin ölümüyle baba yeni bir evlilik yapabilir ve çocuğun bakımının bir kadın tarafından yapılması sağlanabilir. Çünkü “*Emzirmeyi tamamlamak isteyenler için, anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Annelerin örfe uygun olarak beslenmesi ve giyimi babaya aittir*” (Bakara, 2/233) ayetinde belirtildiği gibi, annenin ve çocuğun nafakası babaya aittir. Ancak, baba ölüp anne yeni bir evlilik yaptığında, ailede çocuğa sahip çıkacak biri yoksa çocuk ortada kalabilir. Anne yeni bir evlilikle, bulunduğu yuvanın dışına çıkmaktadır ve üvey baba olacak kimsenin de anneye gelecek çocuklara bakma mecburiyeti yoktur. Çocuğa sahip çıkma ve her türlü sorumluluğunu üstlenme mecburiyeti babaya ait olduğu için, Kur’an-ı Kerim ve hadislerde babası ölen çocuğun (yetim) bakım ve korunması üzerinde durulmuş, annesi ölen çocuğun (öksüz) bakım ve korunması üzerinde durulmamıştır. Yetimlerin bakım ve korunmasına yönelik tedbirlerin öksüzler için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Biz burada yetimlerin bakım ve korunmalarına yönelik hükümler üzerinde duracağız.

4.4. Terkedilmiş Çocuklar

Ailesinin veya yakınlarının zina suçlamasından ve onu kötü görmesinden kurtulmak için, geçim endişesinden veya herhangi bir sebeple yol kenarına, cami avlusuna ya da boş bir alana bırakılan annesi ve babası bilinmeyen çocuğa İslam hukuku açısından lakit denir (Serahsî, 2001: X, 213; Üsrûşenî, 1984: 162; İbn Hümâm, ty: VI, 110; Ebu Zehra, 1957: 427; Dâğıştânî, 1992: 19; Salih, ty: 146; Çeker, 1990: 193; Hallaf, 1990: 187; Gandûr, 2006: 581). Terkedilmiş çocuğu bulana mültakit, bulma işlemine de iltikat denmektedir (İbn Manzur, 1994: VII, 392).

İnsan hayatının korunması, insanın temel ve vazgeçilmez haklarının güvence altında bulundurulması ve bunu gerçekleştirmeye yönelik tedbirlerin alınması bir insanlık vazifesi olmakla birlikte dinen de emredilen bir husustur. Bu konuda Kuran-ı Kerim’de “...*Kim de bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibidir...*” (Maide, 5/32) buyrulmaktadır. Bir kimseyi kurtarmak affetmek, ölümüne engel olmak veya herhangi bir ölüm sebebinden kurtarmak şeklinde olabilir. Çeşitli sebeplerle ana-babası tarafından terkedilmiş veya

kaybolmuş çocukların mümkünse ana-babalarının bulunması, değilse güvenli bir şekilde onların himaye altına alınıp topluma kazandırılması konusu İslam hukukçuları arasında dini ve ahlaki bir görev olarak algılanmış ve kimsesiz çocukların korunmasına yönelik bir dizi kural geliştirilmiştir. Terkedilmiş çocuklar konusu, klasik fıkıh literatüründe genellikle bağımsız bir bölüm halinde "lakit" başlığı altında, bazen de "lukata" (buluntu mal) bahsinin alt konusu olarak ele alınmıştır. Hemen her dönemde ve toplumda güncelliğini koruyan kimsesiz çocuklar konusunda klasik fıkıh doktrininde geliştirilen hükümler, fakihlerin içinde buldukları dönemin şartlarını, imkânlarını ve tecrübe birikimlerini yansıtmakla birlikte toplumdaki kimsesiz çocuklara sahip çıkılmasını ve onların korunmasını amaçlayan tedbir ve öneriler niteliğindedir. Toplumsal alandaki değişmelere paralel olarak kimsesiz çocukların bakımı ve korunması ile ilgili önlemler alınırken geçmişteki uygulamalardan faydalanılmalı ve çocuk için en uygun bakım ve koruma ortamı oluşturulmaya çalışılmalıdır.

5. ÖKSÜZ VE YETİMLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER

5.1. Bakımları

Genel anlamda çocuğun bakımı için ona karşı bu görevi üstlenecek bir kişinin bulunması gerektiği açıktır. Bu normal bir ailede maddi açıdan aile reisi, çocuğun yedirilmesi, içirilmesi, temizliğinin yapılması ve giydirilmesi gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında bu görevi ifa edebilecek durumdaysa annesi sorumlu kabul edilmiştir. Ancak normal aileye sahip olma şansını bulamayan çocuklar için mutlaka zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak, onları gözetecek bir veli veya vasiye ihtiyaç duyulmaktadır.

İslam hukukunda doğumla birlikte çocuklar için üç çeşit velayetin söz konusu olacağı kabul edilmiştir. Bunlar:

a- Küçüğün terbiye ve bakımına yönelik velayet,

b- Doğrudan doğruya çocuğun şahsına bağlı haklarının kullanımına yönelik velayet,

c- Çocuğun mallarının korunması ve kullanılmasına yönelik velayet, şeklinde sıralanmaktadır (Ebu Zehra, 1957: 432; Salih, ty: 110-111; Erbay, 1998a: 146). Küçüğün bakım ve terbiyesine yönelik velayet klasik fıkıh kitaplarında “hıdane” terimiyle ifade edilmektedir (Ebu Zehra, 1957: 432; Bilgin, 1997: 41; Bardakoğlu, 1998: XVII, 467). Şimdi sırasıyla bu üç velayeti açıklamaya çalışalım.

5.1.1. Terbiye ve Bakımlarına Yönelik Velayet (Hıdane)

Klasik fıkıh kitaplarında tanımlanan “hıdane” kavramının içine çocuğun korunması, bedeninin ve elbiselerinin temizlenmesi, sağlıklı bir şekilde büyütülmesi gibi hizmetler girer (Kâsânî, 1986: IV, 40; Âmir, 1976: 191; Cezirî, 1981: VI, 454; Hallaf, 1990:194; Cundî, 2001: 68; Vâsıl, 2002: 55; Ğandûr, 2006: 591). Ayrıca hıdane kavramının içine çocuğa uygun yetişme ortamı hazırlamanın yanında ona zarar verecek her türlü maddi ve manevi tehlikelerden korumak da girer (San’ânî, 1988: III, 429). Genel kabule göre, bu devre erkek çocuklar için yeme, içme, giyinme gibi işlerini kendileri yapacak hale gelinceye, kızlar için ise hayız dönemine kadar devam eder (Üsrûşenî, 1984: 107; Bilmen, ty: II, 435; Canan, 2001: 45; Ğandûr, 2006: 602).

İslam hukukuna göre evlilik birliğinin sağlıklı bir şekilde devamı esnasında çocuğun bakım ve terbiyesi öncelikle ana-babaya aittir. Çünkü çocuğa ana-babasından daha yakın, daha şefkatli başka bir kimse düşünülemez (Râci el-Fârûkî-Lamia el-Fârûkî, 1999: 171; Erbay, 1998a: 147). Ancak evlilik birliğinin boşanma, gaiplik veya eşlerden birinin ölümü gibi nedenlerle sona ermesi durumunda hıdane hakkının öncelikle anneye verilmesi gerektiği kabul edilmiştir (Üsrûşenî, 1984: 106; Kâsânî, 1986: IV, 41-44; İbn Abidin, 1983: VII, 248; Komisyon, 1986: III, 374; Âmir, 1976: 191; Akgündüz, 1986: 234; Hallaf, 1990: 194; Salih, ty: 111; Ğandûr, 2006: 591).

Hıdanede kimlerin hak sahibi olduğuna geçmeden önce hak sahibi olacak kimsede aranan şartları zikretmenin uygun olduğunu düşünüyoruz.

5.1.1.1. Hıdane Hakkına Sahip Olacaklarda Aranılan Şartlar

5.1.1.1.1. Kadın ve Erkeklerde Aranılan Ortak Şartlar

1- Hürriyet: Çocuğun bakım ve terbiyesini üzerine alacak kadın ve erkeğin hür olması gerekmektedir. Yani herhangi bir sebepten dolayı hürriyeti kısıtlayıcı cezaya çarptırılmış ve bu cezayı çekiyor olmamaları gerekir (Kâsânî, 1986: IV, 42; Üsrüşenî, 1984: 106; San'ânî, 1988: III, 433; Ebu Zehra, 1957: 433; Salih, ty: 116; Baktır, 1986: 265; Erbay, 1998a: 152; Vâsıl, 2002: 64; Keskiöglü, 2003: 272; Ğandür, 2006: 597).

2- Akıl ve Buluğ: Akıllı olmayanların kendileri bakıma ve korunmaya muhtaç olduklarından dolayı bunların çocuklara bakmaları ve onları korumaları beklenemez. Aynı şekilde buluğ çağına gelmemiş kimseler de çocuk sayıldığı için hıdane hakkına sahip değildirler (San'ânî, 1988: III, 433; Ebu Zehra, 1957: 433; Cezirî, 1981: VI, 458; Zühayli, 1991: X, 53; Karaman, 1974: 340; Âmir, 1976: 234; Salih, ty: 116; Baktır, 1986: 266; Vâsıl, 2002: 64; Ğandür, 2006: 597-598).

3- Fiziki Güce Sahip Olmak: Hıdane sorumluluğunu üstlenecek kişi çocuğun bakım, gözetim ve terbiyesinin gerektirdiği bütün sorumlulukların üstesinden gelebilecek kudrete ve yeteneğe sahip olmalıdır. Eğer bunları yapabilecek güç ve kudrete sahip değilse öncelik hakkını kaybeder ve çocuk ona teslim edilmez (Ebu Zehra, 1957: 433; Ansay, 1958: 217; Erbay, 1998a: 153; Cundî, 2001: 69; Keskiöglü, 2003: 272; Ğandür, 2006: 598).

Çocuğun bakımı ve korunmasıyla ilgilenemeyecek kadar ihtiyar, kör, dilsiz ve hasta olanların çocuk üzerinde hıdane hakları yoktur. Aynı şekilde vaktinin çoğunu dışarıda geçiren kadından da hıdane hakkı düşer. Çünkü hıdanede asıl maksat çocuğun menfaatlerini korumak, onu terbiye etmek ve geleceğe hazırlamaktır (Cezirî, 1981: VI, 597-598; Zuhayli, 1991: X, 53-54; Salih, ty: 116; Baktır, 1986: 266; Ğandür, 2006: 598).

4- Güvenilir Olmak: Hıdane hak ve sorumluluğunu üstlenecek kimse çocuğun hem can güvenliği ve menfaatlerini hem de çocuğun ahlaki bütünlüğünü ve dini terbiyesini yapma açısından güvenilir olmalıdır. Bu yüzden günah işlemekten çekinmeyen, çocuğun hak ve menfaatlerine gereken özeni göstermeyen kimse hıdane hakkına sahip olamaz (İbn Nüceym, h.1311: IV, 185; Ebu Zehra, 1957: 433; Salih, ty: 115; Karaman, 1974: 340; Âmir, 1976: 232-283; Erbay, 1998a: 153; Cundî, 2001: 69; Ğandür, 2006: 598).

5.1.1.1.2. Sadece Kadınlarda Aranılan Şartlar

1- Hıdaneyi üzerine alacak kadınla çocuk aralarında evlenme engeli olacak şekilde yakın akraba olmalıdır. Çünkü çocuğun bakımı öncelikle şefkate dayanır. Ona en fazla şefkat gösterecek kimseler de akrabalarıdır. Amca, dayı, hala ve teyze kızlarının erkek çocuk üzerinde hıdane hakları yoktur. Bunlar akraba olmakla birlikte çocukla evlenmeleri haram değildir (Kâsânî, 1986: IV, 41; Karaman, 1974: 341; Baktır, 1986: 268; Erbay, 1998a: 154).

2- Kadının çocuğun mahremlerinden başka biriyle evli bulunmaması: Bu durumda çocuğun hıdanesini üzerine alacak kadın ya bekâr olmalıdır ya da çocuğun mahrem bir yakınıyla evli olmalıdır. Kadının yabancı biriyle evli olması durumunda koca, çocuğa karşı şefkat göstermeyecek, çocuğun kız olması durumunda ona kötü gözle bile bakabilecektir (Kâsânî, 1986: IV, 42; Üsrûşenî, 1984: 106; İbn Abidin, 1983: VII, 252; Cezirî, 1981: VI, 458; Salih, ty: 115; Çeker, 1990: 171; Erbay, 1998a: 154).

3- Kadın, çocuğa düşmanlık beslenen bir yerde ikamet etmemelidir. Çocuğun bakım ve gözetimini üzerine alacak kadının ikamet ettiği evde ya da mahallede çocuğun dövülmesi, azarlanması ya da fikrinin çelinmesi suretiyle kötü yola sürüklenme tehlikesinin olmaması gerekir. Kadın böyle bir yerde oturuyorsa çocuk ona teslim edilemez. Şayet çocuk kadının elindeyse kadının çocukla birlikte başka bir yere taşınması sağlanır. Kadının taşınmamakta ısrar etmesi durumunda ise hıdane hakkı düşer (Zuhayli, 1991: X, 56; Karaman, 1974: 341; Erbay, 1998a: 154).

4- Hıdane velayetini üstlenen kadın, babanın fakirliği halinde çocuğa ücretsiz bakmayı kabul etmiş olmalıdır. İslam hukukunda kural olarak çocuğun nafakasını baba karşılar. Babanın fakirliği durumunda çocuğun hıdane sorumluluğunu üstlenecek olan anne veya yakın akraba konumundaki diğer kadının çocuğa ücretsiz olarak bakmayı kabul etmiş olması gerekmektedir. Şayet ücrette ısrar ederse hıdane hakkı kadından alınır ve çocuğa ücretsiz bakmayı kabul edecek başka bir kadına verilir (Âmir, 1976: 274; Erbay, 1998a: 154).

5- Hıdane hakkına sahip olabilecek kadın irtidat etmemiş olmalı: Çocuğun bakımını üstlenecek kimsenin irtidat etmemiş olması zorunludur. Zira kadının dinden dönmesi ceza hukuku açısından birtakım sorumlulukları gerektirecek bir davranıştır. Bununla birlikte başlangıçtan itibaren ehli kitap olan bir kadın çocuğun bakımını üstlenebilir. Çünkü burada asıl amaç çocuğun sevgi ve şefkat dairesinde bakımının yapılmış olmasıdır. Nihayetinde ehli kitap kadın da merhamet sahibi olabilir (Kâsânî, 1986: IV, 42; Üsrûşenî, 1984: 106; İbn Abidin, 1983: VII, 249; Âmir, 1976: 282; Cezirî, 1981: VI, 458; Baktır, 1986: 270; Akgündüz, 1986: 234).

5.1.1.1.3. Erkeklerde Aranılan Şartlar

1- Erkeğin çocuğun asabesi olması: Hıdane hak ve sorumluluğunu üstlenecek kadınlar bulunmadığı takdirde çocuğun bakım ve terbiyesini erkekler yapmak zorundadır. Erkeklerin hıdanedeki sorumlulukları miras almadaki haklarına dayanır (Baktır, 1986: 271; Erbay, 1998a: 155).

2- Erkekle çocuğun aynı dinden olması: Çocuğun bakımını ve korunmasını üzerine alacak erkeğin çocukla aynı dinden olmaması durumunda hıdane hak ve sorumluluğu düşer. Çünkü erkeklerde hıdane olma hakkı varis olma tertibi üzerine kuruludur. Din farklılığı da mirasçılık ilişkisini ortadan kaldırır (Ebu Zehra, 1957: 436; Karaman, 1974: 341; Baktır, 1986: 271; Erbay, 1998a: 155).

3- Zi-rahm mahremi olmalıdır: Çocuk kız olduğu zaman bakım ve terbiyesini üstlenecek erkeğin mahremi olması gerekmektedir. Mesela, amcaoğlunun, amcasının

kızının hıdanesinde hiçbir hak ve sorumluluğu yoktur (Üsrûşeni, 1984: 107; Baktır, 1986: 271; Vâsıl, 2002: 64). Hanefîlere göre şayet kızın amcasının oğlu dışında bir asabesi yoksa hâkimin emri ve izni ile amcaoğlunun da kız açısından güvenilir olması durumunda, bakım ve koruma hakkı ona verilir (Kâsânî, 1986: IV, 43; Zuhayli, 1991: X, 56). Şimdi sırasıyla yetimin bakımında hak ve sorumluluk sahibi olanları açıklayalım.

5.1.2. Bakımlarında Hak ve Sorumluluk Sahibi Olanlar

İslam hukuku küçük çocukların bakım ve korunmasıyla ilgili hükümler ortaya koyarken hem çocuğu hem de toplumun menfaatlerini göz önünde bulundurmıştır. Aile birliğinin babanın ölümü gibi bir sebeple dağılmasından sonra, yetim kalan çocuğun veya çocukların en çok ihtiyaç duyacağı şey, karşılık beklenmeyen sevgi, şefkat, ilgi ve korunmadır. Bununla birlikte çocuğun bakımıyla ilgilenecek kişinin boş vakti ile bilgi, beceri ve tecrübe sahibi olması gerekmektedir. Bu yüzden İslam hukuku yetimlerin belli bir yaşa kadar bakım ve gözetim sorumluluğunu öncelikle anneye yüklemiştir (İbn Abidin, 1983: VII, 248; Komisyon, 1986: III, 374; Ebu Zehra, 1957: 432; Âmir, 1976: 204; Cezirî, 1981: VI, 454; Canan, 1983: 166; Erbay, 1998a: 148; Bardakoğlu, 1998: XVII, 46; Cundî, 2001: 69; Ğandûr, 2006: 591).

Peygamberimiz zamanında da çocuğun bakım ve gözetim hak ve sorumluluğunun öncelikle anneye verildiğini görmekteyiz. Bu konudaki rivayet şöyledir:

“ Bir kadın yanında çocuğuyla geldi ve Peygamberimize:

—‘Ey Allah’ın Resulü, şu benim oğlum, karnım ona bir kap (yuva), göğsüm ona su kaynağı (çeşme), kucağım ise kundak olmuştur. Babası onu benden almak istiyor’ dedi. Peygamberimiz kadına:

—Başkası ile evlenmediğin müddetçe çocuğu almak senin hakkındır.’ cevabını verdi” (Ebu Davud, Talak: 35).

Hız. Peygamber’in bu kararı verirken kadının duygusallığından çok çocuğun menfaatlerini dikkate aldığı görülmektedir. Zira Peygamberimizin *“başkası ile evlenmediğin müddetçe”* şartını koyması, şartların çocuğun aleyhine değişmesi durumunda kararın da değişebileceğini göstermektedir. Annenin ikinci bir evliliği muhtemelen çocuk için zarar doğuracaktır. Bu yüzden Peygamberimiz bu şartı koymuştur.

Yetim kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma gelinceye kadar bakımının başkaları tarafından yapılması zorunludur. Yaklaşık yedi yaşına kadarki velayetine İslam fikhında *“hıdane”* denmektedir. Şimdi burada yetimin hıdane velayetini üstlenecek kimselerin sırasıyla ele almaya çalışacağız.

5.1.2.1. Kadınlar

Yetimin hıdanesini üstlenmeye herkesten çok anne hak sahibidir. Çünkü anne çocuk için diğer herkesten daha şefkatlidir ve çocuk dolayısıyla ortaya çıkabilecek sıkıntılara karşı

daha dayanıklıdır. Yetimin annesi bulunmaz ya da herhangi bir sebeple çocuğun bakım ve gözetim hak ve sorumluluğunu yitirirse çocuğa bakma hak ve sorumluluğu sırasıyla şu kimselere geçer.

1- Annenin annesi, annenin anneannesi... ne kadar inerse insin. Babanın annesi, babanın anneannesi... ne kadar inerse insin.

2- Kız kardeşler: anne baba bir kız kardeş, anne bir kız kardeş, baba bir kız kardeş.

3- Kız kardeşin kızları: Anne baba bir kız kardeşin kızları, anne bir kız kardeşin kızları, baba bir kız kardeşin kızları.

4- Teyzeler: Anne baba bir teyze, anne bir teyze, baba bir teyze.

5- Erkek kardeşin kızları: Anne baba bir erkek kardeşin kızı, anne bir erkek kardeşin kızı, baba bir erkek kardeşin kızı.

6- Halalar: Anne baba bir hala, anne bir hala, baba bir hala (Kâsânî, 1986: IV, 41; Üsrûşenî, 1984: 106; İbn Abidin, 1983: VII, 263; Komisyon, 1986: III, 374-375; Bilmen, ty: II, 428; Ebu Zehra, 1957: 433; Cezirî, 1981: VI, 455; Karaman, 1974: 341; Âmir, 1976: 205-208; Baktır, 1986: 273; Akgündüz, 1986: 235; Hallaf, 1990: 194, Çeker, 1991: 177; Erbay, 1998a: 151; Vâsıl, 2002: 63; Keskiöglü, 2003: 272-273; Ğandûr, 2006: 593-594).

7- Annenin teyzeleri: Annenin anne baba bir teyzesi, annenin anne bir teyzesi, babanın anne bir teyzesi, annenin baba bir teyzesi.

8- Babanın teyzeleri: Babanın anne baba bir teyzesi, babanın anne bir teyzesi, babanın baba bir teyzesi.

9- Annenin halaları: Annenin anne baba bir halası, annenin anne bir halası, annenin baba bir halası.

10- Babanın halaları: Babanın anne baba bir halası, babanın anne bir halası, babanın baba bir halası (İbn Nüceym, h.1311: IV, 182-183; İbn Abidin, 1983: VII, 263; Komisyon, 1986: III, 375; Bilmen, ty: II, 428; Âmir, 1976: 207-208; Baktır, 1986: 273-274; Akgündüz, 1986: 235; Vâsıl, 2002: 63).

İmam Muhammed ve İmam Züfer'e göre teyze, çocuğun bakım ve korunmasında baba bir kız kardeşten daha fazla hak sahibidir (Kâsânî, 1986: IV, 41-42; Bilmen, t-y: II, 428; Baktır, 1986: 274). Hatta İmam Züfer'e göre teyzeler çocuğun bakım ve korunmasıyla ilgilenmekte babanın annesinden daha fazla hak sahibidirler. Çünkü teyzeler anne mesabesinde dirler (Bilmen, ty: II, 428).

5.1.2.2. Erkekler (Asebeler)

Yetimin bakımı ve korunmasıyla ilgilenecek yukarıda sıraladığımız kadın akrabalarından kimse bulunmadığında hıdane hakkı erkek akrabalara intikal eder. Çocuğa asabe yönünden en yakın olan kimse onun bakımıyla ilgilenmekte en fazla hak sahibidir (Komisyon, 1986: III, 376; Hallaf, 1990: 195; Cundî, 2001: 70; Ğandûr, 2006: 594). Yetimin babası bulunmadığı için bu görevi yerine getirecek asabeler sırasıyla şunlardır:

1- Yetimin bakım ve korunmasından asabeler arasında ilk önce babasının babası, sonra da baba tarafından dedesi sorumludur.

2- Erkek kardeşler: Ana baba bir erkek kardeş, baba bir erkek kardeş.

3- Erkek kardeşin oğulları: Ana baba bir erkek kardeşin oğlu, baba bir erkek kardeşin oğlu.

4- Amcalar: Ana baba bir amca, baba bir amca.

5- Amcaoğulları: Ana baba bir amcanın oğlu, baba bir amcanın oğlu. Amcaoğullarının, yetim kalmış kız çocukları üzerinde hıdane hakları yoktur. Ancak kız çocuğunun amcasının oğlundan başka bakım ve korunmasıyla ilgilenecek kimsesi yoksa hâkim amcaoğlunun güvenilir olduğu hükmüne varırsa kız çocuğunun hıdane hakkını amcaoğluna verebilir.

6- Babanın amcaları: Babanın ana baba bir amcası, babanın baba bir amcası.

7- Dedenin amcaları: Dedenin ana baba bir amcası, dedenin baba bir amcası (İbn Abidin, 1983: VII, 263-266; Komisyon, 1986: III, 376; Bilmen, ty: II, 428-429; Ebu Zehra, 1957: 433; Ferruh, 1969: 134,135; Karaman, 1974: 342; Âmir, 1976: 209-212; Baktır, 1986: 274-275; Akgündüz, 1986: 235-236; Hallaf, 1990: 195; Zuhayli, 1991: X, 51; Salih, ty: 126; Erbay, 1998a: 151; Ğandûr, 2006: 594).

5.1.2.3. Zevi'l-Erham

Zevi'l Erham: Terekede üçte bir, dörtte bir gibi belli bir payı olmayan ve terekeyi asabeden olmak sıfatıyla da elde edemeyen kan hısımlarıdır ve dört kısımdır: 1. Ölünün fer'ileri yani kızların ve oğlun kızlarının aşığı doğru fer'ileri. 2. Ölünün sahih olmayan ced ve ceddeleri. 3. Ölenin babasının ve anasının fer'ileri. 4. Büyük baba ve büyük ananın fer'ileri (Seydişehrî, 1994: 59; Erdoğan, 1998: 493; Keskiöğlü, 2003: 287). Yetimin yukarıda saydığımız asabelerinden bakım ve korunmasıyla ilgilenecek kimsesi bulunmadığı takdirde veya bulunanların çocuğun bakımı ve korunmasını üstlenecek şartları taşımadığı durumda hıdane hakkı zevi'l-erhama geçer. Bunlar da sırasıyla annenin babası, ana bir erkek kardeş ve onun oğulları, ana bir amca, ana baba bir dayı ve ana bir dayıdır (İbn Nüceym, h.1311: IV, 183; İbn Abidin, 1983: VII, 265; Komisyon, 1986: III, 376; Bilmen, ty: II, 429; Âmir, 1976: 213; Baktır, 1986: 274; Ğandûr, 2006: 594-595).

5.1.3. Bakım Müddetleri (Hıdane Müddeti)

Yetimin hıdane müddeti kural olarak başkalarının hizmet ve himayesine ihtiyaç duymadan yeme, içme, giyinme ve temizlik gibi temel şahsi ihtiyaçlarını bizzat kendisi görebileceği çağa kadar devam eder (Kâsânî, 1986: IV, 42; Üsrüşenî, 1984: 107; Komisyon, 1986: III, 377; Ebu Zehra, 1957: 440; Hallaf, 1990: 196-197; Salih, ty: 132). Böyle olmakla birlikte İslam hukukçuları hıdanenin müddeti konusunda çocuğun kız veya

erkek, bakımını üstlenen kimsenin kadın veya erkek olmasına ve çocuğa yakınlık derecesine göre farklı süreler belirlemişlerdir (Komisyon, 1986: III, 377; Âmir, 1976: 308).

Hanefiler, erkek çocuğun bakım ve terbiye altında kalma yaşını ihtilafa yer vermemek için yedi yaş olarak kabul etmişlerdir (Cezirî, 1981: VI, 461; Ebu Zehra, 1957: 440; Hallaf, 1990: 197; Erbay, 1998a: 155; Ğandûr, 2006: 602). Kız çocukları ise şayet anne veya ninelerinin bakım ve gözetiminde ise, hayız görünceye kadar onların yanlarında kalır. Anne ve nine dışında başka kadınların yanlarında iseler erkeklerin dikkatini çekecek bir duruma gelinceye kadar onlarla kalır. Bu yaş kızlarda dokuz olarak kabul edilmiştir (Üsrûşenî, 1984: 109; Komisyon, 1986: III, 377; Bilmen, ty: II, 436; Cezirî, 1981: VI, 461; Âmir, 1976: 311-312; Baktır, 1986: 279; Akgündüz, 1986: 237; Çeker, 1990: 178; Ğandûr, 2006: 603).

Malikilere göre, erkek çocuk buluşa erinceye kadar bakım ve gözetim altında kalır. Daha sonra dilediği yerde kalabilir. Kız çocuğu ise kaç yaşında olursa olsun evleninceye kadar hıdanesini üstlenen kimsenin yanında kalır. Evlenince artık kocasıyla oturmak zorundadır (Ceziri, 1981: VI, 462; Bilmen, ty: II, 436; Zuhayli, 1991: X, 67; Âmir, 1976: 314; Çeker, 1990: 178; Ğandûr, 2006: 602-603).

Şafiilerde ise hem kız hem de erkek çocuk için mecburi bakım ve gözetim altında kalma temyize kadar devam eder. Bundan sonra çocuk kimin yanında kalmak isterse onun yanında kalır (Ceziri, 1981: VI, 462; Bilmen, ty: II, 437; Çeker, 1990: 179; Âmir, 1976: 315).

Hanbelîlerde erkek çocuk yedi yaşına kadar annenin veya hıdanesini üstlenen kimsenin yanında kalır, bundan sonra nerede kalacağına kendisi karar verir. Kız ise yedi yaşına kadar annesinin ya da kendisine bakmakla yükümlü olan kadının yanında kalır, bundan sonra da evleninceye kadar babasının yerine kendisine bakma görevini üstlenen asabesinin yanında kalır (Ceziri, 1981: VI, 462; Bilmen, ty: II, 437; Âmir, 1976: 315; Çeker, 1990: 179).

Hıdane müddeti sona eren yetim kız dedesine, dedesi yoksa asabesinden en yakın kimseye, asabesi de yoksa ya da mevcut asabesinin güvenilirliğinden şüphe ediliyorsa karar hâkime bırakılır. Eğer yetim kız kendini koruyabilecek güçte ve çevre de güvenli ise, tek başına bir evde kalabilir, aksi durumda hâkim, kızı Müslüman kadınlardan güvenilir birinin yanına yerleştirir (Komisyon, 1986: III, 378; Baktır, 1986: 285; Hallaf, 1990: 200; Ğandûr, 2006: 605).

Hıdane müddeti sona eren yetim erkek çocuk da dedesine (babasının babasına), dedesi yoksa asabeden kendisine en yakın olan kimseye ya da vasiye teslim edilir. Bu çocuğun bakım ve gözetimini üstlenebilecek asabesi ve vasisi de bulunmadığı takdirde hâkim, çocuğu hıdanesini üstlenen kadından daha yakın birisini buluncaya kadar çocuğun bu kadının yanında bırakılmasına karar verir (Hallaf, 1990: 2000; Akgündüz, 1986: 237; Ğandur, 2006: 604).

5.1.4. Hıdane Dönemindeki Çocuğun Masrafları

Bu dönemde çocuk için yapılacak harcamalar, toplumun ve ailenin bulunduğu duruma göre farklılık arz eden bir husustur. Genel olarak hıdane velayetini elinde bulunduran kişinin yapacağı masrafların içine yiyecek, içecek, giyecek ve mesken harcamaları girmektedir. Süt devresindeki çocuğun emzirilmesi de bu masrafların içine girer. İslam hukukuna göre çocuğun masrafları kural olarak babaya aittir. Ancak yetimin babası olmadığı için nafakası miras derecesine göre akrabaları tarafından karşılanır (Üsrûşenî, 1984: 86; Komisyon, 1986: III, 413; Salih, ty: 131; Aksakal, 2004: 183). Burada yetimi annesinin emzirmesi durumunda çocuğun asabelerinden ücret isteyip isteyemeyeceğini ve çocuğa yaptığı diğer masrafların karşılanmasını talep etme hakkının bulunup bulunmadığını ortaya koymaya çalışacağız.

Çocuğun emzirilmesi durumunda ücret konusu Kur'an-ı Kerim'de iki yerde geçmektedir. İlki, “*Emzirmeyi tamamlamak isteyenler için anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Annelerin yiyecek ve giyecekleri duruma göre çocuk kendisinin olana (baba) aittir. Herkes ancak gücünün yettiğinden sorumludur. Anne de baba da çocuğu yüzünden zarara sokulmasın. Mirasçıya da aynı şey gerekir. Eğer anne ve baba aralarında anlaşır, iki yıl dolmadan çocuğu süttten kesmek isterlerse onlara günah yoktur. Allah'tan sakının ve bilin ki, şüphesiz Allah yaptıklarınızı görendir*” (Bakara, 2/233). Normal şartlarda, ayetten de anlaşıldığı üzere, annenin ve çocuğun masrafları baba tarafından karşılanmaktadır. Babanın vefatı durumunda ise varislere, babanın yükümlülükleri aynen intikal etmiş olur (Yazır, t.y: II, 90; Esed, 1999: I, 69).

Çocukların emzirilmesi ile ilgili ikinci ayet ise Talak suresindedir ve boşanmış kadınlarla ilgilidir.

“*Boşadığınız iddet bekleyen kadınları gücünüz yettiği kadar oturduğunuz yerde oturtun. Üzerlerine baskı yapmak için onları zorlamaya kalkışmayın. Şayet hamile iseler doğuruncaya kadar nafakalarını verin. Sonra sizin hesabınıza çocuğu emzirirlerse ücretini verin. Aranızda bu hususta güzelce müşavere edin. Eğer güçlkle karşılaşırsanız, bir başka kadın çocuğu babası hesabına emzirecektir*” (Talak, 65/6). Ayetten anlaşıldığı üzere kadın ayrıldıktan sonra çocuğunu emzirmek istemez veya babadan istediği emzirme ücretini alamazsa çocuk için bir sütanne bulunması gerekecektir ve sütannenin ücretini baba karşılayacaktır.

Ölüm ve boşanma gibi bir sebeple evlilik birliğinin bozulmasından sonra annenin gerek kendi isteğiyle gerekse hâkim kararı ile olsun çocuğu emzirmesi durumunda ücret talep etme hakkı vardır. Emzirmede beslenme vasıtası olması sebebiyle nafaka sınırları içerisinde değerlendirilir (Üsrûşenî, 1984: 86; Komisyon, 1986: III, 413; Hallaf, 1990: 192; Salih, ty: 131; Erbay, 1998a: 141; Cundî, 2001: 22). Emzirme ücreti yetimin malı varsa önce kendi malından karşılanır, yoksa yetimin nafakası üzerine düşen kimse anneye emzirme ücretini ödemek zorundadır (Üsrûşenî, 1984: 240; Komisyon, 1986: III, 413; Ebu Zehra, 1957: 437; Salih, ty: 132). Yetimin hıdanesini annesi dışında biri üstlenmişse bu kimsenin ücret talep etme hakkı vardır. Bu durumda yetimin nafakasını üstlenen kimsenin hıdane ücretini de ödemesi gerekmektedir (İbn Abidin, 1983: VII, 262; Ğandûr, 2006: 606).

5.1.5. Bakım ve Terbiyelerini Üstlenen Kişinin Hukuki Sorumluluğu

Yetimin bakım ve terbiyesini üstlenen kişi, görevini en güzel şekilde yerine getirmekle mükelleftir. Bu, öncelikle anne ve annenin kadın yakınları açısından onlara verilmiş bir hak olarak görünmekteyse de burada asıl amaç yetimin menfaatlerinin korunması olduğu için bu aynı zamanda bir vazifedir. Öncelikle annenin tercih edilmesinin ve sıralamanın anneden itibaren uzağa doğru olmasının sebebi çocuğun beden, ruh ve zihinsel olarak gelişmesine en fazla bunların özen göstereceği düşüncesidir (Erbay, 1998a: 160).

İslam Hukuku gerek evlilik birliğinin devamı esnasında, gerekse evlilik birliğinin boşanma ya da ölüm sebebiyle sona ermesi durumunda çocuğun bakım ve terbiyesinin aile içinde yapılmasını öngörmektedir. Evlilik birliğinin kocanın ölümüyle son bulması durumunda küçük çocukların bakım ve terbiyesini üstlenmede önceliği anneye vermektedir (Komisyon, 1986: III, 374; Ebu Zehra, 1957: 432; Âmir, 1976: 204; Akgündüz, 1986: 234; Cundî, 2001: 69; Ğandûr, 2006: 591). Yetimin bakım ve terbiyesini üzerine alan annenin ya da diğer kimselerin görevi yalnızca çocuğu yedirmek, içirmek, giydirmek, temizlemek değildir. Bu kimselerin görevi topluma iyi karakterli, kendi şahsi menfaatlerinden çok memleketinin, milletinin ve dininin menfaatlerini ön planda tutan fazilet sahibi nesiller, fertler yetiştirmektir. Zira çocuk ilk terbiyeyi, ilk eğitimi okuldan önce ailesinden, onunla ilgilenen kimseden alır.

Günümüz araştırmaları da çocuğunun anne yanında bakılıp büyütülmesinin, çocuğun gelişimi açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Yatılı çocuk kurumlarında yapılan gözlemler şu gerçekleri ortaya koymuştur. Doğumdan kısa bir süre sonra, çeşitli sebeplerle annesinden ayrılıp yatılı yuvalara yerleştirilen bebeklerde gelişim bozuklukları görülmüştür. Bu bebeklerin iyi bakılmalarına ve sağlıklı beslenmelerine rağmen boyları ve ağırlıkları yaşlarına göre daha geri kalmaktadır. Dayanma güçleri daha azdır, daha sık hastalanırlar ve hastalıkları ağır geçer. Bu çocukların normal aile ortamında büyüyen çocuklara nazaran daha az ağladıkları ve çevrelerine ilgisiz kaldıkları, pek az gülümsedikleri, çevrelerine boş bakışlarla baktıkları, ilgi ve uyarmaya geç tepki verdikleri, baş sallama, başlarını yastığa vurma, yerinde sallanma gibi alışkanlıklar geliştirdikleri gözlenmiştir. Ayrıca bu çocukların geç yürüdükleri, geç konuştukları, tuvalet eğitimini de aile ortamında büyüyen çocuklara nazaran daha geç kazandıkları gözlenmiştir (Yörükoğlu, 2002: 47,48).

Türk Medeni Kanunu, evlilik birliğinin dağılmasından sonra çocuğun velayetinin hangi tarafa verileceğini karara bağlamamış, bu konuda hâkime geniş takdir yetkisi vermiş ve aynı zamanda da çok ağır bir manevi sorumluluk yüklemiştir. Çocuğun velayetinin hangi tarafa verileceğinde önemli olan boşanan tarafların mali durumları, yaşları, boşanmada kusurlu olup olmadıkları değil, çocuğun hangi tarafa bırakıldığı takdirde daha iyi yetiştirileceği ve bakılacağı, eğitim ve öğreniminin daha iyi sağlanacağıdır. Örneğin hâkim mecbur kalmadıkça anne şefkatine muhtaç çok küçük yaştaki çocukların velayetini anneye, buna karşılık daha büyük yaşta ve disipline muhtaç erkek çocukların velayetini babaya vermelidir. Türk Medeni Kanunu çocuğun velayetini üstlenen tarafın ölmesi

durumunda velayetin kendiliğinden diğer tarafa geçip geçmeyeceği hususunu karara bağlamamış, sadece hâkimin gereken önlemleri kendiliğinden veya başvuru üzerine alacağından söz etmiştir (TMK. m. 183). Hâkim uygun görürse çocuğun velayetini sağ kalan eşe verir, uygun görmezse çocuğa bir vasi atayabilir (Akıntürk, 2006: II, 321-323).

5.1.6. Şahsi Velayetleri

İslam hukukunda doğumla birlikte üç çeşit velayetin söz konusu olduğu üzerinde daha önce durulmuş, bunlardan yetimin bakım ve terbiyesine yönelik olan velayet izah edilmişti. Burada doğrudan doğruya yetimin şahsına bağlı hakların kullanımına yönelik velayetin üzerinde durulacaktır. Bir sonraki bölümde de yetimin mallarının korunması ve idare edilmesine yönelik velayet ele alınacaktır.

İslam hukukunda kural olarak, gerek mali velayet gerekse şahsi velayet açısından olsun küçüğü temsil etme yetki ve sorumluluğu öncelikle babaya aittir (Ferruh, 1969: 145; Çeker, 1990: 112). Babanın ölümü halinde çocuğun şahsı üzerinde söz konusu olan velayet hakkı mirastaki tertip üzere çocuğun baba tarafından olan erkek akrabalarına geçer. Bunlar da sırasıyla dede, büyük dede..., öz erkek kardeş, baba bir erkek kardeş (Ebu Zehra, 1957: 487; Çeker, 1990: 114; Erbay, 1998a: 166; Ğandur, 2006: 639), öz erkek kardeşin oğlu, baba bir erkek kardeşin oğlu, öz amca, baba bir amca, öz amca oğlu, baba bir amca oğlu şeklinde sıralanmaktadır (Çeker, 1990: 114). Şayet bu sınıflarda kimse yoksa yetimin şahsi velayeti anneye geçer (Erbay, 1998a: 166).

5.1.6.1. Velayet Hakkına Sahip Olabilecek Kimsede Aranılan Şartlar

İslam hukukçuları yetimin bakım ve terbiyesini üstlenecek kimsede bir takım şartların bulunmasını zorunlu gördükleri gibi, yetimin şahsi ve mali velayetini üstlenecek kimsenin de bazı şartları taşımasını zorunlu görmüşlerdir. Bu şartları şu şekilde sıralayabiliriz:

a- Tam eda ehliyetine sahip olmak: Yetimin gerek şahsi, gerekse mali velayetini üstlenecek kimsenin akıllı, buluğa ermiş, mümeyyiz ve iyiyi kötüden ayırabilecek durumda olması gerekmektedir (Ebu Zehra, 1957: 489; Erbay, 1998a: 166; Ğandür, 2006: 639).

b- Velayet görevini hakkıyla yapabilecek güçte olmak: Yetimin velayetini üstlenecek kimsenin onun bütün işlerini görebilecek güce sahip olması gerekmektedir. Kendi işlerini görmekten aciz olan kimselerin yetimin velayetini üstlenmeleri doğru değildir (Zuhayli, 1991: X, 71; Erbay, 1998a: 167; Ğandür, 2006: 639).

c- Güvenilir olmak: Velayet müessesesinin amacı küçüğün şahsının ve malının korunması, mevcut durumun daha da iyileştirilmesidir. Bu yüzden yetimin velayetini üstlenecek kimsenin çocuğun gerek şahsı gerekse malları açısından güvenilir olması son derece önemlidir. Toplum nezdinde ahlaksızlığı ve sahtekârlığıyla ün yapmış birinin, bakıma ve korunmaya muhtaç olan yetimin velayetini üstlenmesi doğru olmayacaktır (Zuhayli, 1991: X, 71; Erbay, 1998a: 167; Canan, 2001: 48; Ğandür, 2006: 640).

d- Velayeti üstlenecek kimse yetimle aynı dinden olmalıdır. Müslüman olmayan bir kimsenin Müslüman olan küçüğün velayetini üstlenmesi mümkün değildir (Ebu Zehra, 1957: 489; Zuhayli, 1991: X, 71; Çeker, 1990: 111; Erbay, 1998a: 167; Ğandûr, 2006: 639,640). Farklı dinden olanların yetimin velayetini üstlenmeleri bir yana, Kur'an-ı Kerim yetişkinlerin dahi başka dinden olanları (Yahudi ve Hıristiyanları) dost edinmelerini, velayetlerini ya da yönetimlerini yasaklamıştır (Maide, 5/ 51).

5.1.6.2. Şahsi Velayetlerini Üstlenen Kişinin Hak ve Sorumlulukları

Çocukların bakımı şüphesiz ağır bir iştir ve büyük fedakârlık ister. Bunun içten gelen samimi duygularla yürütülmesinde fitrattan gelen sevgi bağının rolü büyüktür. Ana-baba seviyesinde olmamakla birlikte akrabalarda da bu sevgi ve şefkat duyguları mevcuttur. Bu sebeple İslam hukukçuları yetimlerin bakımı ve korunmasından öncelikle yakın akrabaları sorumlu tutmuştur. Yetimin şahsi velayetini üstlenen kimsenin yetim üzerinde birtakım hak ve sorumlulukları vardır.

Yetimin şahsi velayetini üstlenen kişi, onun dengeli bir şekilde beslenmesini, beden ve ruh sağlığı açısından gelişimini sağlamalı, yetimin ahlaki yapısının olumsuz koşullardan etkilenmemesi için özen göstermeli ve gerekli tedbirleri almalıdır (Erbay, 1998a: 171).

Velayet yetkisini elinde bulunduran şahıs, çocuğun eğitimiyle ilgilenmeli, ona iyi bir örnek oluşturmalı, yetimle toplum arasındaki sosyalleşmeyi sağlamalıdır. Çocuk, resmi eğitim-öğretim yaşına ulaşınca, sünnetin belirlediği şekilde ve çocuğun kabiliyeti ölçüsünde temel eğitimi vermelidir (Erbay, 1998a: 172). Yetimin şahsi velayetini üstlenen kimse, çocuğun ibadetlerini ihlâsla yapabilmesi ve insanlarla olan münasebetlerini kavrayabilmesi için akaid, ibadet, ahlak, dil ve adab ilimlerini öğrenmesini sağlamalıdır (Canan, 1995: 17; Canan, 2001: 101). Çünkü çocukta dindarlığın gelişmesinde ve uygulanmasında çevrenin etkisi büyüktür. Çocuğun içerisinde büyüdüğü çevre belli bir kültür çeşidinin özelliklerini yansıtır. Çocuğun dini anlayışı da bu çevre içinde şekillenir. Çocuk dinle ilgili kavramları, hükümleri ve davranış şekillerini çevresinden almaya yeteneklidir ve bunları daha kolay kabul eder. Bu yüzden çocukta dini duygunun ortaya çıkmasında yetişkinlerin teşvik, destek ve etkileri son derece önemlidir (Yavuz, 1983: 44-46). Çocukla en fazla zaman harcayan aile ya da ailenin yerini tutan kimse olduğuna göre, yetimin şahsi velayetini üstlenen kişi de çocuğun dini inanç ve duygularının sağlıklı gelişebilmesi için onu hem eğitmeli hem ona model teşkil etmelidir.

Yetimin şahsi velayetini üstlenen kimsenin imkânları, çocuğun eğitim ve öğretimine yetişmediği takdirde, devletin imkânları devreye sokularak çocuğun bedeni, fikri yetenekleri ve istekleri de göz önünde bulundurularak eğitim ve öğretimin daha sonraki kademelerinde ilerleme sağlanmalı, bu şekilde çocuğun hem kendisine hem ailesine hem de topluma faydalı bir fert olması sağlanmalıdır (Erbay, 1998a: 172). Devletimiz çocukların eğitim ve öğrenimlerini desteklemektedir. Anayasamız, eğitim ve öğrenim başlığı altında kimsenin eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılmayacağını, devletin, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri için burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapacağını, ayrıca durumları sebebiyle özel eğitime

ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alacağını hükme bağlamıştır (Anayasa, m. 42).

Yetimin zorunlu eğitimden sonraki kademelere devam etmemesi durumunda şahsi velayetini üstlenen kimse, çocuğun istek ve yeteneklerini de göz önünde bulundurarak (Erbay, 1998a: 172) çocuğun mensup olduğu sosyal konuma uygun bir meslek edinmesini sağlamalıdır (Canan, 2001: 103).

5.1.6.3. Te'dip Hakları

Bugün bütün toplumlarda eğitim ve terbiyenin önemi, her zamankinden daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla çocuklar küçük yaşlardan başlayarak değişik kurumlarda eğitilmekte ve toplumda saygın bir konuma sahip olmaları için gerekli edep kuralları öğretilmektedir. Çünkü eğitilmiş, bilgili, kültürlü bir bireyin toplumsal hayattaki konumu ile bu özelliklere sahip olmayan bireyin konumu arasında oldukça büyük farklar söz konusudur (Evgin, 2004: 175). Bu gerçeği dikkate alan İslam Hukuku velayet yetki ve sorumluluğunu elinde bulunduran şahsa, çocuğun toplumda uyumlu bir fert olabilmesi için ihtiyaç duyduğu eğitim ve terbiye sorumluluğunu yüklemiştir. Yetimin velayetini üstlenen kimse dürüst, güvenilir, vatanını ve milletini seven, faziletli ve terbiyeli bir çocuk olarak yetimi topluma kazandırabilmek için te'dip hakkına sahiptir (Erbay, 1998a: 174).

Te'dip, genel olarak adap ve davranışlarla ilgili toplumun iyi kabul ettiği davranışları öğretme, kötü kabul ettiği davranışlardan uzak tutma ve koruma faaliyetidir. Te'dip her toplumda olmakla birlikte, te'dip için kullanılan yöntemler farklılık arz eder. Te'dibin, çocuğun anlayışına, işlemiş olduğu hatanın türüne göre çeşitli uygulama şekilleri bulunmaktadır. Akla ilk gelen te'dip şekilleri: Öğüt ve nasihatte bulunma, Allah'ın azabının varlığını ifade etme, tehdit, ikramda bulunma ve mükâfatlandırma (Gazâli, 1979: VI, 176,177; Canan, 1983: 159,160; Canan, 2001: 116,117). Yetimin te'dip hak ve sorumluluğunu üstlenen veli, onu istenilen seviyeye getirmek için yukarıda sayılan te'dip vasıtalarından çocuk için en uygun olanını seçerek kullanabilir. Geçmişte te'dip araçlarından biri olarak kabul edilen dayak olayını doğrudan yasaklayan bir nass mevcut değildir. Ancak dayığı bir te'dip vasıtası olarak kabul eden geçmiş dönemdeki bazı İslam hukukçuları dövmeye önemli sınırlamalar da getirmişlerdir (Kâsânî, 1986: VII, 477; Üsrûşenî, 1984: 366-367; Gazâli, 1979: VI, 178; Canan, 1983: 164; Canan, 1996: 34; Erbay, 1998a: 174; Canan, 2001: 118).

Önceki Medeni Kanun 267. maddesinde ana babaların çocukları üzerinde te'dip hakkı olduğunu karara bağlamıştı. Bu hakkın kapsamına çocuğa öğüt vermek, uyarılarda bulunmak, sert davranmak ve gerekirse çocuğu dövmek girmektedir. Doktrinde uslandırma olarak geçen te'dip hakkı ana-babaların çocuklarını eğitme ve yetiştirme yükümlülüğü ile çocukların ana-babalarına itaat etme, onların sözünü dinleme yükümlülüğünün bütünleyicisiydi. Uslandırma hakkının tanınması, ana-babaya çocukların eğitiminde ve hayata iyi bir insan olarak hazırlanmasında etkili olmak amacıyla gerekli ve uygun te'dip araçlarına başvurma yetkisini de vermiş olmaktadır (Akıntürk, 2006: II, 427). Ana-baba te'dip araçları olarak çocuğu karanlık odaya kapatma, bir öğün yiyecek vermeme, harçlık kesme, ıslah evine verme gibi cezaları kullanabilirlerdi ancak, bu cezalar ölçülü olmak ve

amaca uygun olmak zorundadır. Ayrıca te'dip için verilen cezaların çocuğun onurunu kırıcı olmamasına özen gösterilmelidir (Serozan, 2000: 178).

Yeni Medeni Kanun uslandırma hakkını yaşadığımız çağın gereklerine ve çocuk hakları sözleşmesinin ruhuna uygun bulmayarak benimsememiş ve bünyesine almamıştır (Akıntürk, 2006: II, 427).

5.1.6.4. Temsil Edilmeleri

Eda ehliyetine sahip olmayan yetim çocuklar hukuki ilişkilerde taraf olamaz. Kendisine veya malına karşı bir zarar söz konusu olduğunda zararın tazmin edilmesi veya zararlı duruma son verilmesini isteyemez. Bu durumda yetimin velayetini üstlenen kimse yetimin adına hukuki işlerde taraf olur. Yetimin malına veya şahsına karşı işlenen suçlarda dava ikame edebilir (Zeydan, 1982, 126-128; Karaman, 1974: 183; Erbay, 1998a: 175; Şa'ban, 2001: 297; Uzunpostalcı, 2006: 171).

5.1.6.5. Evlendirilmeleri

Geçmiş dönem İslam hukukunda genel kabul görmüş görüşe göre, hukuki ve geçerli bir evlilik birliğinin oluşturulması için buluğ şart değildir. Buluğa ermemiş çocuğun isabetli bir evlilik yapması velisinin özen göstermesi gereken bir husus olarak kabul edilmiştir. Evlenecek olan kişi her zaman kendisine uygun bir fırsat bulamayabilir. Bunun için çocuğun velayetini üstlenen kişi çocuğun faydasına bir eş bulmuşsa çocuğu evlendirebileceği görüşü ileri sürülmüştür. Zira çocuğun buluğa ermesini beklemek böyle bir fırsatın kaçmasına sebep olabilir. Bu durum ise çocuğun zararına olarak değerlendirilmiştir. Çocuktan muhtemel zararın bertaraf edilmesi, ancak velayeti üstlenen kişinin çocuğu evlendirebilme yetkisine sahip olmasıyla mümkün olacağı kanaati hâsıl olmuştur (Erbay, 1998a: 176; Kahveci, 2004: 55; Kahveci, 2007: 54).

Bu durumda şahsi velayetin kapsamına, yetimin şahsi velayetini üstlenen kimsenin yetimi evlendirme yetkisi de girmiş olmaktadır. Ancak bu yetki her veliye tanınmamıştır. Yetimin evlendirilmesi ve buluğdan sonra yetimin muhayyerliği olup olmadığı hususunda karşımıza iki tür velayet çıkmaktadır.

5.1.6.5.1. İcbari Velayet

İcbari velayet: Velayeti altındaki kişiyi istek ve rızasına bakmaksızın evlendirebilme yetkisidir (Erdoğan, 1998: 481; Danişman, 2006: 240). İcbari velayet hakkına sahip olan kimse, velayeti altında bulunan yetimi belli şartlarla dilediği kimse ile evlendirme yetkisine sahiptir. Hanefi ve Şafii mezheplerine göre yetim için icbari velayet yetkisine sahip olanların başında dede gelir. Malikiler ve Hanbelîler ise dedeyi mücbir veli olarak kabul etmezler (İbn Rüşd, 1985: II, 12-14; Şirbînî, 1957; III, 74; Ebu Zehra, 1957: 112; Cezirî,

1981: V, 50-54; Çeker, 1990: 112; Erbay, 1998a: 177). Hanefi mezhebinde bütün veliler aynı zamanda mücbir velilerdir. Ancak yetim için dede diğer velilere oranla daha fazla yetkiye sahiptir. Yetimin şahsi velayetini üstlenen dede aldanabilecek bir kimse değilse, yetimi evlendirmesi durumunda yetimin buluş muhayyerliği hakkı yoktur ve nikâh geçerlidir (Serahsî, 2001: IV, 238-239; Üsrûşeni, 1984: 48; Mevsilî, 1980: III, 94; Ebu Zehra, 1957: 124; Salih, ty: 204: Aydın, 1985: 27; Çeker, 1990: 116; Kurt, 1998: 61; Keskioglu, 2003: 255). Ancak yetimin şahsi velayetini üstlenen dede, aldanabilecek bir kimse ise, yetimin nikâhı batıl olur. Aynı şekilde dede dışındaki velilerin de aldanmak suretiyle yetimi evlendirmeleri durumunda nikâh yine batıldır (Çeker, 1990: 116,117). Mehir miktarının anormal olması, yetimin dengi olmayan biriyle evlendirilmesi vb. sebepler aldanma sebepleri olarak kabul edilmiştir (Üsrûşeni, 1984: 56; Ebu Zehra, 1957: 125; Aydın, 1985: 27).

Yetimin şahsi velayetini dede (babanın babası) dışındaki amca, kardeş, amcaoğlu gibi diğer akrabalar üstlenmişse bunlar da yetimi evlendirebilirler. Ancak, bu durumda yetim buluşa erdiğinde nikâhı feshetme ya da tasvip etme, yani buluş muhayyerliği hakkına sahiptir (Üsrûşeni, 1984: 48; Mevsilî, 1980: III, 94; Ebu Zehra, 1957: 125-126; Ansay, 1958: 201; Ferruh, 1969: 147-148; Çeker, 1990: 117; Kurt, 1998: 61).

Diğer taraftan bazı İslam hukukçularına göre dokuz yaşını bitirmemiş kız çocuklarıyla on iki yaşını bitirmemiş erkek çocuklar hiç kimse tarafından evlendirilemezler. Çünkü çocukların küçük yaşta evlendirilmelerinde çocuk için herhangi bir fayda yoktur. Oysa çocuğun velayetini üstlenen kimselerin tasarruflarının çocuğun menfaatine olması gerekmektedir (Çeker, 1990: 117).

5.1.6.5.2. İhtiyari Velayet

İhtiyari velayet: Veliye, velayeti altındaki kimseyi ancak onun rızasını alarak evlendirebilme yetkisi veren velayettir (Erdoğan, 1998: 481; Danışman, 2006: 240). Bu çeşit velayette yetimin velayetini üstlenen kimselerin yetimin rızasını almadan evlendirme yetkileri yoktur. Bu statüdeki veliler onun buluşa ermesini beklerler ve yetimin görüşünün aksine bir karar veremezler. Yukarıda sayılan mücbir velilerin dışında kalan veliler, ihtiyari velilerdir (Serahsî, 2001: IV, 239; Çeker, 1990: 113).

Yetimlerin bakımı, korunması ve hayata hazırlanması her zaman toplumda problem olmuştur. Yetimlerin belli bir yaşa geldiklerinde evlendirilmeleri elbette onların en doğal hakkıdır. Ancak evliliğe sadece evlenecek taraflar açısından bakmak yanlıştır. Çünkü aile toplumun temelidir. Toplumun sağlam temellere oturtulması öncelikle ailenin sağlam kurulmasına bağlıdır. Aile kavramının öneminden habersiz, ailesine ve topluma karşı sorumluluklarının bilincinde olmayan, kendisinin bakım ve korunmaya ihtiyacı olan yetimleri evlendirmek sonuçta hem kendisine, hem ailesine, hem de topluma büyük zararlar verebilir. Yetimin küçük yaşta evlendirilmesiyle umulan faydaların belki daha fazlası ileride karşısına çıkabilir. Bu yüzden günümüz şartlarında yetimlerin ve diğer çocukların küçük yaşta evlendirilmemeleri gerektiğini savunan İslam hukukçularının görüşlerinin daha uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Türk Medeni Kanunu evlenmeyi medeni bir hukuk sözleşmesi olarak kabul etmiş ve bu sözleşmeyi yapacakların evlenmeye ehil olmalarını zorunlu kılmıştır. Evlenme ehliyetine sahip olabilmenin şartları ise; ayırt etme gücü (TMK. m. 125), evlenme yaşı (TMK. m. 124) ve yasal temsilcinin izni (TMK. m. 126) şeklinde belirtilmiştir. Şimdi kısaca bu şartları açıklayalım.

a- Ayırt Etme Gücü: Evlenme bağlamında ayırt etme gücü evlenecek olan kişinin evlenmenin anlam ve önemini ve kendisine yükleyeceği hak ve sorumlulukların kapsamını anlayabilecek yeteneğe sahip olması şeklinde yorumlanmıştır. Ayırt etme gücünün evlenmenin yapıldığı sırada mevcut olması zorunludur (Akıntürk, 2006: II, 65; Zapata, 2006: 113).

b- Evlenme Yaşı: Evlenme yaşı olağan evlenme yaşı ve olağanüstü evlenme yaşı şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

ba- Olağan evlenme yaşı: Medeni Kanuna göre erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez (TMK. m. 124/ 1).

bb- Olağanüstü evlenme yaşı: Medeni Kanunumuzda hâkim olağanüstü durumlarda ve çok önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. İmkân buldukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir (TMK. m. 124/ II). Görüldüğü gibi Medeni Kanunumuz her ne sebeple olursa olsun hâkimin izniyle dahi on altı yaşından küçüklerin evlenmelerine izin vermemektedir.

c- Yasal temsilcinin izni: Sınırlı ehliyetsiz bir kimse (temyiz kudreti olan küçük ve kısıtlı) olağan evlenme yaşına ulaşsa bile evlenebilmek için kanuni temsilcisinin iznini alması gerekir (TMK. m. 126). Çocuğun kanuni temsilcisinin izninin noter tasdikli yazılı bir belge ile verilmiş olması gerekmektedir (TMK. m. 136). Hâkim, geçerli bir sebep olmaksızın sınırlı ehliyetsizlerin evlenmesine izin vermeyen yasal temsilciyi dinledikten sonra evlenmek için başvuran küçük veya kısıtlının evlenmesine izin verebilir (TMK. m. 128).

5.1.7. Mali Velayetleri

Bir önceki bölümde yetimin şahsi velayetini üstlenecek kimseleri, bu kimselerin sahip olmaları gereken özellikleri ve yetimin şahsi velayetini üstlenen kişinin yetim üzerindeki hak ve sorumluluklarını anlatmaya çalıştık. Bu bölümde ise yetimin mali velayetini üstlenecek kişilerin hak ve sorumluluklarını, mali velayetlerinin muhtevasını ve sınırlarını belirlemeye çalışacağız.

Genel anlamda mali velayet, temsil yetkisini elinde bulduran kişinin çocuğun mallarını hukukun belirlediği sınırlar içerisinde nemalandırma ve artırıcı bir şekilde idare edebilme, çocuğun menfaati doğrultusunda çocuk adına mali tasarruflarda bulunabilme hak ve sorumluluğudur (Erdoğan, 1998: 481). Yetimlerin mallarının korunması ve idare edilmesi önemine binaen bizzat Kur'an-ı Kerim'de ele alınmış, korumanın gayesi ve ana hatları belirlenmiştir. *"Allah'tan korkun da yetimlere mallarını verin ve temizi murdara değiştirmeyin, onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü bu büyük bir*

vebaldir.” (Nisa, 4/2). Hamdi Yazır, bu ayetin nüzul sebebi olarak şunları zikreder: “Rivayet olunduğuna göre Gatafanoğullarından bir adam, yanında yetim bir kardeş çocuğunun çokça bir malı varmış. Buluğa erince malını istemiş amca reddetmiş. Bunun üzerine bu ayet inmiş o da Allah ve Resulüne itaat eder ve büyük vebalden Allah’a sığınırız demiş ve malı teslim etmiştir” (Yazır, t.y: II, 462). Birkaç ayet ileride de yetimlerin mallarının hangi şartlarla ve ne zaman kendilerine teslim edileceği ve teslim ediş şekli ana hatlarıyla belirlenmiştir.

“Yetimleri nikâh çağına gelinceye kadar deneyin, eğer kendilerinde rüşd (olgunlaşma) görürseniz mallarını kendilerine teslim edin. Büyüyecekler de ellerine alacaklar diye o malları israfla yemeyin. İhtiyacı olmayan yetimin malına tenezzül etmesin. Muhtaç olan da meşru bir şekilde yesin. Yetimlere mallarını teslim ettiğiniz zaman da karşılarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak Allah yeter” (Nisa, 4/6). Kur’an-ı Kerim, yetimlere mallarının rüşde erdiklerinde teslim edileceğini söylemektedir. Biz ileride yetimin mallarının kendisine ne zaman ve ne şekilde verileceğini inceleyeceğimiz için burada ayeti zikretmekle yetiniyoruz.

Konuya yetimlerin mallarının korunmasıyla ilgili iki ayetle giriş yaptıktan sonra yetimlerin malları bakımından velayetin kapsamını belirlemeye çalışacağız. Yetimler üzerindeki mali velayetlerinin kapsamı, velayeti üstlenen kişinin yetime yakınlığı ile doğrudan alakalıdır. Bu sebeple yetimlerin velayetlerini üstlenecek kimselerin velayetlerinin kapsamını ve söz konusu olabilecek farklılıkları ayrı başlıklar altında ele almanın uygun olacağı kanaatindeyiz. Ancak daha önce yetimlerin mali velayetleriyle öncelikle kimlerin sorumlu olduğunu mezheplere göre açıklayalım.

Yetimlerin mali velayetlerini üstlenebilecek kimselerin sorumluluk sıralamaları mezheplere göre farklılık arz etmektedir. Hanefi mezhebini esas alan Mecelle, çocuğun mali velayetlerini üstlenecek kimseleri şu şekilde sıralamıştır.

“Sağirin bu babda velisi evvela babası, saniyen babası fevt olmuş ise vasiyi muhtarı yani babasının hali hayatında ihtiyar ve nasb etmiş olduğu vasi, salisen vasiyi muhtar dahi vefat ederse anın hali hayatında nasb eylediği vasi, rabian cecdi sahihi, yani sağirin babasının babası yahut babasının babasının babası, hamisen iş bu cecdin hali hayatında ihtiyar ve nasb eylemiş olduğu vasi, sadisen ol vasinin nasb eylediği vasi, sabian hâkim ya da vasiyi mansubu yani hâkimin nasb eylediği vasidir. Amma kardeş, amca vesair akrabanın vasi olmadıkları halde izin vermeleri caiz olmaz” (Mecelle, m. 974).

Yetimin babası olmadığı için mali velayetini üstlenecek kimselerin başında, babasının hayatta iken tayin ettiği vasi gelir.

Maliki mezhebine göre yetimin mali velayetini sırasıyla, babanın hayatta iken tayin ettiği vasi, babanın vasisinin tayin ettiği vasi ve hâkim üstlenir.

Şafii mezhebinde ise yetimin mali velayetinden öncelikle dede (babanın babası) sorumludur. Daha sonra dede veya babanın tayin ettikleri vasi, daha sonra da hâkim veya hâkimin tayin ettiği vasi sorumludur (Ebu Zehra, 1957: 495; Zuhayli, 1991: X, 72; Çeker, 1990: 119).

Hanbelî mezhebine göre ise, yetimin mali velayetini öncelikle babanın tayin ettiği vasi üstlenir. Bundan sonra yetimin mali velayeti hâkimin sorumluluğuna geçer (İbn Kudâme, 1984: V, 660-661).

Türk Medeni Kanununda çocuğun mali işlerini idare etmek hak ve yetkisi anne ve babaya verilmiştir (TMK. m. 352). Ancak küçüğün anne ve babasının her ikisi de ölmüş veya her ikisinin de gaipliğine karar verilmiş ya da velayet hakkı mahkeme kararıyla her ikisinden de kaldırılmış ise bu durumdaki küçük artık, velayet altında bulunmayan küçük konumundadır. Aynı şekilde evlilik dışında doğmuş çocuk da doğduğu andan itibaren kendiliğinden hukuken belli olmayan, fakat gerçekte bilinen doğal babasının velayeti altına girmiş olmaz. Bu çocuğun velayeti anaya aittir (TMK. m. 337/I). Fakat ana, küçük, kısıtlı veya ölmüş ise ya da velayet hakkı kendisinden alınmış ise, hâkim çocuğun menfaatine göre ya onu bir vasinin vesayetine verir ya da velayeti çocuğun babasına verir (TMK. m. 337/II).

5.1.7.1. Babanın Tayin Ettiği Vasinin Mali Velayetinin Kapsamı

Baba henüz hayatta iken, kendisinin ölümünden sonra bakıma ve korunmaya muhtaç duruma düşebilecek çocukları için bir vasi tayin edebilir. Babanın, ölümünden önce çocuğun velayetini üstlenebilecek güvendiği bir kimseyi vasi olarak belirleyebileceği hususu İslam hukukuna göre geçerli bir hukuki durum olarak kabul edilmiştir. Bu durumda babadan sonra çocuğun velayetini, babanın ölmeden önce tayin ettiği vasi üstlenir. Ancak bu şekilde tayin edilen vasinin, velayet yetki ve sorumluluğunu üstlenebilecek şartları taşıması gerekir.

Babanın tayin etmiş olduğu vasi, genel olarak yetimin mallarının idaresiyle meşgul olur. Yetimin lehine olması şartıyla onun malıyla ticaret yapabileceği ve ortaklık ilişkisi kurabileceği kabul edilmiştir (Cezirî, ty: III, 350; Zuhayli, 1991: X, 233; Ferruh, 1969: 151; Akgündüz, 1986: 255; Hallaf, 1990: 224–227; Çeker, 1990: 120;). Bu vasi aynı zamanda yetime yapılan hibeleri kabul edebilir (Üsrûşeni, 1984: 193; Hallaf, 1990: 227). Babanın tayin ettiği vasi yetim adına kurulu bir işletme varsa bunu yürütür, yetimin borçlarını öder ve gerek devlete karşı gerekse yetimin akrabalarına karşı kanundan doğan mali sorumlulukları yerine getirir (Erbay, 1998a: 186).

Babanın tayin etmiş olduğu vasi, yetime ait ev ve dükkân gibi akarını zorunlu haller dışında satamaz. Örneğin, yetimin aşırı derecede borcu bulunur ve eldeki nakit parayla borcun ödenmesi imkânsız olursa vasi bu borcu ödemek için yetimin mallarını satabilir. Ayrıca yetimin gayrimenkul mallarının satılması tamamen menfaatine ise de satış yapılabilir (Üsrûşeni, 1984: 203; Mısri, 1972: 120; Akgündüz, 1986: 253,254). Yine yetimin nafakasının temin edilmesi için malının satılması gerekiyorsa babanın vasisi bu maksatla yetimin malını satabilir. Aynı şekilde yetimin sahip olduğu malın vergi masrafları gibi zorunlu harcamalar, gelirinden fazla ise akar kabilinden olan malları satılabilir. Yetimin ev, dükkân türünden malları olup bunlar bakımsızlıktan yıkılmaya veya harap olmaya yüz tutmuşsa babanın tayin etmiş olduğu vasi bunları da satma yetkisine sahiptir (Bilmen, t.y: V, 185; Mısri, 1972: 120; Akgündüz, 1986: 253). Şayet babanın tayin ettiği vasi yukarıdaki hukuki gerekçeler bulunmadan yetimin gayrimenkullerini satarsa, yapılan

satış akdi batıldır ve yetimin buluşdan sonra akde icazet vermesi de bu akdi sahih hale getirmez (Akgündüz, 1986: 253).

Babanın tayin ettiği vasi, yetimin gayrimenkul dışındaki mallarını yetime ve ölüye yabancı olan üçüncü şahıslara yukarıdaki şartlar aranmaksızın normal değeriyle veya herkesin aldanabileceği az bir aldanma ile satabilir, ancak satış akdinin sıhhatini etkileyebilecek bir aldanma ile satamaz. Aynı şekilde babanın vasisi, varisler dışındaki üçüncü şahısların mallarını, ister menkul isterse gayrimenkul olsun normal değeriyle ya da az bir aldanma ile satın alabilir. Ancak, gabni fahiş ile satın alamaz (Hüsrev, 1980: IV, 410; Bilmen, t.y: V, 184; Mısrî, 1972: 123; Akgündüz, 1986: 255; Hallaf, 1990: 228).

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre vasi, yetimin malını kendi adına satın alamayacağı ve kiralayamayacağı gibi kendi malını da yetime satamaz ve kiralayamaz. Ancak Ebu Hanife vasinin, yetimin gayri menkul malını başkasının verdiği fiyatın iki katını vererek kendi adına satın alabileceğini, kendi malını da değerinin yarısı bir fiyatla yetime satabileceğini kabul etmiştir (Üsrüşeni, 1984: 208; Zuhaylî, 1991: X, 231-232; Bilmen, t.y: V, 185; Akgündüz, 1986: 256; Erbay, 1998a: 186). Bu durumda yetimin menfaati hiçbir ihtimale meydan vermeyecek şekilde açıktır. Yetimin mali velayetini üstlenen babanın tayin ettiği vasinin yetimin malını yabancı olan üçüncü şahıslara ödenme zamanının aşırı derecede uzun olmaması ve ödeme vakti geldiğinde malı satın alanın borcunu ödemesinden veya inkâr etmesinden korkulmayan birisi olması şartıyla malını veresiye satmasında bir sakınca yoktur (Üsrüşeni, 1984: 400; Mısrî, 1972: 123; Akgündüz, 1986: 256).

Yetim için babanın tayin ettiği vasi, kendi borcunu yetimin malından ödeyemez, yetimin malından borç alamaz, yetimi kendine borçlu kılamaz, malını yetime rehin bırakamaz ve yetimin malını da kendi yanında rehin tutamaz (Mısrî, 1972: 256; Akgündüz, 1986: 256).

Babanın tayin etmiş olduğu vasi hiçbir şekilde çocuğun zararına olan tasarruflarda bulunamaz. Mesela yetimin malından başkasına hibede bulunamaz, bağış yapamaz, yetimin malından hediye olarak bir şeyler veremez, şayet küçük nikâhlıysa çocuk adına onun karısını boşayamaz. Çünkü tüm bu durumlar çocuğun aleyhinedir (Çeker, 1990: 121).

Babanın tayin etmiş olduğu vasi, isterse yetim hakkında bizzat yapabileceği işler için başka birini yerine vekil bırakabilir (Bilmen, ty: V, 186; Ferruh, 1969: 152; Akgündüz, 1986: 256). Vasinin vekili vasinin veya yetimin ölümüyle azledilmiş sayılır (Mısrî, 1972: 124; Akgündüz, 1986: 256).

Hiçbir şekilde vasi çocuğun malıyla kendi hesabına ticaret yapamaz, çocuğun malından gerek kendisine gerekse başka birine ödünç veremez (Canan, 2001: 51). Ancak vasi, yetimi ücret karşılığında bir işte çalıştırabilir. Çünkü bu durum tamamen çocuğun faydasıdır (Üsrüşeni, 1984: 225). Bütün bu yaklaşımlar yetimin korunması gayesine matuf hükümlerdir. Yani burada yetimi korumaya yönelik her türlü tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilebilir.

5.1.7.2. Dedenin Üstlenmesi Durumunda Velayetin Kapsamı

Yetimin babası, ölümünden sonra çocuğunun ya da çocuklarının mali velayetini üstlenecek bir vasi tayin etmemiş ve babanın ölümünden sonra da yetim kalan çocukların dedeleri hayatta ise velayet hak ve sorumluluğu dedeye geçer (Mecelle. m. 974). Bu durumda dede, yetimin hem şahsi velayetini hem de mali velayetini üstlenme hak ve sorumluluğuna sahiptir. Dede yetim üzerinde babanın sahip olduğu tüm hak ve yetkilere sahiptir. Yetimin mallarını idare eder, o mallarla ticaret yapabilir ve ortaklık ilişkileri kurabilir. Yetime yapılan hibe ve bağışları kabul eder, yetimin mali sorumluluklarını yerine getirir, yetimin haksız fiillerinden dolayı mahkûm edildiği tazminat bedellerini öder. Çocuğun malını fahiş bir aldanma olmaksızın kendi namına satın alabilir, aynı şekilde kendi malını yetime satabilir. Dede, yetimin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için terekeye ait mallardan satış yapabilir. Ancak dedenin tereke üzerindeki bu yetkisi, babanın ölümünden sonra velayet altında bulunan küçük çocuklarla sınırlıdır. Dedenin büyükler adına terekede herhangi bir tasarruf yetkisi yoktur (Üsrûşeni, 1984: 388,389; Erbay, 1998a: 187).

Yetimin mali velayetini üstlenen dede, çocuğu ücretle herhangi bir işte çalıştırma hakkına sahiptir. Çünkü bu çocuğun hem terbiyesi hem de meslek öğrenmesi açısından onun faydasıdır (Üsrûşeni, 1984: 225). Ancak, çocuğun çalıştırılmasından elde edilecek ücret, çocuğun şahsi malı kabul edilir ve normal şartlarda sadece çocuğun ihtiyaçları için kullanılabilir (Canan, 2001:124).

İslam hukukuna göre dedenin, yetimin gayrimenkul ve menkul mallarını kiraya verme hakkına da sahip olduğu kabul edilmiştir (Üsrûşeni, 1984: 226; Bilmen, t.y: V, 191). Özetle söylemek gerekirse baba vefatından önce çocuklarının mallarının korunması hususunda vasi tayin etmemişse, dede çocuklar üzerinde mali yönden babanın sahip olduğu tüm hak ve sorumluluklara sahiptir.

5.1.7.3. Hâkimin Tayin Ettiği Vasi

Yetimin babasının ölmeden önce yetim için tayin ettiği bir vasinin bulunmaması veya velayetini üstlenebilecek dedesinin ölmüş olması durumunda ya da vasi tayin etme hakkına sahip olan diğer veliler ölmeden önce yetimin velayetini üstlenecek herhangi bir vasi belirlememişlerse yetimin mali velayeti bulunduğu yerdeki hâkime intikal eder (Mecelle, m. 974). Hâkim, yetim üzerindeki bu velayet yetkisini tayin ettiği vasi aracılığıyla yerine getirir. Hâkimin tayin ettiği vasiye “tayin edilmiş vasi” denir (Zuhayli, 1991: X, 75; Erbay, 1998a: 188). Birtakım kaynaklarda baba veya dedenin tayin ettiği vasiye “vasiyyi muhtar”, hâkimin tayin ettiği vasiye de “vasiyyi mansub” denilmektedir (Bilmen, ty: V, 203,204; Akgündüz, 1986: 255). Hâkimin yetimin mallarının idaresi için tayin ettiği vasi, babanın

tayin etmiş olduğu vasinin sahip olduğu ve yukarıda belirlediğimiz yetkilerin tümüne bazı istisnalarıyla sahiptir. Bu istisnalar kısaca şunlardır:

— Hâkimin tayin etmiş olduğu vasi, yetimin malını kendisi için satın alamadığı gibi kendi malını da yetime satamaz (Üsrûşenî, 1984: 206; Zuhaylî, 1991: X, 75; Bilmen, ty: V, 184; Mısri, 1972: 123; Akgündüz, 1986: 256; Hallaf, 1990: 229-230).

— Hâkimin tayin etmiş olduğu vasi, vesayeti altındaki çocuk ile ilgili tasarruflarında sadece hâkimin izin verdiği tasarrufları yapabilir. Seçilmiş vasi ise tahsis edilemez, çocuğun yararına olacak her türlü tasarruflarda bulunabilir (Bilmen, ty: V, 205,206; Hallaf, 1990: 229; Zuhayli, 1991: X, 75-76).

— Hâkim, yetimin mali işlerini yürütmesi için tayin ettiği vasiyi herhangi bir gerekçe göstermeden istediği zaman görevinden alabilir. Ancak hâkim, babanın ve dedenin yetimin mali işleriyle ilgilenmesi için tayin ettiği vasiyi ve yetimin şahsi velayetini üstlenen kimseyi haklı bir gerekçe göstermeden görevinden alamaz (Bilmen, ty: V, 205; Erbay, 1998a: 188).

Hâkimin tayin etmiş olduğu vasi, kendisinden sonra herhangi birini yerine tayin edemez (Bilmen, t.y: V, 204; Erbay, 1998a: 188). Ancak babanın veya dedenin tayin etmiş olduğu vasi kendinden sonra birini yerine vasi olarak tayin etme hakkına sahiptir (Bilmen, ty: V, 204; Ferruh, 1969: 152; Akgündüz, 1986: 256; Erbay, 1998a: 188).

Hâkim, yetimin mallarının idaresi için tayin etmiş olduğu vasiden terekenin miktarı hakkında bilgi alabilir, onu denetleyebilir, ancak babanın ya da dedenin tayin ettiği vasi üzerinde böyle bir yetkisi yoktur (Bilmen, ty: V, 205; Zuhayli, 1991: X, 76).

Pozitif hukukumuza göre ise vasiler vesayet makamı tarafından atanırlar ve vesayet işleri bunlar tarafından yürütülür (TMK. m. 413/I). Vesayet makamı sulh hukuk mahkemesi, denetim makamı ise asliye hukuk mahkemesidir (TMK. m. 397/I).

Türk Medeni Kanunu vasi olabilecek kimsede bazı şartların bulunmasını gerekli görmüştür. Bunlar: Vasilik görevini yerine getirebilecek yetenekte olmak ve ergin olmaktır (TMK. m. 413/I). Klasik İslam hukukçularına göre sadece erkekler vasi olabilirken Medeni Kanuna göre gerekli şartları taşıyan kadınlarda vasi olarak atanabilirler (TMK. m. 413/I). Vasiliğe atanamayacak kimseler ise şunlardır: Kısıtlılar, kamu hizmetinden yasaklılar veya haysiyetsiz hayat sürenler, menfaati kendisine vasi atanacak kişinin menfaati ile önemli ölçüde çatışanlar ya da aralarında düşmanlık bulunanlar ve ilgili vesayet daireleri hâkimleri (TMK. m. 418).

Türk Medeni Kanunu küçüğün menfaatlerini de göz önüne alarak vasi atamasında bir takım şartlar belirlemiştir.

“Haklı sebepler engel olmadıkça, vasiliğe, vesayet altına alınacak kişinin ya da ana veya babasının gösterdiği kimse atanır” (TMK. m. 415). Ancak vasi olması istenilen kişinin vasiliğe atanmasının iyi sonuç doğurmayacağını gösteren haklı sebepler varsa bu durumda hâkim başka birini vasi olarak atayabilir (Akıntürk, 2006: II, 505).

Medeni kanunumuz vasiye birtakım görevler yüklemiştir. Bunlar vasiliğe başlama sırasındakiler ve vasiliğin devamı sırasındaki görevler şeklinde ikiye ayrılarak düzenlenmiştir (Akıntürk, 2006: II, 528).

1) Vasiliğe Başlama Sırasındaki Görevler

a- Defter tutmak: “Vasiliğe atanma kararının kesinleşmesinden sonra, vasi ile vesayet makamının görevlendireceği bir kişi tarafından, vakit geçirmeksizin yönetilecek malvarlığının defteri tutulur” (TMK. m. 438/I). Eğer vesayet altına alınacak kişi ayırt etme gücüne sahipse, imkân bulunduğu ölçüde defter tutulurken hazır bulundurulur (TMK. m. 438/II).

b- Vasi, göreve başlarken vesayeti altındaki kişiye ait olan senetleri, değerli eşyaları, önemli belgeleri vesayet makamının gözetimi altında güvenli bir yere koymakla mükelleftir (TMK. m. 439).

c- Vasi, vesayeti altındaki kişinin menfaatini dikkate alarak senetler, değerli eşyalar, önemli belgeler gibi şeylerin dışındaki taşınır mallarını vesayet makamının vereceği talimat çerçevesinde açık artırma ile satar (TMK. m. 440/I).

d- Vasi, vesayeti altındaki kişinin kendisinin ve malvarlığının yönetimi için gerekli olan paradan fazlasını, faiz getirmek üzere vesayet makamının belirlediği milli bir bankaya veya hazine tarafından çıkarılan menkul kıymetlere çevirebilir. Eğer vasi bunu bir ay içerisinde yapmazsa semeresiz bıraktığı paranın faizini şahsen ödemeye mecbur olur (TMK. m. 441).

e- Vesayet altındaki kişinin yatırımları yeteri kadar güvenli değilse vasi bunları güvenli yatırıma dönüştürür. Dönüştürme işlemi uygun zamanda ve vesayet altındaki kişinin menfaati gözetilerek yapılmalıdır (TMK. m. 442).

f- Vasi, vesayeti altındaki kişinin malvarlığı içinde ticari, sınai vb. bir işletme varsa bunların işletmesinin devamı veya tavsiyesi için vesayet makamından talimat alır (TMK. m. 443).

2) Vasiliğin Devamı Sürecindeki Görevler

a- Vasi, vesayeti altındaki kişi küçük ise, onun bakımı ve eğitimi için gereken önlemleri almakla yükümlüdür (TMK. m. 445).

b- Vasi, vesayeti altındaki kişinin malvarlığını iyi bir yönetici gibi özenle yönetmek (TMK. m. 454/I) ve vesayet makamının belirlediği tarihte en az yılda bir defa mahkemeye sunmak üzere hesap tutmaya mecburdur (TMK. m. 454/II).

c- Vasi, vesayeti altındaki kişiyi bütün hukuki işlemlerinde temsil eder (TMK. m. 448).

5.1.7.4. Annenin Tayin Ettiği Vasi

İslam hukukçuları vasiler genel olarak kuvvetli vasi ve zayıf vasi olarak ikiye ayırırlar. Buna göre babanın vasisi, babanın vasisinin vasisi ve babanın vefatı halinde de dedenin vasisi ve hâkimin vasisi kuvvetli vasilerdir. Annenin vasisi, erkek kardeşin vasisi ve amcanın vasisi ise zayıf vasilerdir (Üsrüşenî, 1984: 388; Bilmen, t.y: V, 187).

Annenin tayin etmiş olduğu vasi, yetimin mirasa sahip olduğu terekede kendi anasının terekesi olmadığı takdirde, ister menkul isterse gayrimenkul olsun, ister terekeye taalluk eden bir borç bulunsun ister bulunmasın hiçbir şekilde tasarruf yetkisine sahip değildir (Akgündüz, 1986: 255). Annenin tayin ettiği vasinin sadece çocuğun anasından miras olarak aldığı mallarda tasarruf yetkisi vardır (Üsrüşeni, 1984: 389; Ferruh, 1969: 150). Ancak, babanın tayin ettiği vasi, dede, dedenin tayin ettiği vasi veya hâkimin vasisi bulunmazsa, annenin vasisi yetimin telef olacak mallarını satabilir, çocuk için zorunlu olan giyecek ve yiyecek masraflarını karşılayabilir (Üsrüşeni, 1984: 389; Hüsrev, 1980: IV, 412; Mısri, 1972: 122).

Kuvvetli vasilerden herhangi birinin mevcudiyeti halinde annenin vasisinin yetimin malında hiçbir tasarruf yetkisinin olamayacağı kabul edilmiştir. Aynı şekilde erkek kardeş, amca, dayı, teyze gibi zayıf vasilerin hükümleri de annenin vasisinin hükümlerine tabidir (Üsrüşeni, 1984: 389).

5.1.7.5. Mallarından Vasinin Faydalanması

Yetimin mali velayetini üstlenen kimseler onun malının korunması hususunda hassas davranmak zorundadırlar. Çünkü mali velayette amaç çocukların mallarının korunması ve idare edilmesidir. Yetimlerin mallarının işletilmesi, devlete karşı malvarlığından doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi emek ve zaman harcamayı gerektiren bir durumdur. Bu hususu dikkate alan İslam hukukçuları yetimlerin mali velayetlerini üstlenen kimselere hangi şartlarla ücret tahsis edileceği veya edilmeyeceği hususunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bu görüşleri ikiye ayırarak incelememiz mümkündür.

5.1.7.5.1. Zengin Olan Vasiler

İslam hukukçularının yaklaşımlarına göre kendileri zengin olan vasiler, vesayetleri altındaki yetimlerin mallarının idare ederken hassas davranmalı ve ondan istifade etmemelidirler. Bu durum Kur'an-ı Kerim'deki "...Zengin (veli veya vasi) yetimin malından yemesin..." (Nisa, 4/6) ayetiyle ve "Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarına ancak ve ancak ateş doldururlar ve onlar çılgin ateşe varacaklardır" (Nisa, 4/10) ayetiyle delillendirilmektedir.

Ayetlerden açıkça anlaşılacağı üzere zengin olan vasilerin yetimin malından istifade etmesi doğru bir davranış değildir. Bu hususta İslam hukukçuları arasında ittifak olduğu belirtilmiştir (Kurtûbî, 1994: V, 46; Ebu Zehra, 1957: 518; Çeker, 1990: 122).

5.1.7.5.2. Fakir Olan Vasiler

Yetimin velayetini üstlenen kimsenin fakir olması durumunda yetimin malından faydalanıp faydalanamayacağı hususunda İslam hukukçuları farklı görüşler ortaya

koymuşlardır.

Bazı İslam hukukçularına göre vasi, yetim adına gösterdiği çabaya karşılık onun malından istifade edebilir, bunu daha sonra yetime ödemesi de gerekmez (Bilmen, t.y: V, 205).

İmam Şafii ve Ahmed b. Hanbel, fakir olan vasinin ihtiyaçlarını karşılamak için yetimin malından borç alabileceğini, maddi durumu düzelince yetime borcunu ödeyeceğini kabul etmişlerdir. (Bilmen, t.y: V, 205).

Bazı İslam hukukçularına göre ise vasi ne durumda olursa olsun yetimin malından istifade edemez (Çeker, 1990: 125-128).

Bu görüşler içerisinde en tutarlısının vasinin çaba ve emeğinin karşılığı olarak yetimin malından bir miktar yemesine izin veren görüş olduğunu ifade eden müellifler vardır (Kurtûbî, 1994: V, 46; Sâbûnî, t.y: I, 443; Mısrî, 1972: 125; Akgündüz, 1986: 257; Zuhayli, 1991: X, 239).

Günümüz sosyal hayatı içerisinde değerlendirdiğimizde en uygun görüşün yetimin malından vasinin emeğine karşılık faydalanmasına izin veren görüş olduğu ortaya çıkmaktadır. Yetime ait malların sevk ve idaresi özel bir zaman ayırma gerektiriyorsa malların idaresiyle ilgilenen vasi ondan yiyebilmelidir. Vasinin, yetimin malından faydalanması onun nefsinin köreltir ve yetime karşı oluşması muhtemel nefret duygularının önüne geçer. Zaten Kur'an-ı Kerim de "...*Fakir olan (veli veya vasi) ise uygun şekilde yesin...*" (Nisa, 4/6) demekle fakir olan vasinin yetimin malından uygun tarzda faydalanmasına izin vermektedir. Ancak vasinin "*Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarına ancak ve ancak ateş doldururlar ve onlar çılgın ateşe varacaklardır.*" (Nisa, 4/10) ile "...*Zengin (veli veya vasi) yetimin malından yemesin...*"(Nisa, 4/6) ayetlerini daima hatırında tutması gerekmektedir.

Medeni Kanunumuzda vasiye, harcadığı emeğe ve gördüğü hizmete karşılık bir ücret hakkı vermiştir. "Vasi vesayet altındaki kişinin malvarlığından, olanak bulunmadığı takdirde hazineden karşılanmak üzere kendisine bir ücret verilmesini isteyebilir. Ödenecek ücret, yönetimin gerektirdiği emek ve yönetilen malvarlığının geliri göz önünde tutulmak suretiyle her hesap dönemi için vesayet makamı tarafından belirlenir" (TMK. m. 457).

5.1.7.6. Mali Velayet Yetkisinin İyi Kullanılmaması ve Vasinin Azli

Yetimin mali velayetini üstlenen kişinin, daha önce zikrettiğimiz, velide aranan şartları muhafaza etmesi beklenir. Bu şartlardan birinin veya birkaçının yokluğu, velayet yetkisinin düşmesine sebep olur. Yetimin mali velayetini üstlenen kimsenin, yetimin mallarını en iyi şekilde muhafaza etmesi ve malların gelir getirmesi için gereken tedbirleri alması gerekmektedir (Erbay, 1998a: 191). Vasi çocuğun işlerini yürütmekten aciz ve malların korunmasıyla da gereği gibi ilgilenemiyorsa, hâkim onu vasilikten almaz ancak, ona yardımcı olması için başka birini tayin eder (Üsrûşenî, 1984: 421; Mısrî, 1972: 118). Vasinin yetime ve onun mallarına karşı bir hıyaneti görüldüğü takdirde ise, hâkim onu vasilikten alır (Üsrûşenî, 1984: 422; Zuhayli, 1991: X, 240; Mısrî, 1972: 118).

Vesayet kurumunu oluşturmakla tamamen vesayet altındaki kişinin menfaatini düşünen pozitif hukukumuz da çocuğun zararına olabilecek durumların ortaya çıkması halinde vasinin görevden alınacağını karara bağlamıştır. Medeni Kanunda vasilerin görevden alınma sebepleri kısaca şunlardır: Vasinin vasilik görevini yapmakta yetersiz kalması, güveni sarsıcı davranışlarda bulunması, yetkilerini kötüye kullanması, ihmalkâr davranmasıdır (TMK. m. 483/I,II).

5.1.7.7. Mallarının Teslimi

5.1.7.7.1. Teslim Edilme Zamanı

İslam hukukçuları yetimin mallarının korunmasını garanti altına almak için birtakım kurallar ortaya koydukları gibi, bu malların yetime ne zaman teslim edileceğini de karara bağlamışlardır. Kural olarak buluğa birlikte rühdüne eren yetime malları teslim edilir. Buluğa erdiği halde reşit olmayan yetime ise malları teslim edilmez. Bu hususta İslam hukukçuları ittifak etmişlerdir (Çeker, 1990: 129). Ancak buluğa erip yaşı ilerlediği halde reşit olmayan yetime malları ne zamana kadar teslim edilmeyecektir. Bu hususta İslam hukukçularına ait iki farklı görüş kaynaklarda yer almaktadır.

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre kişi buluğa erer, fakat reşit olmazsa malları kendisine teslim edilmez. Bu kişinin yaşının ilerlemiş olması durumu değiştirmez (Sâbûnî, t.y: I, 441; Çeker, 1990: 129).

Genel yaklaşıma göre İslam hukukunda rühd yaşının tespiti zamanın gereklerine ve kültürel farklılaşmalara göre hukukçuların içtihadına bırakılmıştır. Ebu Hanife rühd yaşının üst sınırını yirmi beş olarak kabul etmiş, diğer İslam hukukçuları ise rühd için herhangi bir yaş sınırı belirlememişlerdir (Ebu Zehra, 1986: 288,289; Karaman, 1974: 187; Döndüren, 1977: 67; Çeker, 1990: 62). Yetimlere reşid olmadan mallarının teslim edilmeyeceğini savunan İslam hukukçuları görüşlerine delil olarak şu ayeti kullanmışlardır: “*Yetimleri nikâh çağına varıncaya kadar deneyin, eğer onlarda bir rühd görürseniz mallarını kendilerine teslim edin*”(Nisa, 4/6) Ayetten anlaşıldığı üzere buluğa erdiği halde kendisinde rühd hali görülmeyen yetime malları teslim edilmez. Mallarının teslimi için rühdü beklenir.

İkinci görüşün sahibi Ebu Hanife’ye göre buluğa eren yetime malları hemen teslim edilmez, ancak kişi yirmi beş yaşına geldiğinde vasinin yetime mallarını teslim etmesi gerekir (Kurtûbî, 1994: V, 42; Sâbûnî, ty: I, 441; Mısrî, 1972: 127; Akgündüz, 1986: 259). Ebu Hanife görüşüne delil olarak şu ayeti kullanmıştır: “*Yetimin malına yaklaşmayın. Ancak yetim rühdüne erinceye kadar en güzel şekilde yaklaşın.*” (En’am, 6/152).

Ebu Hanife buluğun üst sınırını kızlarda on yedi, erkeklerde on sekiz yaşı olarak kabul etmiştir (Kurtûbî, 1994: V, 40; Mevsîlî, 1980: II, 95; Karaman, 1974: 186). Ebu Hanife’ye göre buluğdan yedi veya sekiz yıl sonra insan reşid olmasa bile edindiği tecrübeler sayesinde mallarını idare edebilecek seviyeye gelir. Dede olabilecek bir yaşa gelmiş kimseye ise mallarını teslim etmemek doğru bir davranış değildir. Bu yüzden

üzerindeki vesayetin kalkması ve mallarının kendisine teslim edilmesi gerekmektedir (Cassâs, 1985: II, 358,359).

İki görüş karşılaştırıldığında birinci görüşün, yani kişi kaç yaşına gelirse gelsin reşid değilse malları kendisine teslim edilmez görüşünün, delil itibariyle daha kuvvetli olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Mecelle de birinci görüşü kabul etmiş bulunmaktadır. “Bir çocuk gayri reşid olarak baliğ olursa rüşdü tahakkuk etmedikçe malı kendisine verilmeyip kema fısabık tasarruftan men olunur” (Mecelle. m. 982).

Yetim buluğa erer ancak, henüz reşit olmadan vasi mallarını kendisine teslim eder ve bu çocuk da mallarını zayi ederse vasi çocuğun mallarını tazmin etmek zorundadır (Bilmen, ty: V, 198; Mısırî, 1972: 127; Akgündüz, 1986: 259). Ancak çocuk buluğa ermeden reşid olur ve vasi de çocuğa mallarını teslim ederse vasi çocuğun zarara uğrattığı mallarından sorumlu tutulmaz (Mısırî, 1972: 127; Akgündüz, 1986: 259).

Türk Medeni Kanununda küçükler on sekiz yaşını doldurmak (TMK. m. 11/I), evlenmek (MK.m.11/II) veya ergin kılınmasına karar verilmek (TMK. m. 12/I) suretiyle erken erginlik yoluyla erginliğe erişirlerse vesayet altından çıkarlar. Mahkeme, küçüğün erginliğine karar verirken hangi tarihte ergin olacağını belirler ve bunu ilan eder (TMK. m. 470/II). Vesayet de bu tarihte kendiliğinden sona erer.

Vasilik sıfatı ve görevi sona eren vasi, vesayeti altındaki kişinin defter gereğince almış olduğu mallarını vesayet altından çıkmış ise bizzat kendisine, çıkmamışsa yeni vasisine, vesayet altındaki kişi ölmüşse mirasçılara teslim edilmek üzere hazır bulundurmakla yükümlüdür (TMK. m. 489).

5.1.7.7.2. Teslim Edilme Şekli

Vasi, yetime mallarını teslim etmeden önce yetimin mallarını gereği gibi koruyup koruyamayacağından emin olmalıdır. Bu yüzden vasi, yetime mallarını teslim etmeden önce onu dener, eğer rüşde erdiğine kanaat getirirse mallarını ona teslim eder, aksi halde yetim üzerindeki vesayet devam eder (Mısırî, 1972: 129; Akgündüz, 1986: 259; Mecelle. m. 968, 981).

Yetimin rüşd sahibi olduğuna karar verildiğinde malları kendisine teslim edilirken resmi bir takım formalitelerin ve hâkimin kararının gerekip gerekmediği hususunda İslam hukukçuları ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı hâkimin kararını gerekli görmüş, bir kısmı ise bunu gerekli görmemişlerdir (Kurtûbî, 1994: V, 49; Çeker, 1990: 132). Yetime mallarının teslimiyle ilgili Kuran ayeti teslim sırasında birtakım kuralların bulunmasının gerekliliğini göstermektedir.

“...Yetimlerin mallarını kendilerine teslim ettiğinizde karşılarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak Allah yeter” (Nisa, 4/6). Ayetten anlaşıldığı üzere yetime malları teslim edilirken şahit bulundurulması zorunludur. Zira şahit huzurunda emanet olarak alınan malların zimmetinden ancak şahit huzurunda teslim ile kurtulunur (Kurtûbî, 1994: V, 50). Vasi, yetime mallarını teslim ederken gelir kaynaklarını, sarf yerlerini ve malların son durumunu mümkünse belgelerle izah ederek teslim etmelidir (Erbay, 1998a: 192,193).

5.1.7.8. Nafakaları

Nafaka kavramının içine örf ve âdetin gerektirdiği ve nafakaya muhtaç kimsenin ihtiyacını karşılayacak şekilde yiyecek, giyecek, mesken, muhtaç ise hizmetçi, tedavi masrafları (Karaman, 1974: 352), eğitim ve meslek öğretme gibi hususlar girer (Ferruh, 1969: 142). İslam hukukunda kural olarak çocukların nafakası babalarına aittir. Bu hususta diğer akrabaların nafakaya iştirak etmeleri zorunlu değildir (Üsrüşeni, 1984: 87; Ceziri, 1981: VI, 441; Zuhaylî, 1991: X, 117; NK. m. 417; Ferruh, 1969: 142; Mısrî, 1972: 86; Akgündüz, 1986: 238-239; Aksakal, 2004: 183). Babanın ölümü halinde ise çocuğun nafakasının kim tarafından ve ne şekilde karşılanacağı hususunda karşımıza iki durum çıkmaktadır. İlki babanın geriye para veya mal bırakmış olması ihtimalidir. İkincisi ise, babanın geride herhangi bir mal bırakmadan vefat etmiş olması ihtimalidir. Her iki durum da ayrı hükümlere tabi bulunduğundan ayrı ayrı ele alınmaları gerekmektedir.

5.1.7.8.1. Terekenin Mevcut Olması

Vefat eden baba geriye tereke bıraktığı zaman yetimlerin nafakaları paylarına düşen miras hissesinden karşılanır. Baba vefatından önce bir vasi tayin etmişse vasi, yetimlerin nafakalarını miras hisselerinden karşılar. Şayet baba herhangi bir kimseyi vasi tayin etmemişse mahkeme yetimlerin hisselerini göz önünde bulundurarak nafakalarını takdir eder ve bir vasi tayin ederek yetimlerin nafakalarıyla ilgilenmesine hükmeder (Komisyon, 1986: III, 420; Özcan, 1996: 243; Erbay, 1998b: 110).

Mahkemenin tayin etmiş olduğu vasi veya babanın tayin etmiş olduğu vasi, vesayeti altında buldukları müddetçe yetimlerin nafakalarını belli ölçüler içerisinde karşılar. Vasi yetimin malından nafakalarını karşıladığı takdirde:

1- Mahkemenin tayin ettiği vasi, hâkimin takdir ettiği nafaka miktarı hakkında,

2- Babanın vefatından önce tayin ettiği vasi ise, yetimin emsali olan diğer şahıslar için yapılan normal masraflar hakkında yetime yaptığı harcamaları hukuken ispat etmek zorunda değildir (Özcan, 1996: 244).

Ancak gerek babanın ölmeden önce tayin etmiş olduğu vasi, gerekse mahkemenin tayin etmiş olduğu vasi, yetime kendi mallarından bir harcama yaptıklarında, ileride yetimin mallarından bunların karşılanması talebinde buldukları zaman bu iddialarını ispat etmek zorundadırlar. Vasinin yetim için kendi malvarlığından hâkimin izni olmadan yapmış olduğu harcamalar mahkemede ispat edilmedikçe iade edilmez (Üsrüşeni, 1984: 413; Bilmen, ty: V, 192; Akgündüz, 1986: 257; Özcan, 1996: 244; Erbay, 1998a: 206; Erbay, 1998b: 110-111).

İslam hukukunda yetimlerin haklarının ve menfaatlerinin korunması ve nafakalarının düzenli bir şekilde karşılanması hususunda mahkemeye birtakım hak ve görevler verilmiştir. Yetimlerin nafakalarıyla ilgili her türlü ihtiyacı karşılamak hâkimin hem görevi

hem de hakkıdır (Komisyon, 1986: III, 420; Özcan, 1996: 245; Erbay, 1998b: 111). Hatta hâkim gerekli görürse yetim için hizmetçi veya bakıcı tutulmasına karar verebilir (Komisyon, 1986: III, 420; Özcan, 1996: 245; Erbay, 1998a: 206).

Yetimlerin nafakaları bazı durumlarda vasi tayin edilmeden de karşılanabilir. Ölmeden önce vasi tayin etmeyen babanın küçük çocuklarıyla birlikte büyük çocukları da varsa ve bunların bulunduğu yerde mahkeme yoksa, ağabey durumundaki büyükler küçüklerin nafakalarını onların mallarından karşılar (Komisyon, 1986: III, 420; Özcan, 1996: 245; Erbay, 1998b: 111).

Ancak büyük kardeşlerin küçük kardeşlerin nafakalarını karşılama hakları birtakım şartlara bağlanmıştır.

1- Küçük, ağabeyin himayesi altında bulunuyorsa, buldukları yerde mahkeme olup olmadığına bakılmaksızın, ağabey kardeşinin nafakasını, kardeşinin nafaka cinsinden mallarından karşılar.

2- Küçük, ağabeyinin himayesinde değilse, ağabey küçük kardeşin paralarını nafaka maksadıyla harcayamayacağı gibi, menkul mallarını da satma yetkisine sahip değildir. Fakat küçük kardeşinin nafakasını para ve menkul malları dışında kalan nafaka cinsi mallarıyla karşılayabilir (Komisyon, 1986: III, 420; Özcan, 1996: 245; Erbay, 1998b: 111).

Yetimin mali velayetini ve nafakasının teminini üstlenen vasi, yetimin nafakası hususunda malvarlığının durumuna göre ve günün sosyal şartlarına göre davranmalıdır. Bu hususta ne aşırıya kaçmalı ne de yetimin ihtiyaçlarını karşılayamayacak derecede sıkı olmalıdır (Üsrûşenî, 1984: 425; Bilmen, t.y: V, 192; Mısıfı, 1972; 124; Akgündüz, 1986: 257).

5.1.7.8.2. Terekenin Mevcut Olmaması

Nafaka alacaklısı evlatların ilk sıradaki nafaka borçlusu babasıdır (Üsrûşenî, 1984: 87; Komisyon, 1986: III, 413; Hallaf, 1990: 202). Baba ölür ve geriye herhangi bir tereke bırakmazsa, nafaka yükümlülüğü furuun hayatta olan diğer hısımlarına intikal eder. Hanefî fıkıhçılar bu durumdaki yetimin nafakasını üstlenecek olan usul hısımlarının borçluluk durumlarının ve mükellefiyet nisbetlerinin belirlenmesi hususunda birtakım düzenlemeler ortaya koymuşlardır (Üsrûşenî, 1984: 97; Özcan, 1996: 246; Erbay, 1998a: 206; Erbay, 1998b: 111). Buna göre usul hısımlarından bir kısmı alacaklı durumundaki çocukların varisleri olup, diğer bir kısmının ise çocukların varisleri olmaması durumunda, hüküm usulün alacaklı çocuklara yakınlıklarına göre değişiklik arz eder. Usulün nafaka alacaklısı furua yakınlık dereceleri aynı değilse, nafaka yükümlüsü alacaklı furua cüz'iyet itibariyle en yakın olan usuldür (Üsrûşenî, 1984: 95; İbn Nuceym, h.1311: IV, 230; NK. m. 534,115; Akgündüz, 1986: 240; Hallaf, 1990: 205; Zuhayli, 1991: X, 118; Özcan, 1996: 246; Erbay, 1998a: 206,207; Erbay, 1998b: 111).

Mesela, yetimin nafakasıyla sorumlu olabilme şartlarını haiz olarak usul hısımlarından anne ve annenin babası bulunuyorsa yetimin nafakasından öncelikle anne sorumludur. Çünkü anne cüz'iyet bakımından yetime annenin babasından daha yakındır

(İbn Nüceym, h.1311: IV, 230; Akgündüz, 1986: 240; Özcan, 1996: 246; Erbay, 1998a: 207; Erbay, 1998b: 111). Ancak usul, alacaklı durumundaki yetime aynı yakınlık derecesinde iseler yetimin varisi durumundaki usul nafaka mükellefidir, diğer usul yetimin nafakasıyla mükellef değildir. Mesela, yetimin nafakasıyla mükellef olan usul, babanın babası ve ananın babası ise nafaka mükellefi babanın babasıdır. Çünkü baba tarafından olan dede ile nafaka alacaklısı yetimin arasında mirasçılık ilişkisi bulunmaktadır (NK. m. 540; Akgündüz, 1986: 240; Hallaf, 1990: 206; Zühayli, 1991: X, 118; Özcan, 1996: 246-247; Erbay, 1998a: 207; Erbay, 1998b: 112).

Yetimin usul hısımlarının tümü varis durumundaysalar, bu durumda her usul mirastaki hissesi oranında yetimin nafakasını teminle mükelleftir. Mesela, yetimin nafakasıyla mükellef olabilecek usul anne ile babanın babası ise, yetimin nafakasının üçte ikisini baba tarafından dedesi, üçte birisini de annesi karşılar. Çünkü bunların yetim üzerindeki mirasçılıkları bu orandadır (Kâsânî, 1986: IV, 32,33; NK. m. 541; Mısrî, 1972: 87; Akgündüz, 1986: 240; Hallaf, 1990: 205; Özcan, 1996: 247; Erbay, 1998b: 112).

Malikilere göre çocuğun nafakasından sadece baba sorumludur. Çocuğun dedesi, ninesi ve diğer akrabaları çocuğun nafakasından sorumlu değildirler ve bunlar çocuğun nafakasını karşılamaya zorlanamazlar (Âmir, 1976:431).

Şafilere göre ise yetimin nafakasıyla sorumlu olabilecek usul hısımları, yetime aynı yakınlıkta değilse, en yakın olan hısım yetimin nafakasının teminiyle sorumludur; aynı yakınlıktaysalar yetimin nafakasını temindeki sorumlulukları bir görüşe göre mirasçılıktaki payları dikkate alınarak, diğer bir görüşe göre ise mali velayet ehliyetlerine göre tespit edilir (Şirbinî, 1957: III, 451;). Mesela, yetimin nafakasını üstlenebilecek annenin babası ve babanın babası ise nafaka babanın babasına düşer (Özcan, 1996: 247).

Hanbelîlere göre ise, yetimin nafakasıyla sorumlu olabileceklerin sayısı birden fazla olduğunda mirastaki payları nispetinde yetimin nafakasıyla sorumludurlar. Mesela, yetimin nafakasıyla sorumlu olabilecek sadece nine ve erkek kardeş varsa, nineye nafakanın altıda biri, geri kalanı ise erkek kardeşe düşer. Çünkü bu durumda nineye mirastan altıda bir oranında hisse verilir. Geri kalan hisse ise erkek kardeşin olur (İbn Kudâme, 1984: IX, 267-270; Zuhayli, 1991: X, 119).

Caferilerde ise, yetimin nafakasıyla öncelikle birinci dereceden babanın babası sorumludur. Şayet babanın babası yoksa sorumluluk babanın dedesine geçer. Babanın dedelerinden kimse yoksa yetimin nafaka sorumluluğu anneye geçer. Nafakasıyla mükellef olabilecekler birden fazla ve aynı yakınlık derecesinde iseler eşit hisseler halinde yetimin nafakasını karşılarlar (Özcan, 1996: 247,248; Erbay, 1998b: 112).

Türk Medeni Kanunu nafaka yükümlülerinin sınırını oldukça dar tutmuştur. “Herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür. Kardeşlerin nafaka yükümlülükleri, refah içinde bulunmalarına bağlıdır. Eş ile ana ve babanın bakım borçlarına ilişkin hükümler saklıdır” (TMK. m. 364). Nafaka yükümlülüğünün sırası “Nafaka davası mirasçılıktaki sıra göz önünde tutularak açılır” (TMK. M. 365/I) maddesiyle belirlenmiştir. Bu durumda yetimin nafakasından önce anne, anne yoksa ya da nafaka verebilecek durumda değilse refah halinde olmak şartıyla kardeşler, daha sonra da büyük anne ve büyük baba sorumludur (Akıntürk, 2006: II, 458,459).

İslam Hukukunda, Türk Medeni Hukukunun aksine, yetimin nafakasını üstlenecek usul akrabası yoksa nafaka sorumluluğu civar hısımlarına geçer. Civar hısımlar birbirinin usul ve furu olmayan ancak, nesepleri ortak bir hısımda birleşen hısımlardır. Kardeşler, yeğenler, amcalar, dayılar, halalar, teyzeler ve bunların çocukları arasındaki hısımlık civar hısımlığıdır (Zühayli, 1991: X, 124; Özcan, 1996: 274,275; Erbay, 1998a: 208; Erbay, 1998b: 127).

Yetimin nafakasıyla sorumlu olabilecek civar hısımlar birden fazlaysa, aralarındaki sıra ve tertibin belirlenmesi, ödemeleri gereken nafaka miktarlarının tayini ve tespiti hususunda “mirasçılık ehliyeti, mahremiyet, hali hazırda mirasçılık ve mirastaki pay oranları” olmak üzere dört temel kıstas belirlenmiştir (Özcan, 1996: 282; Erbay, 1998: 132b; Erbay, 1998a: 208,209).

Yetimin nafakasıyla sorumlu olabilecek civar hısımlar ilk olarak mirasçılık ehliyeti açısından değerlendirmeye tabi tutulurlar. Mükellef olma şartlarını taşıyan ve yetimle arasında mirasçılık ehliyeti bulunan hısımlar, civar hısımlar arasında yetimin nafakasından öncelikle sorumludurlar (Kâsânî, 1986: IV, 32; NK. m. 562; Özcan, 1996: 281; Erbay, 1998a: 132; Erbay, 1998a: 208).

Mirasçılık ehliyetine sahip olmayan hısımlar yetimin nafakasını üstlenmenin dışında kaldıktan sonra, uygulama içinde kalan mirasçılık ehliyetine sahip hısımlar arasında çocuğa mahrem olanlar onun nafakasından sorumlu tutulur. Mesela, yetimin dayısı ile amcasının oğlu hayatta bulunuyorlarsa nafakasından dayısı sorumludur. Yetim kız çocuğu ise amcasının oğlu ile aralarında evlenmelerine mani bir durum yoktur (Kâsânî, 1986: IV, 32; Üsrûşenî, 1984: 96; NK, m. 554; Mısırî, 1972: 91; Özcan, 1996: 282; Erbay, 1998a: 208).

Yetimin nafakasını üstlenebilecek civar hısımları mahremiyet esasına göre de elemeye tabi tutulduktan sonra mahrem hısımlar bu defa da hâlihazırda mirasçı olanlar ve olmayanlar şeklinde ikiye ayrılır ve hâlihazırda yetimin mirasçısı durumunda olmayanlar nafaka mükellefiyeti dışında tutulurlar. Yetimin nafakasının temini hâlihazırda yetime mirasçı olanlara yüklenir. Mesela yetimin hayatta bir dayısı ve bir amcası bulunuyorsa nafakasından amcası sorumludur. Çünkü yetimin ölümü halinde mirasçısı amcasıdır (Kâsânî, 1986: IV, 33; Üsrûşenî, 1984: 96; NK. m. 167; Mısırî, 1972: 91,92; Özcan, 1996: 282; Erbay, 1998b: 133; Erbay, 1998a: 208,209). Aynı şekilde çocuğun amcası, teyzesi ve dayısı varsa nafaka yükümlüsü yine amcadır (Üsrûşeni, 1984: 96; Özcan, 1996: 282).

Yetimin nafakasını üstlenebilecek civar hısımları hâlihazırda mirasçılık esasına göre de elemeye tabi tutulduktan sonra yine de sayıları birden fazla ise bu durumda bütün civar hısımları yetimin nafakasından sorumludurlar. Yetime mirastaki payları nispetinde nafaka ödemek zorundadırlar. Buna göre nafaka alacakları yetimin hâlihazırda mirasçıları halası ve teyzesi ise nafakasının üçte ikisini halası, üçte birini de teyzesi karşılamak zorundadır (Kâsânî, 1986: IV, 33; Üsrûşenî, 1984: 96,97; NK. m. 167; Özcan, 1996: 282,283; Erbay, 1998a: 209; Erbay, 1998b: 133).

5.1.7.9. Korunmaları

Kimsesiz çocukların korunması hususunda İslam'ın hassasiyetini gösteren en güzel uygulama, sosyal açıdan zarara uğrayanlar ve uğramaya müsait olan yetimlerle alakalı teşriattır. Kur'an-ı Kerim nazil olmaya başladığı ilk yıllardan itibaren yetimler meselesini ele almış, Hz. Peygamber'e yetim olduğu hatırlatılarak yetimlere karşı iyi muamelede bulunması emredilmiştir.

"...Rabbin seni yetim olarak bulup barındırmadı mı?... Öyleyse sakın yetime zulmetme..."(Duha, 93/6,9). Yetim olarak dünyaya gelen bir kuluna, Hz. Muhammed'e, Allah'ın davranışın ortaya konduğu bu ayetlerde, insanlardan da yetimlere karşı aynı muamele beklenmektedir. Yetime iyi muamele onun ihtiyaçlarını gidermek, onu itip kakmamak, hor görmemek, aşağılamamak ve çaresizliğinden istifade etmemek, hukukuna saygı ve özen göstermekle mümkün olabilir (Yazır, ty: VIII, 508; Bayraklı, 2003: I, 536-537).

Konuyla ilgili diğer bir ayette *"Hayır siz yetime ikram etmiyorsunuz."* (Fecr, 89/17) ifadesiyle bu davranış kötülenirken (Yazır, t.y: VIII, 437), *"Dini yalanlayanı gördün mü? İşte odur yetimi itip kakan, yoksulu doyurmaya teşvik etmeyen."*(Mâûn, 107/1-3) ayetleriyle yetime yapılan kötü muamelenin ancak inanmayan kimselerin işi olduğu belirtilmektedir (Yazır, t.y, IX, 176).

"Biz insanoğluna iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi? Biz ona iki yol gösterdik. Fakat o sarp yokuşu göğüslemedi. O sarp yokuşun ne olduğunu sen bilir misin? O zor geçit bir köle azat etmek ya da kıtlık gününde yakını olan bir yetimi veya toprağa serilmiş bir yoksulu doyurmaktır."(Beled, 90/ 8-16).

Yetimlere ve miskinlere iyilik yapmayı, onlara ikramda bulunmayı ve korunmasını emreden Kur'an-ı Kerim yetimlere yardım etmeyi "zor geçidi aşmak" olarak nitelendirmiştir (Beled, 90/15).

Hz. Peygamber döneminden itibaren devletin yoksullara ve kimsesizlere bakma, onları koruma ve sıkıntılarıyla ilgilenme hususunda sorumluluğuna dikkat çekilmiş, mü'minlerin sıkıntısını giderenlerin, kıyamet günü Allah tarafından sıkıntılarının giderileceği beyan edilmiştir (Topal, 2006: 247-248). Özellikle Medine'de nazil olan ayetlerde yetimlerin himayesi hususunda daha kesin emirler, daha somut tedbirler ortaya konmuştur. Mesela şu ayette savaşta elde edilen ganimetlerde yetimlerin de hakları olduğu belirtilmiştir.

"...Biliniz ki ganimet olarak aldığınız her şeyin beşte biri Allah içindir. O da Peygambere ve ona yakınlığı olanlara, yetimlere, miskinlere ve yolda kalmış olanlara aittir. Allah her şeye gücü yetendir"(Enfal, 8/41).

Ayetten anlaşılacağı üzere ilk önce ganimetin beşte biri Allah için ayrılmalıdır. Beşte bir dışındaki kısım savaşa katılan gazilerin hakkıdır. Allah için ayrılan beşte birlik kısmın 1/5'i Allah'ın Peygambere, 1/5'i Peygambere yakınlığı olanlara, 1/5'i yetimlere, 1/5'i miskinlere, 1/5'i de yolda kalmışlara dağıtılmalıdır (Yazır, t.y: IV, 138; Esed, 1999: I, 331).

Bir başka ayette Allah, fethedilen yerlerden elde edilen verginin içinde de yetimlerin hakları olduğunu belirtmektedir.

“Allah’ın şehirlerin halkından Resulüne verdiği fey’i (savaşılmadan elde edilen ganimet) Allah’a, Resulüne, yakınlarla, yetimlere ve yoksullara aittir. Böylece mal içindeki zenginler arasında dolaşan bir şey olmasın. Peygamber size neyi vermişse alınız, neyi yasaklamışsa ondan uzak durunuz. Şüphesiz Allah’ın azabı şiddetlidir” (Haşr, 59/7).

Sahabeden bazıları Peygamberimize neyi nafaka olarak verileceklerini soruyorlardı. Bu sorular üzerine gelen vahiy nafaka olarak neyin verileceğini değil de kimlere nafaka verileceğini ortaya koymuştur (Yazır, ty: II, 59).

“Sana neyi nafaka olarak vereceklerini soruyorlar. De ki: Hayır olarak verdiğiniz nafaka ana, baba, akraba, yetimler ve yoksullar içindir...” (Bakara, 2/215).

Yetimlerin himaye edilmesi ve onlara yardım edilmesi sadece Müslümanlara emredilmiş bir husus değildir. İslamiyet’ten önce İsrailoğulları’na da yetimlere iyilik etmelerinin emredilmiş olduğu açıkça ifade edilmektedir.

“İsrail oğulları’ndan, Allah’tan başkasına kulluk etmeyin, ana- babaya, akrabalara, yetimlere, yoksullara iyilik edin, insanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin, diye söz almıştık. Sonra pek azınız dışında sözünüzden döndünüz, hala da dönüyorsunuz” (Bakara, 2/83).

Yetimlerin bakım, koruma ve terbiyesine işaret eden ayetlerden birinde *“...Sana yetimlerden soruyorlar. De ki: Onların işlerini düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlarla bir arda yaşarsanız, artık onlar sizin kardeşlerinizdir. Şüphesiz Allah düzelteni, yetimlerin iyiliği için çalışanları, bozandan, yetimlerin zararına işler yapandan ayırt etmesini bilir...”* (Bakara, 2/220) buyrulmaktadır.

Bu ayeti daha iyi anlayabilmemiz için nüzul sebebini bilmemiz gerekmektedir. Rivayete göre Nisa suresindeki *“Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler karınlarına ancak ve ancak ateş doldurmuş olurlar. Onlar çılgın ateşe varacaklardır”* (Nisa, 4/10) ayeti nazil olunca, insanlar yetimlerle karışık durumda olmaktan ve onların mallarını idare etmekten sakınmaya başladılar. Peygamberimize durumu bildirdiler ve cevap olarak bu ayet nazil oldu (Cassâs, 1985: II, 338; Yazır, ty: II, 68). Ayetten de anlaşıldığı üzere yetimleri ıslah etmek onları kendi hallerine bırakmaktan daha iyidir. Dolayısıyla, işlerini düzeltmek ve menfaatlerini korumak maksadıyla mallarını idare etmek eğitim, öğretim vb. ihtiyaçlarını gidermek, onları kardeşlerimiz mesabesinde görmek Allah’ın arzu ettiği bir durumdur (Yazır, ty: II, 68; Bayraklı, 2003: I, 537).

Yukarıdaki ayet, yetimlerinin işlerinin düzeltilmesinin ve menfaatlerini korumanın hayırlı olduğuna dikkatimizi çekmiş ancak, bunun kim için hayırlı olduğunu kayıt altına almamıştır. Bu mutlak ifadeyi değerlendiren âlimler bunun hem yetim açısından hem de toplum açısından hayırlı ve faydalı olduğu sonucuna varmışlardır. Yetim belli bir eğitim ve himayeden yoksun olarak yetiştiğinde sosyal hayatta büyük gedikler açacak, topluma hiçbir faydası olmadığı gibi aksine zararı dokunacaktır (Yazır, ty: II, 68; Canan, 1984: 166).

İnsan suresinde ise, iyilerin yetimlere hiçbir karşılık beklemeden ikramda buldukları ve bunun karşılığı olarak da Allah’ın onları kıyamet gününün şerrinden koruyacağı ve sabırlarına karşılık cennete girecekleri açıkça belirtilmiştir (İnsan, 76/5-13)

Kendisi de bir yetim olarak büyüyen Hz. Peygamber'in üzerinde önemle durduğu toplum kesimlerinden biri de yetimlerdir. Hz. Peygamber'in hanımlarından üçünün önceki eşlerinden çocukları vardı. Peygamberimiz bu yetimlerle kendi çocukları gibi ilgilenmiş, onlardan sevgisini asla esirgememiştir. Hz. Hatice'nin ilk kocası Ebu Hale'den olan oğlu Hind, ilk Müslümanlardan biri olmuş ve terbiyesini Hz. Peygamber'den almıştır (Algül, 1998: XVIII, 64). Yine Hz. Peygamber'in eşlerinden Ümmü Seleme Peygamberimizle evlendiğinde yanında dört yetim çocuğu vardı. Ümmü Seleme'nin kocası Ebu Seleme'nin Uhud Savaşında aldığı bir yaradan dolayı vefat etmesinin üzerinden dört ay geçtikten sonra Peygamberimiz onunla evlenmiş ve yetimleri koruması altına almıştır. Aynı şekilde Peygamberimiz, Ümmü Habibe ile evlendiğinde onun yanında da bir yetim kız vardı (M. Ağırman, 2006: 98).

Hz. Peygamber, yetimlerin bakımı ve korumasıyla bizzat ilgilendiği gibi Sahabeye ve onların nezdinde tüm insanlığa da yetimlerin bakımı ve himayesi hususunda tavsiyelerde bulunmuştur. Konuyla ilgili hadislerden bazılarını burada ifade edelim.

“Ben ve yetime bakan kimse cennette şöyle (Peygamberimiz iki parmağını birleştirerek) yan yanayız (Buhari, Talak, 14, Edep, 24; Tirmizi, Birr, 14; Ebu Davud, Edep, 131). Hz. Peygamber yetimlerin bakım ve korunmasıyla ilgilenmenin önemine dikkat çekmiş ve bu kimseleri cennetle müjdelemiştir.

“Bir kimse Müslümanların arasında bulunan bir yetimi alarak yedirip içirmek üzere eve götürürse affedilmez bir günah işlememişse Allah onu mutlaka cennetine koyacaktır” (Tirmizi, Birr, 14).

“Müslümanların evleri içerisinde en hayırlı ev, içinde kendisine güzel davranılan bir yetimin bulunduğu evdir. En kötü ev de içinde yetim bulunup da ona kötü davranılan evdir” (İbn. Mace, Edep, 6).

Yetimlere iyilik etmek, onlara kucak açmak, bakımları ve korunmalarıyla ilgilenmek imanın insanlara yüklediği, Allah'ın ve Peygamberimizin bildirdiği, yönlendirdiği, teşvik ettiği ve bizzat Peygamber'in uygulayarak bizlere örnek olduğu sorumluluklardır. Dini mensubiyetin gerektirdiği sorumluluklar “Allah'a ve Resul'üne inandım” diyen herkesi kapsar. Yetimin konumu ne olursa olsun burada belirleyici rol inanmış olmaktır. Bu durumda hiçbir Müslüman'ın yetim olgusuna ve yetimlerin sorunlarına kayıtsız kalmamasını gerektirir (C. Ağırman, 2007: 15-16).

Görüldüğü gibi Müslümanlar; yetimleri, öksüzleri ve kimsesiz çocukları koruyup kollamakla yükümlüdür. Kur'an-ı Kerim'in yirmi bir ayetinde doğrudan veya dolaylı olarak yetimler konusuna temas edilmiş olması, Hz. Peygamber'in uygulamaları ve yetimlerin korunmasına yönelik hadisleri İslam'ın yetimlere, öksüzlere ve kimsesiz çocuklara verdiği önemin bir göstergesidir. Hz. Peygamber'in yetimlere ve kimsesiz çocuklara göstermiş olduğu ilgi ve şefkat Müslümanlar için de iyi bir örnek teşkil etmektedir.

5.1.7.10. Miras Hakları

İslam öncesi dönemde, toplumun yaşam şekli olan göçebelik, miras uygulamalarını da oldukça etkilemişti. İslam öncesi Arap toplumunda silah taşımayan küçük çocuklar ve kadınlar mirastan pay alamazlardı. Miras alacak kişinin erkek, ergen ve silah taşımaya ve savaşmaya muktedir olması gerekmektedir. Savaşta etkin olan büyük oğullar ölenin birinci dereceden yakını olarak miras hakkına sahiplerdi. Erkek çocuklardan sonra sırayla ölenin babası, babası yoksa erkek kardeşi, o da yoksa amcası mirasçı olmaktaydı. Ölünün kız çocuklarına ve karısına mirastan herhangi bir hisse verilmezdi (Yazır, ty: II, 474; Düşgün, 2007: 46). Kur'an-ı Kerim kız çocuklarının, savaşa katılamayan erkek çocukların ve kadınlarının miras hususundaki bu mahrumiyetini ortadan kaldırmış ve bunlara da mirastan pay verileceğini beyan etmiştir (Nisa, 4/11).

İslam Hukuku, dünyaya geldikten sonra yetim kalanların miras haklarını koruduğu gibi henüz hayata gözlerini açmadan yetim kalanların miras haklarını da korumuştur. Çalışmamızın başında çocukluğun devrelerini anlatırken ana karnındaki ceninin eksik vücut ehliyetine sahip olması sebebiyle lehine olan tasarrufların geçerli kabul edileceğini ancak, aleyhine olan durumların geçerli olmayacağı konusunu açıklamıştık. Buna göre, ana karnında vücut bulduğu kesin olarak bilinen cenin kendisinin mirasçı olabileceği birinin ölümü halinde ona mirasçı olur ve cenin için kendisine düşmesi muhtemel olan en büyük pay ayrılarak muhafaza edilir (Mahluf, ty: 205; Karaman, 1974: 183; Döndüren, 1977: 63; Seydişehrî, 1994: 31).

Uygulamada ceninin mirasçılık hakkının sübut bulması ve fiili sonuç doğurabilmesi için İslam hukukçuları iki şartı gerekli görmüşlerdir. Bunlardan ilki, ceninin annenin evli olması halinde murisin vefatından sonra altı ay içerisinde dünyaya gelmiş olması şartıdır (Üsrûşeni, 1984: 429; Mahluf, ty: 204; Seydişehrî, 1994: 32-33). İkinci şart ise, ceninin sağ olarak doğmuş olmasıdır. İslam hukukçularının çoğunluğu sağ olarak doğmuş olma şartının ancak ceninin anneden tamamen ayrılmış olmasıyla gerçekleşeceğini ve doğumdan sonra ağlama, bağırma, hareket etme gibi birtakım canlılık belirtilerinin görülmesinin şart olduğunu ifade etmişlerdir (Üsrûşenî, 1984: 429; Mahluf, ty: 202; Çeker, 1990: 138; Seydişehrî, 1994: 34).

Hanefilere göre ise ceninin tam doğmuş sayılması için anasından tamamen ayrılması şart değildir. Cenin doğum esnasında baştan gelmiş ise göğsü, ayaktan gelmiş ise göbeği dışarı çıkıncaya kadar sağ olması mirasçı olması için yeterlidir (Çeker, 1990: 139-140; Seydişehrî, 1994: 34; Erbay, 1998a: 214).

Türk Medeni Kanununda cenin, ana rahmine düştüğü andan itibaren vücut ehliyetine sahip olur ve sağ doğmak şartıyla mirasçı olur. Ölü doğan çocuk ise mirasçı olamaz (TMK. m. 582).

5.1.7.10.1. Terekenin Taksimi

Kur'an-ı Kerim nazil olduğu toplumda birçok değişiklik meydana getirmiştir. Bu değişiklikler hem toplumun hem de kişilerin faydasıdır. Bunlardan biri de silah taşıyamayan çocukların ve kadınların mirastan mahrum bırakılması şeklindeki uygulamadır. Kur'an-ı Kerim bu değişikliklerle ölenin kız ve erkek çocuklarının ve karısının mirastan pay alacaklarını beyan etmiştir.

“Allah, miras hususunda evlatlarınız hakkında erkeğe iki kadın hissesi kadar verilmesini tavsiye eder. Eğer, erkek çocuk olmaz da, kadınlar ikiden fazla olurlarsa terekenin üçte ikisi onlarındır. Eğer kadın tek başına ise terekenin yarısı onundur...”(Nisa, 4/11).

Mesela bir kimse ölerken geride karısını, iki oğlunu ve üç kızını bıraksa miras sekiz eşit parçaya ayrılır ve bir hisse karısına, ikişer hisse erkek çocuklarına ve birer hisse kız çocuklarına verilir (Seydişehir, 1994: 97).

Türk Medeni Kanunu da Miras Hukuku bölümünde mirasla ilgili hükümleri belirlemiştir. Buna göre, miras bırakanın birinci dereceden mirasçıları, onun altsoyudur. Çocuklar, kız-erkek ayrımı olmaksızın, eşit olarak mirasçılardır. Miras bırakandan önce vefat etmiş olan çocukların yerlerini, her derecede halefiyet yoluyla kendi altsoyları alır (TMK. m. 495).

İslam Hukukuna göre ceninin ölene mirasçı olması durumunda, şayet cenin bazı akrabasının mirasçılık hakkını hacbederek tek başına ölenin varisi durumunda ise, mirasın taksiminde gerek yoktur. Bu durumda tereke cenin doğana kadar bekletilir. Şayet cenin sağ olarak dünyaya gelirse terekeden hak sahiplerinin payları verildikten sonra ceninin payı mülkiyetine intikal eder. Ancak, cenin sağ olarak doğmazsa tereke, ceninin hacbetmiş olduğu kişiler arasında hisseleri oranında paylaşılır (Seydişehir, 1994: 32; Erbay, 1998a: 214).

Cenin kız veya erkek olarak doğması mirastaki hissesini değiştirmeyecekse, normal payına düşen miktar ayrılır ve doğumuna kadar bekletilir. Diğer hisse sahiplerinin mirastaki hisseleri kendilerine verilir (Seydişehir, 1994: 32; Erbay, 1998a: 215). Ancak ceninin kız veya erkek olarak doğması mirastaki hisselerini etkileyecekse bu durumda cenin için olması muhtemel en büyük pay ayrılır ve bekletilir (Üsrüşenî, 1984: 251; Mahluf, ty: 205; Çeker, 1990: 144; Seydişehir, 1994: 31).

Kur'an-ı Kerim miras paylaşımı sırasında orada bulunun yetim çocuklara mirastan pay verilmesini ve onların gönüllerinin hoş tutulmasını tavsiye etmiştir.

“Mirasın paylaşımı esnasında mirasçı olmayan yakın akrabalar, yetimler ve düşkünler hazır bulunurlarsa onları da rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin” (Nisa, 4/8).

6. TERKEDİLMİŞ ÇOCUK İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Çeşitli sebeplerden dolayı ailesi veya sadece annesi tarafından başkalarının bulup almaları için veya kendisinden kurtulmak maksadıyla herhangi bir yere terk edilmiş çocukların konumuyla ilgili olarak hukuku ilgilendiren değişik hususlar bulunmaktadır. Bu hususlar burada belirli başlıklar altında izah edilmeye çalışılacaktır.

6.1. Terkedilmiş Çocuğu Almanın Hükümü

Terkedilmiş veya herhangi bir şekilde kaybolmuş halde bulunan bir çocuğu içinde bulunduğu durumdan kurtarmak her şeyden önce bir insanlık vazifesidir. Ayrıca bir canı ölümden kurtarmak ve onu ihya etmek Kur'an'da övülmüş ve bu hareket bütün insanlığı kurtarmakla aynı derecede telakki edilmiştir (Maide, 5/ 32).

Bu durum toplumsal açıdan da son derece önemli olduğu için terkedilmiş çocukla ilgili olarak bütün fıkıh mezhepleri görüş beyan etmişlerdir. Bu bağlamda terkedilmiş çocuğu bulan kişinin onu alması Hanefilere göre dinen mendup kabul edilmiştir. Çocuğun mağara, göl kenarı ya da uçurum gibi tehlikeli bir yerde bulunması halinde bulan kişinin bu çocuğu alması farz-ı kifaye kabul edilmiştir. Çünkü bir kişinin terk edilmiş çocuğu alması ile korunma maksadı gerçekleşmiş olur. Ancak terkedilmiş çocuk suya atılmış, yırtıcı bir hayvanın yakını gibi çok ciddi bir hayati tehlike arz eden durumda bırakılmış ise çocuğu da ancak bir kişi görmüş ve başka bir kimse de çocuğun yerini bilmiyorsa bu durumdaki çocuğun alınması dini hüküm olarak farz-ı ayın olur (Kâsânî, 1986: VI, 198; İbn Hümâm, ty: VI, 110; İbn Abidin, 1983: IX, 111; Bilmen, ty: VII, 230; Ebu Zehra, 1957: 427; Zuhayli, 1991: VII, 145; Dâğıstânî, 1992: 21; Salih, ty: 146; Ğandûr, 2006: 581).

Hanefilerin dışındaki diğer mezhep imanlarına göre ise terkedilmiş çocuğu bulanın onu alması mutlak anlamda farz-ı kifayedir. Ancak alınmadığı takdirde çocuk ölecekse onu bulan kimsenin alması farz-ı ayındır (İbn Rüşd, 1985: II, 259; İbn Hümâm, ty: VI, 110; Zuhayli, 1991: VII, 246; Dâğıstânî, 1992: 22).

Terkedilmiş çocuğu bulup alan kimsenin onu tekrar eski durumuna terk etmesi dinen haram kabul edilmiştir. Çünkü bu durumdaki çocuğu belki de başka hiç kimse görmeyecek ve bu çocuk helak olacaktır (İbn Abidin, 1983: IX, 111; Ğandûr, 2006: 581).

İslam hukukçuları terkedilmiş çocuğu bulup, bakıp yetiştirmek maksadıyla yanına alacak kimsede birtakım şartların bulunmasını zorunlu görmüşlerdir. Konunun önemine binaen bu hususta mezheplerin yaklaşımlarını ayrı ayrı belirtmek yararlı olacaktır. Hanefiler bu hususta iki önemli şart belirlemişlerdir:

a) Terkedilmiş çocuğu bulup onu korumasına alacak kişi (mültakit), akıllı ve buluğa ermiş olmalıdır. Çocukların ve delilerin terkedilmiş çocuğu almaları, ona bakmaktan aciz oldukları için, sahih kabul edilemez.

b) Mültakit, terkedilmiş çocuğu koruyabilecek güçte ve iyi ahlaklı olmalıdır. Bunun için terkedilmiş çocuğu korumaktan aciz olan veya ahlakî zaafları bulunan mültakitten hâkim kararıyla çocuğun alınarak mümkünse uygun bir aileye verilmesi gerekir.

Mültakitın hür veya Müslüman olması şart değildir. Kölelerin, cariyelerin ve zimmîlerin terkedilmiş çocuğu bakım ve korumalarına almaları muteber kabul edilmiştir. Ancak Müslüman olduğuna hükmedilen terkedilmiş çocuk dinleri anlayacak çağa yaklaştığında gayr-i müslim mültakitten alınır (Kâsânî, 1986: VI, 197; İbn Abidin, 1983: IX, 111; Bilmen, ty: VII, 228; Dâğistânî, 1992: 32-42; S. Köse, 2003: XXVII, 68).

Malikilere göre mültakit hür, adil, reşid ve Müslüman olmalıdır. Bir kimse kölesini veya hanımını terkedilmiş çocuğu almaktan alıkoyabilir. Çünkü terkedilmiş çocuğun bakımı ve korunması teberra kabilinden kabul edilmektedir. Köle ise buna ehil değildir (İbn Rüşd, 1985: II, 259).

Şafilere göre ise mültakitın hür, mükellef, reşid, Müslüman, adaletli olması ve fasıklıktan uzak bulunması gerekmektedir. Bu yüzden efendilerinin izni olmadan kölelerin ve mükatebelerin terkedilmiş ya da kaybolmuş çocuğu alarak bakımlarını üstlenmeleri sahîh kabul edilmemiştir. Efendilerinin izin vermesi durumunda ise bu çocukların efendilerinin olacağı kabul edilmiştir. Aynı şekilde fasık, sefih ve gayri Müslimlerin bulup yanlarına almış oldukları terkedilmiş çocuklar da onlardan alınır ve çocuk için her yönüyle daha faydalı olacağına inanılan bir aileye verilmeleri gerekir (Şîrbînî, 1957: II, 418; Nevevî, ty: 314).

Hanbelîler de mültakitın güvenilir, hür ve Müslüman olması gerektiğini belirtmişlerdir. Gayri müslimin bulunduğu terkedilmiş Müslüman çocuk elinden alınır. Köleler ve cariyeler ise terkedilmiş çocuğu ancak efendilerinin izniyle alabilirler (Bilmen, ty: VII, 229).

Kendi dini kriterlerine göre adil kabul edilen bir gayri Müslim, bulunduğu yere göre gayri Müslim olduğuna hükmedilen terkedilmiş çocuğu bakım ve korumasına alabilir, fakat Müslüman olduğuna hükmedilen çocuğu alamaz, alsa da çocuk gayri müslimden alınır (İbn Abidin, 1983: IX, 112; Bilmen, ty: VII, 229).

6.2. Terkedilmiş Çocuğun Bakımı

Gelişimciler çocuğun kişisel gelişiminin büyük ölçüde, içinde yaşadığı ve geliştiği çevreye bağlı olduğunu vurgulamaktadırlar. Çocuğun büyümesi, gelişmesi, kendini tanıması ve öğrenmesi içinde bulunduğu çevrenin etkisi altındadır. Bu nedenle çocuğun sağlığı ve gelişimi açısından içinde bulunduğu çevre çok önemlidir (Zevkliler, 1968: 173; Aydoğan, 2006: 28). Çocukların iç dünyalarında çevrelerindeki insanların kapsadıkları alanın genişliği ve derinliği duygu bağlarıyla belirlenir. Çocuğun duygu yatırımında bulunacağı insanlar ise, onun ihtiyaçlarını karşılayan, onunla hoş ilişkiler kurabilen, tutum ve davranışlarıyla çocuğun iç dünyasında olumlu yankılar uyandırabilen kimselerdir. İnsanlık tarihi boyunca çocuklar kendileri için bu özellikleri taşıyan bireyleri çoğu kere kendi aile üyeleri arasında bulmuşlardır (Göka, 2004: 171). Ancak her çocuk bir aile içinde büyüme ve gelişme şansına sahip olamayabilmektedir. Tarihte ve günümüzde kimsesiz ve

terkedilmiş çocuklar daima var olmuşlardır. Terkedilmiş çocuklar genellikle yeni doğmuş veya birkaç aylık oldukları için bunların öncelikle bakıma muhtaç oldukları gözden uzak tutulmamalıdır. Terkedilmiş çocuğun bakımı, istemesi halinde onu bulup alan kimseye aittir (Serahsi, 2001: X, 215; Ebu Zehra, 1957: 427).

Terkedilmiş çocuğun bakımını üstlenen kişinin çocukla sağlıklı ilişkiler kurması halinde çocuk öz ailesinin yokluğunu en alt düzeyde hissedecektir. Çocukla kurulacak sağlıklı ilişkilerin nasıl olması gerektiği hususunda birtakım ölçütler belirlenmiştir. Çocuğun bakımını üstlenecek kişi sıcak ve samimi, çocuğun ihtiyaçlarını anında fark edebilen, kendi hatalarını kabullenebilen, çocuğa saygı duyan, onun hatalarını değil, iyi yönlerini vurgulayan bir yapıda olmalıdır (Göka, 2004: 173). Terkedilmiş çocuğun bakım, gözetim ve terbiyesini üstlenen kimseden görevinde ihmal göstermediği takdirde çocuğu kimse alamaz. Ancak terkedilmiş çocuğu alan kimse çocuğun sağlıklı bir yaşam sürebilmesi, günün şartlarına uygun eğitime devam edebilmesi ve zamanı geldiğinde uygun bir meslek edinebilmesi hususunda yetersiz ise devlet çocuğu ondan alır ve uygun bir aile yanına verir (Zuhayli, 1991: VII, 246; Çeker, 1990: 194).

6.3. Terkedilmiş Çocuğun Nafakası

Terkedilmiş çocuk kendi nafakasını temin edecek mali güce sahip olmadığında, yani kendisiyle birlikte herhangi bir mal bulunmadığında, bu konuda kendisine yardım edecek akrabaları da bulunmadığı için İslam hukukunda terkedilmiş çocuğun nafakasını devletin karşılayacağı genel ilke olarak kabul edilmiştir (Serahsî, 2001: X, 214; Kâsânî, 1986: VI, 198; Üsrûşenî, 1984: 162; İbn Kudâme, 1984: VI, 407; Nevevî, ty: 315; İbn Hümam, ty: VI, 110; Ebu Zehra, 1957: 427; Çeker, 1990: 195; Erbay, 1998a: 210; Özcan, 1996: 296). Bir hadiste, “*Velisi olmayanların velisinin devlet başkanı*” (Tirmizi, Nikâh 15; Ebu Davud, Nikâh 19; İbn Mace, Nikâh 15) olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla kimsesiz çocukların bakımı ve korunması devletin sorumluluğundadır. Devlet bu sorumluluğunu kuracağı bakım evleri vasıtasıyla yerine getirebileceği gibi, kimsesiz çocukların bakım ve korumasını gönüllü olarak üstlenecek ailelere destek vermek suretiyle de, yine devletin gözetim ve denetiminde, yerine getirebilir.

Terkedilmiş çocuğu bulup alan kimsenin onun nafakasını verme zorunluluğu yoktur. Terkedilmiş çocuğu bulup bakım ve korumasına alan kimse, hâkimin izniyle çocuğun nafakasını karşılarsa yapmış olduğu harcamaların karşılığını ileride terkedilmiş çocuğun bir yakını ortaya çıktığında ondan alabilir. Çocuğun herhangi bir yakını ortaya çıkmadığı durumlarda ise çocuk buluşa erdiğinde alacağını ondan temin edebilir (Kâsânî, 1986: VI, 199; Üsrûşenî, 1984: 162; Nevevî, ty: 315; Bilmen, ty: VII, 232; Dâğîstânî, 1992: 70-71). Ancak mültakit hâkimden izin almadan çocuğun nafakasını temin ederse, bu durumda yaptığı masrafları ne çocuktan ne de çocuğun ileride ortaya çıkabilecek yakınlarından isteyebilir. Bu harcamalar teberru kabilinden sayılır (Serahsî, 2001: X, 215; Kâsânî, 1986: VI, 199; İbn Kudâme, 1984: VI, 408; Üsrûşenî, 1984: 162; İbn Abidin, 1983: IX, 112; Komisyon, 1986: IV, 368,369; Bilmen, ty: VII, 232; Ebu Zehra, 1957: 427; Zuhaylî, 1991: VII, 246).

Hız. Ömer dönemindeki uygulamada da terkedilmiş çocuğun malı bulunmadığında nafakasının devlet tarafından karşılandığı bilinmektedir. Terkedilmiş bir çocuk bulan kişi durumu Hız. Ömer'e intikal ettirince, Hız. Ömer terkedilmiş çocuğu bulan kimseye onu alıp götürmesini, bakım, gözetim ve hıdane sorumluluğunun kendisine ait olduğunu, fakat nafakasının devlet tarafından karşılanacağını ifade etmiştir (Serahsî, 2001: X, 214,215; İbn Kudâme, 1984: VI, 408; İbn Hümâm, ty: VI, 110).

Malikilere göre terkedilmiş çocuğun nafakası ve hıdanesi kazancını sağlayabilecek güçte buluşa erinceye kadar onu bulup alan kimseye aittir. Terkedilmiş çocuğu bulup alan kimse yaptığı masrafları ileride çocuktan isteyemez. Çünkü onu almakla bakım, koruma ve nafaka sorumluluklarını yüklenmiş olmaktadır. Ancak terkedilmiş çocuğun malı mevcutsa veya giderleri devlet tarafından karşılanıyorsa bu durumda mültakitten nafaka sorumluluğu kalkar (Bilmen, ty: 232, 233).

Hanbelîlere göre ise terkedilmiş çocuğun nafakası devlet hazinesinden karşılanır. Ancak devlet hazinesi terkedilmiş çocuğun nafakasını karşılayamıyorsa bu durumda sorumluluk tüm Müslümanlara yüklenir. Onu nafakasız bırakmak, helak olmaya bırakmak demektir. Böyle bir kimseyi helakten kurtarmak ise farzı kifayedir (İbn Kudâme, 1984: VI, 407). Çünkü İslamiyet insan hayatına büyük önem vermiş ve bir canı kurtarmayı tüm insanları kurtarmak gibi (Maide, 5/32) telakki etmiştir.

Hanefilere göre terkedilmiş çocukla beraber yanına konmuş, çocuğa giydirilmiş veya çocuğun elbisesine bağlanmış bütün eşya, mal ve paralar çocuğa ait kabul edilir (Kâsânî, 1986: VI, 198,199; Ebu Zehra, 1957: 427; Zuhaylî, 1991: VII, 246; S. Köse, 1988: 152; Çeker, 1990: 195; Dâğıstânî, 1992: 67). Bu durumda terkedilmiş çocuğun nafakası ve diğer tüm ihtiyaçları bu maldan karşılanır. Terkedilmiş çocuğun nafakasının devlet hazinesinden karşılanması zaruret halinde olur. Malı bulunan terkedilmiş çocuk için de zaruret durumu ortadan kalktığından devlet hazinesinin de nafakayı temin zorunluluğu kalkar (Serahsi, 2001: X, 214; Kâsânî, 1986: VI, 199; Üsrüşenî, 1984: 163; İbn Abidin, 1983: IX, 115; Bilmen, ty: VII, 233; Dâğıstânî, 1992: 70). Ancak terkedilmiş çocuğa bağlı olmayan ya da onun hemen yanında değil de biraz uzağında bulunan mallar çocuğa ait kabul edilmez. Bunlar lukata (sahipsiz buluntu mal) olarak kabul edilir ve hükümleri ona göre belirlenir (İbn Abidin, 1983: IX, 115; Komisyon, 1986: IV, 361; Bilmen, ty: VII, 233; S. Köse, 1988: 152).

Maliklere göre de terkedilmiş çocuğa bağlı bulunan bir mal ya da çocuğun yanında bulunan para ve diğer eşyalar çocuğa ait kabul edilir. Ancak terkedilmiş çocuğun altında gömülmüş olan bir mal herhangi bir yazı veya işaretle çocuğa aidiyeti belirtilmemişse çocuğun kabul edilmez (Bilmen, ty: VII, 233).

Şafilere göre terkedilmiş çocuğun içinde bulunduğu sahipsiz ev, dükkân veya bahçe çocuğa ait kabul edilir. Terkedilmiş çocuğun nafakası varsa kendi malından veya terkedilmiş çocuklara vakfedilmiş mallardan karşılanır. Malı olmayan ve terkedilmiş çocuklara vakıf ve vasiyet edilen herhangi bir mal da bulunmadığı takdirde bu çocukların nafakaları devlet hazinesinden karşılanır (Şirbînî, 1957: II, 420; Nevevî, ty: 315).

Hanbelîler de terkedilmiş çocuğun yanına bırakılmış, çocuğa giydirilmiş veya elbisesine bağlanmış bütün eşya, mal ve paraları çocuğa ait kabul etmişlerdir (İbn Kudâme, 1984: VI, 406).

6.4. Terkedilmiş Çocuğu Alanın Tasarruf Yetkileri

Hadiste zikredilen, “*Velisi olmayanın velisinin devlet başkanı*” (Tirmizi, Nikâh 15; Ebu Davud, Nikâh 19; İbn Mace, Nikâh 15) olduğuna dair genel kuraldan hareketle terkedilmiş çocuğun velisi prensip olarak devlet başkanıdır. Onu bulup yanına alan kimse ancak mahkemenin bu yöndeki olumlu kararıyla terkedilmiş çocuğun velayetini üstlenebilir (S. Köse, 2003: XXVII, 68).

Devlet, terkedilmiş çocuğun hem kanuni temsilcisi hem de akrabası konumundadır. Bu yüzden prensip olarak terkedilmiş çocuğun nafakasını devlet karşılar, çocuk bir cinayet işlediği zaman onun ödemesi gereken diyeti devlet öder, çocuğa karşı bir cinayet işlendiğinde de davacı taraf bizzat devlet olur (Şeybânî, 1990: IV, 222; Serahsî, 2001: X, 214; Kâsânî, 1986: VI, 199; İbn Hümâm, ty: VI, 111; Dâğıstânî, 1992: 86; Salih, ty: 149). Bu çocuğu evlendirme yükümlülüğü de devlete aittir (Çeker, 1990: 196). Ancak terkedilmiş çocuğun malı mevcutsa mehri bu maldan karşılanır (Zuhayli, 1991: VII, 246; S. Köse, 1988: 154; Dâğıstânî, 1992: 81). Terkedilmiş çocuk varis bırakmadan vefat ettiğinde bütün terekesi devlet hazinesine intikal eder (Şeybânî, 1990: IV, 222; Serahsî, 2001: X, 214; Kâsânî, 1986: VI, 199; İbn Abidin, 1983: IX, 117; İbn Hümâm, ty: VI, 111; Bilmen, ty: VII, 232).

Terkedilmiş çocuğu alan kimse bakıcı sıfatıyla çocuğu korur, bakımını yapar, eğitim ve öğretimiyle ilgilenir, gerekli sanatları öğrenebilmesi için onu bir ustanın yanına gönderebilir, devletin izniyle çocuğa ait maldan veya devletin çocuk adına verdiği maldan çocuğun ihtiyaçlarını görür, çocuk adına yapılan hibe, zekât ve sadakaları kabul eder. Ancak, mültakitin çocuğu evlendirme, zaruri ihtiyaçları dışındaki diğer muameleleri yapma, çocuğu çalıştırıp ücretini kendisi alma gibi tasarruflarda yetkisinin olmadığı kabul edilmiştir (Üsrûşenî, 1984: 165,166; İbn Abidin, 1983: IX, 118; Bilmen, ty: VII, 231-232; Zuhayli, 1991: VII, 246-247; Çeker, 1990: 196). Hâkim terkedilmiş çocuğu bulan kimsenin öncelik hakkına dikkat etmek üzere, çocuğun menfaatlerini de göz önünde bulundurarak, velayet yetkisini uygun göreceği birine devredebilir. Bu durumda hâkimin veya mültakitin velayet yetkisini devrettiği kimse çocuğa varis olabilir, çocuk bir cinayet işlediğinde diyetini kanuni temsilcisi öder, çocuğa karşı işlenen suçlarda da yine çocuğun kanuni temsilcisinin davacı olma hakkı vardır (İbn Abidin, 1983: IX, 117; Bilmen, ty: VII, 232; Erbay, 1998a: 211).

Terkedilmiş erkek çocuğu bakım ve korumasına alan kimse devletin izni olmadan onu sünnet ettiremez, şayet çocuğu sünnet ettirir ve bu yüzden çocuk ölürse bunu tazmin etmesi gerekir. Aynı şekilde çocuğu alan kimsenin sürekli olarak ikamet etmek için çocuğu şehirden köye götürmesi de caiz görülmemiştir. Çünkü bu durum çocuğun zararınadır. Şehir hayatı çocuk açısından daha rahat ve faydalı görülür. Şehirlerde köylere oranla eğitim-öğretim, sosyal faaliyetler daha üst düzeydedir. Ayrıca terkedilmiş çocuğun bulunduğu yerde bırakılması ailesinin ortaya çıkmasına ve nesebinin düzelmesine de yardımcı olabilir. Ancak gezi, tatil, eğlence ve benzeri durumlarda çocuğun şehirden köye götürülmesinde herhangi bir sakınca görülmemiştir (Üsrûşenî, 1984: 166; Nevevî, ty: 314,315; İbn Abidin, 1983: IX, 115; Bilmen, ty: VII, 231; S. Köse, 1988: 153).

6.5. Terkedilmiş Çocuğun Nesebi

Nesep terimi biri dar diğeri geniş olmak üzere iki farklı anlamda kullanılır. Geniş anlamda nesep, bir kimseyle onun ataları arasındaki biyolojik ve doğal bağlantıyı ifade eder. Bu anlamda “birinci kuşak”, “ikinci kuşak”, “önceki nesiller” kullanımlarında olduğu gibi “nesil” veya “kuşak” anlamlarını verir. Dar anlamıyla nesep ise sadece çocuklar ile ana babaları arasındaki bağlantıyı ifade eder. Medeni kanunun düzenlemiş olduğu nesep de bu anlamdadır. Medeni kanun nesep terimi yerine artık soy bağı kavramını kullanmaktadır (Erbay, 1998a: 124; Şener, 2003:178; Akıntürk, 2006: II, 338; Zapata, 2006: 150,151). Biz de bu çalışmamızda nesebi dar ve hukuki anlamda kullanacağız.

Çocuklar ile ana ve babaları arasındaki bağlantı demek olan dar anlamda nesep, bu bağlantının oluşumuna göre doğal (tabii) nesep ve yapay (hukuki, akdi) nesep şeklinde ikiye ayrılır.

Doğal nesep; çocuk ile ana ve babası arasında doğumla oluşan neseptir. Medeni Kanuna göre çocuk ile ana arasında nesep doğumla kurulur (TMK. m. 282/ I).

Yapay nesep ise doğal nesep gibi biyolojik esaslara göre değil, çocuk ile ana ve baba arasında hukuki bir işlem sonucunda oluşur. Uygulamada yapay nesep, evlatlık ilişkisinde olduğu gibi evlatlık ve evlat edinen arasında mahkeme kararıyla oluşur. Bu iki kişi arasındaki bağ kan bağı gibi doğal değil, hukuki bir bağıdır. Bu itibarla evlatlık ile evlat edinen arasındaki nesep ilişkisine “yapay nesep” denmektedir (Akıntürk, 2006: II, 334; Zapata, 2006: 151).

Terkedilmiş çocuğun nesebinin belirlenmesi konusuna geçmeden önce İslam Hukukunda nesebin sabit olma yollarına günümüz Medeni Kanununu da göz önünde bulundurarak değinmekte fayda görüyoruz.

6.5.1. Nesebin Sübut Yolları

6.5.1.1. Nesebin Evlilik Birliği İçinde Doğumla Sübutu

Çocukla onu doğuran kadın arasındaki nesep ilişkisi doğumla kurulur (TMK. m. 282/I). Bunu ispat etmek için başka bir delile gerek olmadığı gibi ananın çocuğu reddetmesinin de hiçbir hukuki değeri yoktur. Çocuk ile anası arasında kurulan bu soy bağı doğal niteliktedir, yani kan bağına dayanan bir nesep ilişkisidir (Serozan, 2000: 99; Şener, 2003:178; Akıntürk, 2006: II, 340; Zapata, 2006: 151). Fakat çocuk ile baba arasında nesebin kurulması, çocuk ile ana arasında kurulması kadar kolay değildir. Bunun için ana ile baba arasında bir evlilik birliğinin olması gerekmektedir. İslam hukukçuları bununla da yetinmeyip çocuğun nesebini babaya bağlayabilmek için birtakım şartlar belirlemişlerdir. Bu şartları kısaca şu şekilde sıralayabiliriz.

a) Kadının kocasından hamile kalmış olma imkânının bulunması: Bu durum sahih bir nikâh akdiyle evli olup aralarında cinsel ilişkiye engel teşkil edecek tıbbi veya doğal herhangi bir nedenin bulunmamasını ifade eder. Henüz buluğa ermemiş bir kimseyle evli bulunan bir kadının hamile kalması mümkün olamayacağına göre, böyle bir evlilik içinde dünyaya gelen çocuğun nesebi kadından sabit olur, ancak kocadan sabit olmaz. Aynı şekilde kocası uzun bir süredir tutuklu veya gaip olan kadının, bu süre içinde doğurduğu çocuğun nesebi çoğunluğun görüşüne göre kocasından sabit olmaz (Karaman, 1974: 336-337; Erbay, 1998a: 128; Ğandûr, 2006: 570). Ancak, Ebu Hanife nikâh akdini yeterli görmekte ve nikâh akdinin yapılmasından itibaren altı ay geçtikten sonra doğan çocuğun nesebinin babasından sabit olacağını belirtmektedir (Ebu Zehra, 1957: 413; Karaman, 1974: 337; Âmir, 1976: 14).

b) Doğumun evlilik birliği içinde ceninin ana rahmine düşmesine imkân verecek makul sürede meydana gelmiş olması: Bu şartı açıklayabilmemiz için en kısa ve en uzun hamilelik sürelerini belirlememiz gerekmektedir.

ba) Hamileliğin en kısa süresi: İslam hukukçuları hamileliğin en kısa süresini altı ay olarak kabul etmişler ve buradan hareketle evliliğin oluşumundan altı ay sonra doğan çocuğun nesebinin babadan sabit olacağı kanaatine varmışlardır. Kur'an-ı Kerim çocuğun anne karnında taşınması ve sütten kesilmesinin otuz ay sürdüğünü belirtmiştir (Ahkaf, 46/15). Bir başka ayette ise annelerin çocuklarını emzirmeyi tamamlamak isteyenler için iki tam yıl emzirmeleri gerektiği belirtilmiştir (Bakara, 2/233). İslam hukukçuları bu iki ayeti birlikte değerlendirerek otuz ay olan süt emme ve hamilelik döneminden sadece süt emme dönemi olarak tespit edilen yirmi dört ayı çıkararak hamilelik için asgari altı ay sonucuna varmışlardır (Cevziyye, 1989: 213; Sâbûnî, ty: II, 245; Ebu Zehra, 1957: 411; Salih, ty: 58; Karaman, 1974: 336; Âmir, 1976: 3; Aydın, 1985: 52; Çeker, 1990: 33-34; Seydişehrî, 1994: 32; Ğandûr, 2006: 571-572).

Günümüzdeki özel durumlar hariç tıp ilminin verilerine göre de en az hamilelik süresi yüz seksen gündür. Bu durumda evlilikten yüz seksen gün sonra doğan çocuk, evlilik içinde ana rahmine düşmüş demektir. Medeni Kanun da hamileliğin en az müddeti olarak bu süreyi dikkate almaktadır (Oğuzman...vd, 1984: 83; Akıntürk, 2006: II, 347,348; Zapata, 2006: 151,152). Ancak Medeni Kanun çocuğun nesebinin babadan sabit olabilmesi için çocuğun evlilik birliği içerisinde doğmuş olmasını yeterli görür (TMK. m. 285/I). Bundan dolayı evlilikten birkaç gün, hatta birkaç saat sonra doğmuş olan çocuk dahi doğduğu anda babasına nesep bağı ile bağlanmış olur. Ancak babanın çocuğun nesebini reddetme hakkı saklı bulunmaktadır (Akıntürk, 2006: II, 342).

bb) Hamileliğin en uzun müddeti: İslam hukukçuları hamileliğin en fazla ne kadar olacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu sürenin en fazla dokuz ay olacağını söyleyenler olduğu gibi, dört yıl olabileceğini söyleyen hukukçular da olmuştur (Cevziyye, 1989: 215; Âmir, 1976: 4-5; Salih, ty: 59-60; Seydişehrî, 1994: 32; Erbay, 1998a: 129; Şener, 2003:178; Ğandûr, 2006: 574).

Ebu Hanife hamileliğin en uzun müddetinin iki sene olacağını belirtmiştir. Görüşüne delil olarak da Hz. Aişe'den gelen "*Hiçbir çocuk annesinin rahminde, yün eğirmede kullanılan bir kirmenin dönüşü kadar dahi bir süre bile olsa, iki yıldan daha fazla kalmaz*" hadisini kullanmıştır (Ebu Zehra, 1957: 412; Salih, ty: 59; Âmir, 1976: 4; Ğandûr, 2006:

575). Buna göre kocanın ölümünden veya karısını boşamasından itibaren iki senelik bir zaman zarfında doğan çocuğun nesebi babasından sabit olur.

Şafiilere ve Hanbelîlere göre ise hamileliğin en uzun müddeti dört senedir. Şafiiler ve Hanbelîler, Aclan oğullarına mensup kadınların dört yıl süreyle hamile kaldıkları şeklindeki rivayeti görüşlerine delil olarak kullanmışlardır (Cevziye, 1989: 214,215; Âmir, 1976: 5; Zühayli, 1991: X, 14; Ğandûr, 2006: 575). Malikilerden Muhammed b. Abdülhakim hamileliğin en uzun müddetinin bir kameri yıl olduğu görüşündedir. Hz. Ömer ve Zahiriler ise en uzun hamilelik müddetinin dokuz ay olduğunu kabul etmişlerdir (Ebu Zehra, 1957: 412; Âmir, 1976: 6). Hamileliğin en uzun müddetinin İslam Hukukçuları arasında bu kadar ihtilafli olmasının sebebi bu hususta açık ve kesin bir nassın bulunmaması ve sürenin tecrübî olaylara göre belirlenmiş olmasıdır. Dolayısıyla bu konudaki en sağlıklı görüş tıp ilminin bilimsel olarak ortaya koyacağı görüş olmaktadır.

Türk Medeni Kanunu tıp ilminin verilerine dayanarak bugün hamileliğin en uzun müddetini üç yüz gün olarak belirlemiştir. Evlilik devam ederken veya evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde doğan çocuğun nesebi kadının kocasından sabit olur. Bu süre geçtikten sonra doğan çocuğun nesebinin kocaya bağlanması, annenin evlilik sırasında hamile kaldığının ispat edilmesiyle mümkündür (TMK. m. 285/I,II).

c) Kocanın çocuğun nesebini reddetmemiş olması: Şayet koca çocuğun kendinden olmadığı gibi bir iddiada bulunursa, mahkeme kararından sonra çocuğun nesebi artık kocaya ait olmaz. Ancak bunun hukuki bir sonuç doğurabilmesi için hukuka uygun bir şekilde “lian” yoluyla yapılmış olması gerekir. Lian’ın hukuki netice doğurabilmesi için ise, nesebin reddi davasının doğumdan hemen sonra ve çocuk hayatta iken yapılması gerekir (Erbay, 1998a: 129-130)

Türk Medeni Kanununda koca soy bağının reddi davasını, çocuğun doğumunu ve baba olmadığını veya onun gebe kaldığı sırada başka bir erkek ile cinsel ilişkide bulunduğunu öğrendiği tarihten itibaren bir yıl, her halde doğumdan itibaren beş yıl içinde açmak zorundadır (TMK. m. 289/I). Beş yıllık süre dolduktan sonra kocanın soy bağının reddi için dava açma hakkı düşer (Akıntürk, 2006: II, 355; Zapata, 2006: 153).

6.5.1.2. Nesebin Tanıma (İkrar) Yoluyla Sübutu

Bir kimsenin nesebi bilinmeyen bir çocuğun kendisine ait olduğunu ya da çocukla arasında akrabalık bağı bulunduğunu iddia ve ikrar etmesi yoluyla nesebin sabit olabileceği İslam hukukçuları tarafından belli şartlara bağlı olarak kabul edilmiştir. Neseb ikrarı iki şekilde olabilir.

a) Tanıyanın Kendi Lehine İkrarda Bulunması

Baba durumundaki kimsenin çocuğun bizzat kendisinin olduğunu ikrar ve beyan etmesi ile olur. Bu yolla nesebin sübut bulması için tanınan çocuğun nesebinin meçhul olması ve taraflar arasında baba-oğul veya baba-kız olabilecek bir yaş farkının bulunması, çocuğun bu durumu kabul veya reddedecek yaşta olması halinde tanımayı kabul etmesi, tanıyanın çocuğun gayri meşru yoldan dünyaya geldiğini açıklamamış olması gibi şartların

bulunması gerekmektedir (Hallâf, 1990: 184-185; Erbay, 1998a: 131-132; Şener, 2003: 179; Ğandûr, 2006: 576-577).

Türk Medeni Kanunu da tanımayı nesebin sübut yollarından biri olarak kabul etmektedir. Tanıyan ve babalık iddiasında bulunan kimse ile ilgili Medeni Kanundaki tek şart, tanıyanın çocuğun doğal babası olmasıdır (TMK. m. 295/I). Tanınacak çocuk ile ilgili tek şart ise, çocuğun bir başka erkek ile soy bağının bulunmamasıdır (TMK. m. 295/III).

b) Tanıyanın Çocuğun Nesebini Başkasına İsnad Etmesi

Bu tür tanımada ikrarda bulunan şahıs, kendi adına herhangi bir ikrarda bulunmamaktadır. Tanıyan kimse nesebi kendi dışında bir başkasına nispet etmektedir. Mesela nesebi meçhul kişinin herhangi bir adamın kardeşi, amcası veya yeğeni olduğunu iddia etmesidir. Bu tür ikrarla aleyhine nesep isnadında bulunulan kişi, kendisine nispet edilen nesebi tasdik etmedikçe nesep sabit olmaz (Hallâf, 1990; 185; Erbay, 1998a: 132).

6.5.1.3. Nesebin Dava Yoluyla Sübutu

Doğrudan nesep iddiasının tarafı olarak baba, tanıma ve ikrar yoluyla nesebin sabit olması cihetine gittiğinde, mümeyyiz çocuk tarafından, babalık iddiası kabul edilmediğinde dava açmak suretiyle iddiasını ispata çalışabilecektir.

Doğrudan nesep iddiasının diğer tarafı olan çocuk, nesebinin sübutu için diğer yollara başvurduğunda sonuç alamamışsa davacı olarak hâkime başvurabilir (Erbay, 1998a: 133). Türk Medeni Kanunu çocuk ile baba arasındaki soy bağının mahkemece belirlenmesi için dava açma hakkını anaya ve çocuğa bırakmıştır (TMK. m. 301/I).

Kişinin toplum içinde onurlu ve huzurlu bir hayat sürmesinin en önemli sebeplerinden birisi de hiç şüphesiz nesebinin belli olmasıdır. Bu yüzden terkedilmiş çocuğun ana ve babasıyla nesep bağının kurulması onun toplum içinde onurlu bir hayat sürebilmesi için çok önemlidir. Terkedilmiş çocuğun ana ve babası bilinmediğinden kural olarak nesebi de meçhul kabul edilir (Çeker, 1990: 197; Dâğıstânî, 1992: 95; S. Köse, 2003: XXVII, 68; Ğandûr, 2006: 582). Şayet terkedilmiş çocukların nesepleri tespit edilemiyorsa bu çocuklar Müslümanların din kardeşleri ve dostları olarak kabul edilmelidir (Ahzâb, 33/5) ve Müslümanlar bu çocuklara bu anlayışla yaklaşmalıdırlar.

Terkedilmiş çocuğu bulup alan kimse onun kendi çocuğu olduğunu iddia ederse, iddiası delilsiz olarak kabul edilir. Ancak çocuğu bulup alan kimse böyle bir iddiada bulunmaz ve başka bir şahıs terk edilen çocuğun kendi çocuğu olduğunu iddia ederse bunların baba-oğul veya baba-kız olmaya yaşları da müsaitse çocuğun nesebi o kimseden sabit olur (Kâsânî, 1986: VI, 198; İbn Hümam, ty: VI, 112; Ebu Zehra, 1957: 427; Ferruh, 1969: 133; Hallâf, 1990: 188; Salih, ty: 152; Çeker, 1990: 197; Zuhayli, 1991: VII, 247-248; Dâğıstânî, 1992: 96; Ğandûr, 2006: 582). Bu şekilde terkedilmiş çocuk için lakit sıfatı sona erer ve çocuk hukuki açıdan nesebi sahih kişilerin sahip olduğu tüm haklara sahip olmuş olur (Erbay, 1998a: 135).

Uygun şartlarda tek kişi terkedilmiş çocuğun kendi çocuğu olduğunu iddia ettiğinde herhangi bir sorun çıkmaz. Ancak eşit şartlarda birden fazla kimsenin terkedilmiş çocuğun

kendisine ait olduğunu iddia etmesi durumunda, çocuğun nesebinin kime ait olduğu hususunda sorunlar başlar. Böyle durumlarda çocuğun kime verileceği hususunda İslam hukukçuları farklı delilleri kullanmışlar ve birbirinden farklı hükümler ortaya koymuşlardır.

Birden fazla kimsenin terkedilmiş çocuğun kendi çocuğu olduğunu iddia etmeleri durumunda delilleri eşit ve her biri de aynı anda iddiada bulunurlar ise bu çocuğun nesebinin her iki iddia sahibinden sabit olacağı klasik İslam hukukçuları tarafından kabul edilmiştir. Ebu Hanife'ye göre terkedilmiş çocuğun nesebi beş kişiye kadar her bir dava edenden ayrı ayrı sabit olur (Kâsânî, 1986: VI, 200; İbn Abidin, 1983: IX, 113; Komisyon, 1986: IV, 363). İmam Muhammed'e göre terkedilmiş çocuğun nesebi üçten fazla kişiden sabit olmaz. Ebu Yusuf'a göre ise terkedilmiş çocuğun nesebi en fazla iki kişiden sabit olur (Kâsânî, 1986: VI, 200; İbn Abidin, 1983: IX, 113; S. Köse, 1988: 146).

İslam hukukuna göre bir Müslüman ile bir gayri müslim terkedilmiş çocuğun kendilerine ait olduğunu iddia ettiklerinde çocuk Müslüman'a verilir. Çünkü bu durum çocuğun tamamen lehinedir (Kâsânî, 1986: VI, 199; İbn Hümam, ty: VI, 113-114; Bilmen, ty: VII, 238; Ferruh, 1969: 133; Komisyon, 1986: IV, 363; Dâğıstânî, 1992: 113).

İki Müslüman'dan her biri terkedilmiş çocuğun kendilerine ait olduğu iddiasında bulunsalar çocuk, iddiasını delillendiren kimseye verilir. Bu kimselerin herhangi bir delilleri veya şahitleri yoksa bu durumda hangisi çocuğun vücudundaki tanıtıcı alametleri biliyorsa çocuk ona verilir ve nesebi o kimseden sabit olur (Üsrüşenî, 1984: 343; İbn Hümam, ty: VI, 112-113; İbn Abidin, 1983: IX, 114; Komisyon, 1986: IV, 363; Bilmen, ty: VII, 239; Dâğıstânî, 1992: 111). Şayet her iki iddia sahibi de çocuğun vücudundaki çocuğu tanıtıcı alametleri bilmiyorsa çocuk ikisinin kabul edilir. Burada esas amaç terkedilmiş çocuğun bir nesebe kavuşturulmasıdır (Komisyon, 1986: IV, 363).

Terkedilmiş çocuğun kendilerine ait olduğu iddiasında bulunan iki kişiden biri hür, diğeri köle ise çocuğun nesebi hür olan kimseden sabit olur (Kâsânî, 1986: VI, 199; Nevevî, ty: 314; Bilmen, t.y: VII, 236). Çünkü terkedilmiş çocuğun nesebinin hür bir kimseye bağlanması köle bir kimseye bağlanmasından daha faydalıdır.

Evlü bir kadının terkedilmiş çocuğun kendisine ait olduğunu iddia etmesi durumunda, çocuğun nesebinin iddiacı kadından sabit olabilmesi için kadının kocasının çocuğun nesebini tasdik etmesi veya ebenin çocuğun bu kadına ait olduğuna şahitlik etmesi ya da terkedilmiş çocuğun bu kadına aidiyeti hususunda bir erkek ile iki kadının şahitlik etmesi gerekmektedir (Komisyon, 1986: IV, 363; Bilmen, ty: VII, 239; Salih, ty: 158-159; Ferruh, 1969: 133). Terkedilmiş çocuğun kadınla soy bağı kurulduğunda aynı şekilde kadının kocasıyla da kurulmuş olur (İbn Abidin, 1983: IX, 116). Ancak, kadının kocası yoksa kadın terkedilmiş çocuğun kendisine ait olduğunu ispat etmek için mutlaka iki şahit getirmek zorundadır. Şayet kadın çocuğun zina mahsulü olduğunu iddia ederse terkedilmiş çocuğun nesebi kendisinden sabit olur (Komisyon, 1986: IV, 364).

İki kadın terkedilmiş çocuğun kendi çocukları olduğunu iddia etseler ve yalnızca biri iddiasına delil getirirse, çocuğun delil getirene ait olduğuna hükmedilir. İddiada bulunan her iki kadın da çocuğun kendisine ait olduğu hususunda delil getirirlerse, Ebu Hanife'ye göre çocuğun nesebi her iki kadından da sabit olur. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise çocuğun nesebi kadınların ikisinden de sabit olmaz. Yani çocuğun lakit vasfı devam eder (Komisyon, 1986: IV, 365; Bilmen, ty: VII, 240; Zuhayli, 1991: VII, 249).

Hür iki kimse terkedilmiş çocuğun kendi çocukları olduğu iddiasında bulunsalar, ancak birisi hür zevcesinden diğeri cariyesinden olduğunu söylese, çocuğun hür zevcesinden olduğunu açıklayan kimseye ait olduğuna hükmedilir (İbn Abidin, 1983: IX, 115; Komisyon, 1986: IV, 364).

Bir zımminin terkedilmiş çocuğun kendisinin olduğunu iddia etmesi durumunda çocuğun nesebi o kimseden sübut bulur. Fakat çocuk Müslüman kabul edilir. Çünkü nesebin sübutu başka bir durum, Müslüman kabul edilmesi başka bir durumdur. Müslüman olması tamamen çocuğun menfaatindedir (İbn Abidin, 1983: IX, 114; Komisyon, 1986: IV, 365; Bilmen, t.y: VII, 237). Bu durumdaki çocuk dinleri anlayacak çağa gelmeden zımminin elinden alınır, ancak zimmi, iki Müslüman şahit ile çocuğun kendisinin olduğunu ispat ederse, çocuk zimmi kabul edilir (İbn Abidin, 1983: IX, 114).

Terkedilmiş çocuk bir adamın elinde bulunur ve bu kimse de çocuğun kendisine ait olduğunu iddia eder ve buna dair delil getirirse, bir başka şahsın delil getirerek çocuğun kendisinin olduğunu iddia etmesi durumunda çocuk yanında bulunduğu kimseye ait kabul edilir. Bu çocuk bir kadının yanında bulunur ve bu kadın çocuğun kendisine ait olduğunu ispat için delil getirdiğinde, başka bir kadının çocuğun kendisine ait olduğunu iddia etmesi durumunda çocuk, yanında bulunduğu kadının kabul edilir. Ancak çocuğu yanında bulunduran kadının şahidi bir kadın, diğerkadının şahidi iki erkek ise, çocuk iki erkek şahitle iddiasını destekleyen kadına verilir (Komisyon, 1986: IV, 365).

Terkedilmiş çocuk bir adamın yanında bulunur, başka bir adam da çocuğun, nikâhı altında bulunan hür bir kadından olduğunu ve kendisine verilmesi gerektiğini iddia eder ve buna da delil getirirse, çocuğu yanında bulunduran şahıs da çocuğun kendisine aidiyeti hususunda delil getirir ancak çocuğa anne gösteremezse çocuk diğershahsa yani çocuğa anne gösteren şahsa verilir (Komisyon, 1986: IV, 365).

Bir kimse terkedilmiş erkek çocuk hakkında “ bu benim kızımdır” ya da kız olan çocuk hakkında “bu benim oğlumdur” diye nesep iddiasında bulunsa bu kimsenin iddiası kabul edilmez (Bilmen, t.y: VII, 241).

Terkedilmiş çocuk mal bırakarak vefat etmişse ve onun ölümünden sonra bir kimse çıkararak çocuğun kendisine ait olduğunu söylese, bu kimsenin iddiası delilsiz kabul edilmez. Çünkü çocuğun nesebe ihtiyacı kalmamıştır. İddia sahibinin amacı çocuğun malına sahip olmaktır. Çocuk mal bırakmadan vefat etmişse de durum aynıdır (Serahsî, 2001: X, 218; Komisyon, 1986: IV, 367; Bilmen, t.y: VII, 241).

Terkedilmiş çocuğun nesebini belirleme hususunda İslam Hukukçuları farklı yöntemler kullanmışlardır. Bu hususta İslam Hukukçularının çoğunluğu terkedilmiş çocuk ile davacılar, insanlar arasında benzerliği ve soy bağıını tespit etmede bilgi ve tecrübe sahibi olan kimselere, yani kaiflere gösterilir demişlerdir. Hanefilerin de içinde bulunduğu bir kısım İslam Hukukçuları ise kaife itibar edilemeyeceğini, çünkü kaifin terkedilmiş çocuk ile onun kendisine ait olduğunu iddia edenler arasındaki benzerliğe baktığını ve bunun neticesinde bir karara vardığını söylerler. Oysa benzerlik yabancılar arasında da bulunabilir. Öyleyse nesep tespitinde kaifin sözü geçerli kabul edilemez (Bilmen, ty: VII, 239; Salih, ty: 155; Çeker, 1990: 197).

Kaifin sözüne güvenerek terkedilmiş çocuğun nesebinin tespit edilemeyeceğini savunanlar görüşlerine delil olarak şu hadisi kullanmışlardır:

Bir adam Resulullah'a geldi ve “ *Ey Allah'ın elçisi, karım siyah bir çocuk doğurdu*” dedi ve çocuğun kendisine aidiyetinden şüphe ettiğini anlatmak istedi. Bunun üzerine Peygamberimizle bu kimse arasında şöyle bir konuşma geçti:

Peygamberimiz sordu:

— *Senin develerin var mı?*

— *Evet var.*

— *Renkleri nedir?*

— *Kırmızı.*

— *Aralarında hiç gri/ boz renkli yok mu?*

— *Evet var.*

— *Ona bu renk nereden geldi?*

— *Belki bir damar çekmiştir.*

— *Bunu da belki bir damar çekmiştir”* (Buhari, Talak 26; Müslim, Lian 18,20; Ebu Davud, Talak 28; Nesai, Talak 46; İbn Mace, Nikâh 58).

Hadiste develerin aynı soydan gelmekle birlikte, aralarında bazılarının diğerlerine benzemedikleri anlatılmıştır. Aynı soydan gelen insanlar da genelde birbirlerine benzerler, ancak her zaman bu böyle olmaz. Bazen beyaz ana- babanın siyah çocuğu olabilir. Kaif de insanlar arasındaki benzerliklere bakarak nesep tespiti yapmaktadır. Oysa hiçbir yakınlığı olmayan insanlar da birbirine benzeyebilmektedir ve bu durum kaifi yanılabilir.

Kaifin sözüne güvenerek terkedilmiş çocuğun nesebinin tespit edilebileceğini kabul eden İslam hukukçuları ise görüşlerine delil olarak şu hadisi kullanmışlardır:

Peygamberimizin azatlılarından Zeyd b. Harise ve oğlu Üsame renk yönünden birbirlerine benzemiyorlardı. Üsame siyahtı. Peygamberimiz onların baba-oğul oldukları konusunda sıkıntı duymaktaydı. Peygamberimiz Üsame'yi çok seviyordu. O devirde yaşayan Mücezziz adında bir kaif vardı. Bir gün Allah Resulü sevinçli bir şekilde Hz. Aişe'nin yanına girdi ve şöyle dedi:

“- *Görmüyor musun ki, Mücezziz el-Müddicî yanıma girdi ve Üsame ile Zeyd'i gördü. Onlar başlarına kadife bir örtü örtmüşlerdi ve yalnızca ayakları açıktaydı. Mücezziz 'Bu ayaklar birbirindedir' dedi”* (Buhari, Feraiz 31; Müslim, Rada 38-40; Ebu Davud, Talak 31; Tirmizi, Velâ 5; Nesai, Talak 51; İbn Mace, Ahkam 21). Hadisten de anlaşıldığı üzere Peygamberimiz kaifin, Zeyd b. Harise ile oğlu Üsame arasındaki benzerliğe bakarak onların baba-oğul olduklarını tespit etmesinden mutluluk duymuştur. Bu hadisi esas alan Şafiiler ile Hanbeliler nesep tespitinde kaife güvenileceğini belirtmişlerdir. Bir şekilde terkedilmiş çocuğun nesebini düzeltmek onun toplum içinde onurlu bir hayat sürebilmesi için son derece önemlidir (Şirbîni, 1957: II, 428; Salih, ty: 154; Zühayli, 1991: VII, 249; S. Köse, 2003: XXVII; 69).

Terkedilmiş çocuğun nesebinin belirlenmesi hususundaki hareket noktası çocuğun faydasına olanın tercih edilmesidir. Terkedilmiş çocuğu bulup alan kimsenin onun kendi çocuğu olduğunu iddia etmesi durumunda iddiasının delilsiz kabul edilmesinin sebebi

budur. Çünkü terkedilmiş çocuğun nesebinin belirlenmesi onun tamamen faydasıdır. Aynı şekilde, eşit şartlarda terkedilmiş çocuğun nesebinin gayri müslime karşı Müslüman'dan, köleye karşı hür olandan sübut bulmasının sebebi de budur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, nesebi meçhul terkedilmiş çocuğun nesebini tespit etmek için bütün imkân ve delillerden istifade edilir. Nesebin meçhuliyetinden doğacak olumsuzlukları önlemek ve terkedilmiş çocuğa onurlu bir yaşam imkânı sunabilmek için (şayet günümüzde varsa) kaifin sözüyle nesep tespit edilir. Ancak kaif, en son başvurulacak yöntem olmalıdır. Terkedilmiş çocuğun nesebinin belirlenmesi hususunda öncelikle günümüz tıp biliminin verilerinden faydalanmalı ve terkedilmiş çocuk ile onun kendi çocuğu olduğunu iddia eden kişi arasındaki nesep bağıını mahkeme kararıyla kuralmalıyız.

6.6. Terkedilmiş Çocuğun Dini

Aslında terkedilmiş küçük çocuğun dini konumundan söz etmeye gerek yoktur. Zira küçükler için böyle bir olgu söz konusu olamaz. Ancak bu konumdaki çocuğun buluşa ermeden önce vefat etmesi durumunda cenaze namazının kılınıp kılınmayacağı veya nereye defnedileceği ya da dinleri anlayabilecek çağa yaklaştığında kimin yanında kalacağı gibi muhtemel gelişmeler terkedilmiş çocuğun hangi dine mensup olduğunun belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Terkedilmiş çocuğun dinini tespit etmek için İslam hukukçuları iki esastan hareket etmişlerdir.

1) Dini konusunda terkedilmiş çocuğu bulup alan kimseye itibar edilir: Bu durumda Müslüman bir kimsenin bulduğu terkedilmiş çocuk Müslüman, gayri müslim bir kimsenin bulduğu terkedilmiş çocuk da gayri müslim kabul edilir (Üsrüşeni, 1984: 165; Çeker, 1990: 200).

2) Terkedilmiş çocuğun bulunduğu yere itibar edilir: Bu esasa göre terkedilmiş çocuk, çoğunlukta Müslümanların yaşadığı bir yerde, cami avlusu ya da mescit gibi Müslümanlara ait bir mekânda bulunmuşsa bu çocuk Müslüman kabul edilir. Kilise, havra, sinagog ya da gayri Müslimlerin çoğunlukta olduğu bir yerde bulunan çocuk gayri Müslim kabul edilir (Kâsânî, 1986: VI, 198; Üsrüşeni, 1984: 165; İbn Hümâm, ty: VI, 114; Dâğıstânî, 1992: 59). Çünkü Müslümanlar genellikle çocuklarını kiliseye, havraya veya sinagoglara bırakmazlar. Aynı şekilde gayri Müslimler de çocuklarını Müslümanların camilerine ya da mescitlerine bırakmazlar (Serahsi, 2001: X, 219).

Yukarıdaki iki durum dikkate alındığında terkedilmiş çocuğun Müslüman ya da gayri Müslim olduğuna karar vermek şu dört durum dâhilinde olabilir.

a) Müslüman birinin çoğunlukta Müslümanların oturduğu bir yerde bulduğu terkedilmiş çocuk ittifakla Müslüman kabul edilmiştir.

b) Gayri Müslim bir kimsenin çoğunlukta gayri Müslimlerin yaşadığı bir yerde bulduğu terkedilmiş çocuk gayri Müslim kabul edilmiştir.

c) Gayri Müslim bir kimsenin çoğunlukta Müslümanların ikamet ettiği bir yerde bulduğu terkedilmiş çocuk ile

d) Müslüman bir kimsenin çoğunlukla gayri Müslimlerin ikamet ettiği bir yerde bulunduğu çocuğun dinini belirleme hususunda İslam hukukçuları ihtilaf etmişlerdir.

Terkedilmiş çocuğun dinini belirlemede onu bulan kimseye itibar edileceğini söyleyenler, gayri Müslim bir kimsenin çoğunlukta Müslümanların yaşadığı bir yerde bulunduğu çocuğu gayri Müslim, Müslüman bir kimsenin çoğunlukta gayri Müslimlerin yaşadığı bir yerde bulunduğu terk edilmiş çocuğu ise Müslüman kabul etmişlerdir.

Terkedilmiş çocuğun dinini belirlemede çocuğun bulunduğu yere itibar edileceğini söyleyenler ise, gayri Müslim bir kimsenin çoğunlukta Müslümanların yerleşik olduğu bir yerde bulunduğu çocuğu Müslüman, Müslüman bir kimsenin çoğunlukta gayri Müslimlerin yerleşik olduğu bir bölgede bulunduğu terk edilmiş çocuğu da gayri Müslim kabul etmişlerdir (Serahsî, 2001: X, 219; Kâsânî, 1986, VI, 198; İbn Abidin, 1983: IX, 114,115; Komisyon, 1986: IV, 366; Bilmen, ty: VII, 236; Zuhayli, 1991: VII, 247; Dâğıştânî, 1992: 59-62).

Hanefiler terk edilmiş çocuğun dinini belirleme hususunda çocuğun bulunduğu yeri esas almışlardır. Müslüman bir kimsenin veya bir gayri Müslim'in İslam beldelerinde bulunduğu terk edilmiş çocuğun Müslüman olduğunu; bir Müslüman'ın veya gayri Müslim'in kilise, havra, sinagog veya Müslümanların bulunmadığı bir bölgede bulunduğu terk edilmiş çocuğun ise gayri Müslim olduğunu kabul etmişlerdir (Serahsî, 2001: X, 219; Kâsânî, 1986: VI, 198; Bilmen, ty: VII, 236).

Malikiler de İslam bölgesinde bulunan terk edilmiş çocuğun Müslüman olduğunu, tamamen gayri Müslimlerin yaşadığı bir beldede bulunan çocuğun ise gayri Müslim olduğunu kabul etmişlerdir. Birkaç Müslüman'ın bulunduğu yerde bile olsa terk edilmiş çocuğu bulan kimse Müslüman ise bu çocuk da Müslüman kabul edilir (İbn Rüşd, 1985: II, 236).

Şafiilere ve Hanbelîlere göre ise, İslam memleketinde bulunan terk edilmiş her çocuk Müslüman'dır. Gayri Müslimler tarafından işgal edilmiş bir İslam bölgesinde bulunan terk edilmiş çocuklar da, orada sadece tek bir Müslüman bile bulunsa, aksine bir delil bulunmadıkça Müslüman kabul edilirler. Müslüman olmayan bir beldede bulunan çocuk ise gayri Müslim kabul edilir (İbn Kudâme, 1984: VI, 403-404; Şirbînî, 1957: II, 422).

İslam hukukçuları, mümkün olduğunca terk edilmiş çocuğun Müslüman kabul edilmesi cihetine gitmişlerdir. Çünkü bu durum çocuğun hem dünyevi hem de uhrevi açıdan lehinedir.

Bulduğu yere göre veya kendisini bulan kişiye dayanılarak Müslüman olduğuna hükmedilmiş olan terk edilmiş çocuk, İslamî hükümlere; gayri Müslim olduğuna hükmedilmiş olan çocuk da gayri Müslimlerin hükümlerine tabi olur (Üsrûşeni, 1984: 165; Zuhayli, 1991: VII, 247). Müslüman olduğuna hükmedilmiş olan terk edilmiş çocuk, bulduğu erdiğinde dininden dönse, yeniden İslam'ı kabule davet edilir, ancak İslam'a dönmeyi kabul etmezse irtidat cezası uygulanmaz. Çünkü terk edilmiş çocuğun Müslümanlığı kesin surette bilinmemektedir. Onun Müslümanlığına hükmen karar verilmiştir. İslam hukukunda ise şüphe ile cezalar düşer (Serahsî, 2001: X, 218; Kâsânî, 1986: VI, 198; Komisyon, 1986: IV, 366; Bilmen, ty: VII, 237; Çeker, 1990: 202).

4.7. Terkedilmiş Çocuğun Hürriyeti

Günümüz şartlarında terkedilmiş çocuğun hür veya köle olduğunun belirlenmesine ihtiyaç yoktur. Çünkü günümüzde kölelik mevcut değildir ve tüm insanlar doğdukları anda hürdürler. Bizim burada bu konuyu ele almamızın sebebi; geçmişte terkedilmiş çocukların hangi şartlarla hür veya köle kabul edildiğinin hatırlatılmasıdır.

İnsanda asıl olan hürriyet olup kölelik arızı bir durum olduğundan terkedilmiş çocuk da aksi ispatlanmadığı müddetçe hür kabul edilir. Çünkü insanlar hür olan Hz. Havva ile Hz. Âdem'in çocuklarıdır. Terkedilmiş çocuk hakkında bir kimse çocuğun kendisinin kölesi olduğunu iddia ettiğinde bunu delille ispatlamak zorundadır (Serahsî, 2001: X, 214; Kâsânî, 1986: VI, 197,198; İbn Kudâme, 1984: VI, 304; İbn Hümâm, ty: VI, 110; Komisyon, 1986: IV, 366; Bilmen, ty: VII, 234; Zuhayli, 1991: VII, 247; Dâğistânî, 1992: 64).

Terkedilmiş çocuğu bulan kimse çocuğun kendisinin kölesi olduğunu iddia etse, daha önceden çocuğu bulduğunu söylememişse, iddiası kabul edilir. Ancak daha önce çocuğu bulduğunu söylemişse, sonradan çocuk hakkında ileri sürdüğü kölelik iddiası kabul edilmez. Zira çocuğu bulduğunu söylemekle onun hür olduğunu ortaya koymuş olmaktadır (Serahsî, 2001: X, 218; Üsrûşenî, 1984: 164; Nevevî, ty: 316).

Bir gayri müslim, Müslüman olduğuna hükmedilen terkedilmiş çocuğun kendisinin kölesi olduğunu iddia eder ve iddiasını ispatlamak için iki gayri müslim şahit getirirse iddiası kabul edilmez. Çünkü Müslüman bir kimsenin köleleştirilmesi için gayri Müslimlerin şahadetleri muteber değildir. Bu gayri müslim'in iki Müslüman şahit getirerek iddiasını desteklemesi durumunda ise, terkedilmiş çocuğun gayri müslimin kölesi olduğuna hükmedilir (Bilmen, ty: VII, 234; S. Köse, 1988: 143).

Terkedilmiş çocuk bulûğa erdiği zaman, kendisinin başka birisinin kölesi olduğunu iddia eder, fakat o kimse çocuğun bu iddiasını tasdik etmezse çocuk hür olarak kalır (Kâsânî, 1986: VI, 198; Üsrûşenî, 1984: 164; Komisyon, 1986: IV, 367; Bilmen, ty: VII, 234).

Terkedilmiş çocuk buluşdan sonra delil getirerek kendisinin köleliğini ispatlasa ve hâkim de buna hükmetmiş olsa bu çocuğun daha önce hür olarak yapmış olduğu tasarrufları geçerliliğini yitirmez (Kâsânî, 1986: VI, 198; Bilmen, ty: VII, 235).

Lakit kadınsa ve kendisinin bir adamın cariyesi olduğunu iddia ediyor ve bu adam da iddiayı doğruluyorsa, kadının o adamın cariyesi olduğuna hükmedilir. Ancak, bu kadın evliyse nikâhı geçersiz kılınmaz (Komisyon, 1986: IV, 367; Bilmen, ty: VII, 235).

7. KİMSESİZ ÇOCUKLARLA İLGİLİ GENEL KORUYUCU PRENSİPLER

Toplumların çekirdeğini oluşturan aile müessesinin insanlığa sunduğu en değerli armağan çocuklardır. Toplumun temelini sağlam olması için çocukların akli, bedeni ve ruhi yönden en iyi şekilde yetiştirilmeleri gerekmektedir. Çocukların günlük hayatlarında karşılaşılabilecekleri engelleri aşabilmeleri ve hem kendilerine hem de mensubu oldukları topluma faydalı olabilmeleri ancak onların akli ve fikri yönden yeterince gelişmiş olmalarıyla mümkündür. İslam hukuku çocukların kendilerine ve topluma faydalı bir birey olarak yetiştirilmeleri sorumluluğunu öncelikle ana-babaya yüklemiştir. Ancak dünya üzerinde ve ülkemizdeki her çocuk bir aile içinde yaşama şansına sahip olamayabilmektedir. Aileleri tarafından çeşitli sebeplerle terkedilmiş, kaybolmuş veya ana-babasının ölümü gibi sebeplerle korunmaya muhtaç duruma düşmüş çocukların bakımı ve korunması hususunda devletin müdahalesi kaçınılmaz olmaktadır.

İslam hukuku “lakit” başlığı altında aileleri tarafından terkedilmiş kimsesiz çocuklarla ilgili oldukça geniş hükümler ortaya koymuş, kimsesiz çocukların korunmasız kalarak toplumda suç makinesi olarak telakki edilen sokak çocuklarına dönüşmesinin önüne geçmiştir. İslam hukuku terkedilmiş bir halde bulunan çocuğun bakımını, istemesi halinde, çocuğu bulan kişiye vermiş, çocuk için yapılan harcamaları ise devlet hazinesinden karşılamıştır. Ancak zamanla İslam toplumları dinin sosyal hayatı ilgilendiren boyutundan uzaklaşmış ve terkedilmiş çocuklar bir aile ortamında hayatlarını devam ettirme imkânından uzak kalmışlardır. Bu durumda devlet kimsesiz çocuklar için yeni çözüm yolları aramaya başlamıştır. Aşağıda kimsesiz çocukların bakımı ve korunması hususunda öne çıkan gelişmeleri ele almaya çalışacağız.

7.1. Kimsesiz Çocukların Korunmasıyla İlgili Önlemler

Geçmişte ve günümüzde dünya devletleri kimsesiz çocukların bakımı ve korunması hususunda çeşitli uygulamalar ortaya koymuşlardır. Kimsesiz çocuklar yararına oluşturulan mal sandıkları, zengin ailelerin “ahiret evlatlığı” veya “manevi evlatlık” olarak nitelendirdikleri kimsesiz çocukları yanlarına alarak onların eğitim ve öğretimlerini üstlenmeleri bunlardan bazılarıdır. Geçmişteki bu uygulamalardan bazıları işlerliğini yitirmiş, bazıları ise birtakım değişikliklere uğrayarak kimsesiz çocukların bakımı ve korunması hususunda alternatif bir seçenek olarak varlığını devam ettirmektedir. Günümüzde kimsesiz çocuklar daha çok devletin korumasında bulunmaktadır ve bu çocukların bakım, korunma ve eğitimleri ile ilgili kararları devlet vermektedir. Devlet, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu aracılığıyla bu çocukların bazılarını gerekli şartları haiz ailelere evlatlık olarak vermekte, bazılarını koruyucu aileler yanına yerleştirmekte ve bazılarını da korunmaya muhtaç çocuklar için oluşturulan kurumlarda tutmaktadır. Kimsesiz çocukların bakımı ve korunması ile ilgili önlemler şunlardır:

7.1.1. Evlat Edinme

Teknolojik devrim, hızlı sanayileşme, iletişimin yaygınlaşması, toplumsal gelişme ve değişmelerin hızlanması toplumları derinden etkilemekte ve birçok problemin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Aile içi ilişkilerin sarsılması, hayat şartlarının ağırlaşması, kadının iş hayatına girmesi ve buna bağlı olarak aile huzursuzluklarının artması neticesinde boşanmalardaki artış, toplumu temelden sarsan içki, uyuşturucu, zina gibi kötü alışkanlıkların artması, kazalardaki ve ani ölümlerdeki artış vb. faktörlerle kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklar problemi ortaya çıkmış olmaktadır (M. Köse, 2001: 267).

Bu çocukların bakımları, beslenmeleri, eğitilmeleri, yetiştirilmeleri ve toplumda üretken hale getirilmeleri gerekmektedir. Çok eski devirlerden beri sosyal bir ihtiyaca cevap veren evlat edinme müessesesi, önceleri soyun devam ettirilmesine ve mirasçı sahibi olmaya hizmet etmekteydi. Daha sonraları ise, çocukları olmayan kimselere çocuk sevgisi tattırma amacına hizmet etmeye başlamıştır. Son zamanlarda ise, kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklara destek olma ön plana çıkmıştır (Erdem, 1993: 21; M. Köse, 2001: 268; Turgay, 2005: 83; Işık, 2005: 4-5; Akıntürk, 2006: II, 381). Kimsesiz çocukların bakımı ve korunması hususunda bir ihtiyaca cevap veren evlat edinme için çeşitli tanımlar yapılmıştır. Biz burada bu tanımlardan sadece iki tanesini vermeye çalışacağız.

7.1.1.1. Evlat Edinmenin Tanımı

Pozitif hukuk açısından evlat edinme, belirli koşullar ve usuller içinde gerçekleştirilebilen ve evlat edinen ile evlatlık arasında yapay bir soy bağı ilişkisi tesis eden, meydana gelmesi kamu gücünün müdahalesine bağlı olan bir medeni hukuk işlemi (Işık, 2005: 2; Akıntürk, 2006: II, 381) olarak tanımlanmaktadır. İslam hukukçuları ise evlat edinmeyi nesebi belli olsun veya olmasın başkasına ait bir çocuğu kendi çocuğu olarak kabul etmek (Aydın, 1995: XI, 527; Turgay, 2005: 83) şeklinde tanımlamışlardır.

Evlat edinme neticesinde, evlat edinen ile evlatlık arasında yapay bir soy bağı kurulmuş olmaktadır. Evlat edinme müessesesini kabul eden hukuk sistemlerinde evlatlık, nesebi sahih çocukla aynı konumda kabul edilir. Evlat edinen ile evlat edinilen kişiler arasında miras hukuku ve aile hukuku ile ilgili hükümler geçerli olmaktadır. Nitekim medeni kanunumuz evlatlık ile evlat edinen kimse arasındaki soy bağını yapay soy bağı olarak nitelendirmektedir (M. Köse, 2001: 271; Işık, 2005: 3; Turgay, 2005: 83; Akıntürk, 2006: II, 381).

Evlat edinmenin birtakım yararları olduğu gibi sakıncaları da vardır. Evlat edinmenin yararlarını kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

Her şeyden önce evlat edinme çocuğu olmayan kimselerin soylarını devam ettirecek ve çocuk sevgisini tatmalarını sağlayacak bir kurumdur. Diğer taraftan korunmaya ve bakıma muhtaç kimsesiz ve terkedilmiş çocukların bir aileye, sıcak bir yuvaya kavuşması

ve topluma yararlı bir fert olarak yetişmelerini sağlar. Evlilik dışında doğmuş olan çocuğa bulunduğu durumdan daha üstün bir hukuki statü kazandırır.

Evlat edinmenin sakıncalarına gelince; evlat edinme birtakım yasadışı menfaatlerin elde edilmesinde bir araç olarak kullanılabilir. Bazı durumlarda evlat edinme yoluyla yasal mirasçılarının saklı paylarını azaltmak veya ortadan kaldırmak, evlatlığı bir hizmetçi, hasta bakıcı veya köle gibi kullanmak amaçları da güdülebilmektedir (M. Köse, 2001: 278-279; Işık, 2005: 27-28; Akıntürk, 2006: II, 281,282; Yıldırım, 2007: 17-22). Ayrıca evlat edinme sayesinde genç bir çocuğun bedeninin ve emeğinin istismar edilmesi de mümkündür (M. Köse, 2001: 280; Yıldırım, 2007: 17-22). Evlat edinmenin bir diğer sakıncası geçici bir heves uğruna evlat edinme işlemine başvurulmasıdır. Çocuklar, bir hevesle ya da eşlerden birinin isteği üzerine evlatlık alınmakta, zamanla aile bağlarının zayıflaması sonucu evlatlık alınan çocuk da dışlanmaya başlanmakta ve çocuk çeşitli ruhsal sorunlar yaşayabilmektedir (Işık, 2005: 29). Evlat edinme müessesesi hakiki anne ve babanın tabii hukukunu rencide etmesi bakımından da sakıncalı gözükmektedir. Zira çocuğun anne ve babası ile olan bağı nesep bağıdır. Bu bağdan dolayı anne ve baba çocuğun velisi durumundadır. Velayet hakkı ise tabii hukuktandır ve bu hakkı evlat edinme anlaşmasıyla başka birine devretmek hakkın mahiyeti icabı olarak da mümkün değildir. Çünkü velayet anne-babanın çocuğa karşı vazifesidir ve bu vazife bir anlaşmayla devredilemez. Oysa modern kanunların kabul ettiği şekilde evlat edinme, ana-babanın velayet hakkını çocuğu evlat edinen kimseye devretmelerine izin vermektedir ki bu durum bizce yanlıştır (Berki, 1962: 4).

7.1.1.2. Evlat Edinmenin Tarihçesi

Başlangıcından günümüze kadar bazen canlı bazen de sönük bir şekilde varlığını devam ettiren evlat edinme müessesesi çok eski zamanlardan beri hukuk sistemlerinde kabul edilmiş ve özel düzenlemelere tabii tutulmuştur. Eski Çin, Hint, Babil, Asur, Sümer, Mısır, İran, Yunan ve Roma hukuk sistemleri bu müesseseyi kabul etmişlerdir (M. Köse, 2001: 269; Işık, 2005: 5; Yıldırım, 2007: 9). İslamiyet'ten önceki Türk kavimlerinden Yakutlar'da, Uygurlar'da da evlat edinme müessesesi mevcuttu (Aydın, 1995: XI, 527-528). Ayrıca Hammurabi mecellesinde, Gortin ve Salik kanunlarında da evlat edinmeye yer verilmiştir (M. Köse, 2001: 269). Gerek Yahudilik'te gerekse Hristiyanlık'ta evlat edinmeye ilgi gösterilmemiştir (Aydın, 1995: XI, 527; Turgay, 2005: 83). İslam öncesi Araplarda ise evlat edinme uygulaması oldukça yaygındı. Cahiliye Araplarında evlat edinen ile evlat edinilen kişiler arasında miras ve aile hukuku ile ilgili tüm hükümler geçerli kabul edilmekteydi (Zeydan, 1985: 45; Kıyıcı, 1990: 85; Dâğıstânî, 1992: 122; Bakkaloğlu, 1995: 29,30; Ateş, 1996: 321,322; M. Köse, 2001: 270; Turgay, 2005: 84; Acar, 2006: 100; Yıldırım, 2007: 12). Bazı kaynaklarda bizzat Hz. Peygamber'in evlat edinmeyi yasaklayan vahiyden önce kölesi Zeyd bin Harise'yi evlat edindiğine dair ifadeler bulunmaktadır (Kurtûbî, 1994: XIV, 116,117; Kıyıcı, 1990: 85; Esed, 1999: II, 859; Işık, 2005: 7; Turgay, 2005: 86; Acar, 2006: 100). Osmanlı hukukunda da evlat edinme olgusu olmakla birlikte bugünkü Medeni kanundaki evlat edinme müessesesiyle aynı şekilde değildi (M. Köse, 2001: 300). Çünkü Kur'an-ı Kerim, başkalarına ait, yani ana-babası belli olan, çocukların onlarla en ufak bir nesep bağlantısı bulunmayan kimselerin öz çocukları gibi telakki

edilmesinin doğru olmadığını beyan etmektedir (Ahzap, 33/4,5). Bu yüzden Osmanlılarda ebeveyn-çocuk ilişkisi doğuracak şekilde hukuki niteliklerinden mahrum fiilî bir evlatlık müessesesi vardı. Bu şekildeki evlatlık, ne mahremiyet oluşturarak evlenme yasağı doğurmuş, ne de miras intikaline sebep olmuştur (Aydın, 1985: 101; Kurt, 1998: 72; M. Köse, 2001: 301-302; Yıldırım, 2007: 40). Evlatlıklar, şayet biliniyorsa, öz babalarının isimlerini terk etmemiş ve yeni ailenin öz çocuğu gibi telakki edilmemiştir (Kurt, 1998: 72; M. Köse, 2001: 302). Osmanlı döneminde genelde kimsesiz çocuklar evlat edinilmiştir (Acar, 2001: 109,110). Bununla birlikte yetim çocuklar, fakir ve zor durumda olan ailelerin çocukları ile din olarak İslam'ı seçen gayr-i Müslim çocukları da evlat edinilmiştir (Kurt, 1992: 550-552; Kurt, 1998:76).

Osmanlı'da herhangi bir nedenle kendi ailesinden ayrılmak zorunda kalan çocuklara yeni bir aile ortamı hazırlamak kadının temel görevlerinden biriydi. Kadı bu görevini, bulûğ çağına kadar çocuğun evlat edinilmesini sağlamakla veya icar yoluyla onu bir koruyucu aile yanına yerleştirmekle yerine getiriyordu. Çocukların evlat edinilmeleri ya da terbiye için bir ailenin yanına gönderilmeleri gibi durumlarda hâkimin izni ve kararı şarttı. Mahkemenin haberi olmadan bir şahsın herhangi birini evlatlık ya da terbiye için evine alması genelde mümkün olmamaktaydı. Evlatlık olarak alınan kimselerin nafakasını evlat edinen kimse ya teberrûan veya daha sonra çocuğun velisinden tahsil etmek üzere karşılıyordu (Kurt, 1992: 553; Kurt, 1998: 73-74; M. Köse, 2001: 303). Teberrûda bulunmaksızın evlatlık alanlar hâkime, evlatlık aldıkları çocuk için günlük nafaka takdir ettirmişler ve gerekli harcamayı yapmak için hâkimden izin almışlardır. Evlatlıkları öz ana-babasının istemesi durumunda ise, öz aile çocuğun birikmiş nafaka borçlarını ödemek zorunda kalmıştır. Çünkü Osmanlı'da evlat edinme müessesesinin hukuki bir boyutu olmadığı için evlatlık verenler diledikleri zaman çocuklarını geri alma hakkına sahip olmuşlardır. Buradan evlat edinen şahsın, evlat edindiği çocuğun nafakasını karşılama mükellefiyetinin olmadığı ortaya çıkmaktadır (Kurt, 1992: 553; Kurt, 1998: 74).

Osmanlı, evlatlık müessesesine ileride meydana gelebilecek istenmeyen olayların önlenmesi amacıyla İslam'a aykırı düşmeyecek şekilde bazı sınırlamalar getirmiştir. Evlatlıklar bulûğa erdiğinde farklı odalara taşınmışlar ve daha önce rahatça görüştüğü ailenin kızlarıyla görüşmesine de sınırlamalar getirilmiştir. Evlatlık rüşt yaşına ulaştığında ise artık ya öz ana- babasının yanına dönmüş ya da kendi kendini idare edebilecek çağa geldiği için ayrı bir mekânda yaşamını sürdürmüştür. (Kurt, 1998: 73; M. Köse, 2001: 302,303). Aileler, evlatlıklarla küçüklüklerinde ilgilenmişler, evlenme çağına geldiklerinde düğün masraflarını karşılamada yardımcı olmuşlar, gerektiğinde bir iş temin ederek meslek sahibi olmalarını sağlamışlar, (Kurt, 1992: 554; Kurt, 1998: 79) ya da kendi ev işlerinde ücret karşılığında istihdam etmişlerdir (Kurt, 1992: 554).

7.1.1.3. İslam Hukukunun Evlat Edinmeye Bakışı

İslam'ın ilk yıllarında İslam öncesi arap geleneğinin devamı olarak bir süre muhafaza edilen evlat edinme, Medine döneminde nazil olan ...“Allah evlatlıklarınızı oğullarınız kılmamıştır. Bunlar sizin dillerinize doladığınız boş sözlerdir. Allah doğruyu söyler ve doğru yola eriştirir. Evlatlıkları babalarına nispet edin: bu, Allah katında en doğru

olandır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşi ve dostlarınız olarak kabul edin. İçinizden kastederek yaptıklarınız bir yana, yanılmalarınızda size bir sorumluluk yoktur. Allah bağışlayan ve merhamet edendir.”(Ahzap, 33/4,5) ve “Allah’ın lütufta bulunduğu ve senin de iyilik ettiğin kişiye ‘Eşini terk etme ve Allah’a karşı sorumluluğunun bilincinde ol’ demiştin. Ve böylece Allah’ın yakında ortaya çıkaracağı şeyi içinde gizlemiştin, çünkü insanların ne düşüneceklerinden çekiniyordun. Oysa çekinmen gereken yalnız Allah olmalıydı. Sonra Zeyd o kadınla ayrıldığında, onu seninle evlendirdik ki gelecekte evlatlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde onlarla evlendikleri için Müslümanlar suçlanmasın. Ve Allah’ın emri böylece yerine getirilmiş oldu” (Ahzap, 33/37) ayetleriyle yasaklanınca, evlatlık ilişkisinden doğan miras ve evlenme yasağı gibi hukuki sonuçlar da ortadan kalkmıştır. Özetle bu ayetler evlat edinilen çocuğun, nesep yoluyla edinilen çocuk gibi kabul edilmesi şeklindeki gelenekleri ortadan kaldırmıştır (Dâğıstânî, 1992: 122; Esed, 1999: II, 860; Acar, 2006: 100-101). Bu ayetlerin nüzulünden önce “Muhammed’in oğlu Zeyd” şeklinde çağrılan Zeyd, artık Zeyd bin Hârise diye öz babasına nispet edilerek çağrılmaya başlanmıştır (Döndüren, 2000: II, 294; Acar, 2006: 100; Ğandûr, 2006: 583).

Evlat edinme, Hz. Peygamber’in hadislerinde Kur’an’dan daha şiddetli ifadelerle yasaklanmıştır. “Kim babası olmayan kişinin babası olduğunu iddia eder veya azatlı köleler mevâlisi olmayandan yararlanmaya kalkarsa, Allah’ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olur, Allah kıyamet günü onun tevbesini de fîdyesini de kabul etmez (Müslim, İman 467, Itk 20; Ebu Dâvud, Edep 110; Tirmizi, Vasâya 5).

“Babası olmadığını bildiği kişinin kendi babası olduğunu iddia eden kişiye cennet haram olur” (Müslim, İman 114-115).

Kur’an-ı Kerim’de ve Hz. Peygamber’in hadislerinde kesin bir şekilde yasaklanmasına rağmen çocuğu olmayan insanlar yine de evlat edinmektedirler. İnsanları evlat edinmeye yönelten en önemli sebep çocuk sahibi olma arzusudur. İnsanın soyunun devam etmesini istemesi fitridir. Kur’an-ı Kerim’de Hz. İbrahim’in çocuk sahibi olmasından duyduğu mutluluk şu şekilde anlatılmaktadır: “İhtiyarlığıma rağmen bana İsmail’i ve İshak’ı hediye eden Allah’a hamd olsun. Şüphesiz Rabbim duayı işitendir” (İbrahim, 14/39).

Evlat edinme sebeplerinden en önemlisini oluşturan çocuğu olmayan kimselerin gerekli tedavi yollarına hatta dinen yasak olmayan sunî metotlara başvurarak anne-baba olmaya çalışmaları onların en doğal hakkı olmakla birlikte, özellikle sosyal baskılar yüzünden kendilerini ya evlat edinme ya da yaşama sevincini yitirme gibi bir seçimle karşı karşıya bırakmaları dinin ilkeleri ve hayatın gerçekleri ile bağdaşmaz. Gerçekte olmayan bir soy bağı var gibi farz edip bunun üzerine, çocuk ile ana-baba arasındaki bütün hukuki sonuçları bina etmenin birçok sakıncaları beraberinde getireceği geçmişte yaşanan tecrübelerle sabittir. İslam’daki evlat edinme yasağı, çocuk sahibi olmanın ilahi iradedden bağımsız olmadığını bildiren ayet-i kerime (Şûra, 42/49-50) ile birlikte değerlendirilmeli ve bu konuda gerçekçi bir yol izlenmelidir (M. Köse, 2001: 296). Ayrıca İslam, çocuksuz ailelerin bu ihtiyaçlarını karşılamak için boşanmaya imkân tanıyıp yeniden evlenmeye izin vermektedir (Ayдын, 1995: XI, 528; Işık, 2005: 9)

Evlatlık müessesesini yaşatan etkenlerden biri de kimsesiz çocukların bakım ve gözetimidir. İslam'ın evlat edinmeyi yasaklamış olması yetim, öksüz ve terkedilmiş çocuklarla ilgilenmeme anlamına gelmez. Kur'an-ı Kerim'in muhtelif ayetleri (Bakara, 2/220; Nisa, 4/8-10; Duhâ 93/9) yetimleri ve kimsesizleri koruyup gözetme mecburiyeti getirirken, savaşta elde edilen ganimetlerin paylaşımını konu alan ayetler de (Enfal, 8/41; Haşr, 59/8) ganimetlerden yetimlere pay ayrılmasını emrederek devleti kimsesizlere sahip çıkma hususunda sorumlu tutmuştur. Ayrıca İslam'ın terkedilmiş çocuklarla ilgili getirdiği esaslar, çocukların bakımı ve korunması hususunda akrabaya yüklediği sorumluluklar evlat edinme kurumunun kimsesiz çocuklar hususunda karşılamış olduğu ihtiyaçlara cevap verecek niteliktedir (Aydın, 1995: XI, 528).

İslam'ın belirlemiş olduğu sınırlar içerisinde kalarak yetim veya kimsesiz bir çocuğu eve alıp büyütme, eğitimiyle ilgilenme ve topluma yararlı bir fert olarak kazandırmak son derece hayırlı bir iştir. Bu hususta Ebu Hureyre, Hz. Peygamber'in "*Kendi yetimi veya başkasına ait bir yetimi himaye eden kimseyle cennette şöyle yan yana bulunacağız*" diye buyurduktan sonra, işaret parmağı ile orta parmağını bitişik bir vaziyette uzatıp gösterdiğini rivayet etmiştir (Müslim, Zühd 42). Önceliği kimsesiz ve terkedilmiş çocuklara tanımak suretiyle koruyucu aile sıfatıyla bu çocuklara kucak açmak ve onların bakımını üstlenmek meşrudur. Ancak çocuğun koruyucu aile şeklinde değil de evlat edinme şeklinde alınması halinde, çocuğun yanında büyüdüğü kimselerin öz anne ve babası olmadığını bilmesi gerekmektedir. Çocuğun öz anne ve babası biliniyorsa bu durum çocuktan saklanmamalıdır (Acar, 2006: 108-109). Zira İslam'daki evlat edinme yasağının temel noktası; bir kimse nesep itibarıyla kime ait ise, bu kimsenin nesebinin başkasına nispet edilemeyeceğidir. Bu hakikati değiştirmenin de imkânı yoktur (M. Köse, 2001: 297). Şayet yeni doğmuş bir bebek veya iki yaşından küçük bir çocuk alınır ve emzirilirse, çocuğu emziren kadın çocuğun sütanesi olacağından çocuğun o ailenin fertlerine olan yabancılığı mahremiyet noktasında ortadan kalkar. Çünkü süt emme sebebiyle çocuğun bunlarla evlenmesi ebediyen haran olmuş olur. Aynı şekilde evlat edinilen çocuğun aralarında evlenme engeli olan bir kız olması durumunda da mahremiyet söz konusu olmaz (Acar, 2006: 109).

Evlatlık konusunda dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de miras taksimidir. Bu taksimata göre çocuk, yanında büyüdüğü kimselerin vefat etmesi halinde onlara mirasçı olamaz (Aydın, 1995: XII, 528; Döndüren, 2000: II, 294; Işık, 2005: 8; Yıldırım, 2007: 48). Kur'an da miras ile ilgili ayetlerde önce kişilerin ölen kimseye yakınlıklarına göre taksimat yapılmış, sonra da Kur'an'ın belirlemiş olduğu taksimata uymayanların ahirette karşılaşacakları azabın şiddeti ve sonlarının cehennem olacağı belirtilmiştir (Nisa, 4/11-14). Ayetteki miras taksimatında evlatlıklarla ilgili herhangi bir hüküm yer almamaktadır.

Evlatlık müessesinin mahzurlu taraflarından biri de evlatlığın mirasçı kılınması durumunda ortaya çıkabilecek olumsuzluklardır. Evlatlık şayet zengin bir ailenin evlatlığı ise belirli bir yaşa ulaştıktan sonra bir an önce mirasa konmak için yanlış yollara saparak olumsuz sonuçların doğmasına neden olabilir. Bu durum da gözden uzak tutulmaması gereken insan psikolojisiyle yakından ilintili bir husus olarak değerlendirilmelidir.

Evlat edinme toplumda birçok ihtiyacı karşılamaya yönelik ortaya çıkmış bir uygulamadır. Bunun dini, hissi, siyasi ve iktisadi birçok gayeleri vardır. Önceleri çocukları olmayan ailelerin evlat duygusunu tatma maksadıyla ortaya çıkan bu kurum, zamanla

toplumda kimsesiz çocukların korunması ve yetiştirilmesi maksadına yönelik zorunlu bir müessese halini almıştır (M. Köse, 2001: 304).

Bugün de evlat edinmeyi haklı, meşru ve gerekli gösteren en önemli düşünce kimsesiz ve terkedilmiş çocukların korunmasını sağlamaktır. İslamiyet terkedilmiş, ana ve babası ölmüş, bakıma ve şefkate muhtaç çocuklara yardım etmeyi, onları korumayı tavsiye etmiştir. Bugünkü hukukumuzda olduğu gibi değil de Osmanlı hukuk sistemindeki gibi bir tebennî müessesesiyle ya da koruyucu aile sistemiyle kimsesiz ve bakıma muhtaç çocuklara aile ortamı sağlanabilir, kimsesizlik ve terkedilmişlik duygusunun neden olduğu olumsuzluk en aza indirilebilir. Mirastan pay alamasalar da kendilerine vasiyet yoluyla maddi destek sağlanabilir. Ancak herhangi bir şekilde kimsesiz veya terkedilmiş bir çocuk evlat edinilmişse neseplerinin korunması ve ebeveynleriyle bağlantılarının sağlanması kaydıyla, iki yaştan küçük olan çocuklar emzirilmek suretiyle süt mahremiyeti konumuna çıkarılarak aileler yanında kalabilir (M. Köse, 2001: 304-306; Acar, 2006: 110).

Günümüz hukukundaki evlat edinme uygulaması Kur'an'ın ifadesiyle insanların bir söylemi (Ahzap, 33/4), pozitif hukukçuların tabiriyle yapay (Akıntürk, 2006: II, 381), akdî (Erdem, 1993: 21), hukukî (Işık, 2005: 2) bir soy bağından ibarettir.

Kur'an, nazil olduğu ortamda birçok sosyal değişiklik meydana getirmiştir. Bu değişiklikleri Peygamber aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Hz. Peygamber'in evlat edindiği Zeyd bin Harise'den boşanan Zeynep binti Cahş ile evliliği de bunlardan birisidir. Hz. Peygamber bu evliliği ile evlat edinilen kişinin dul kalmış karısıyla evlenmeme geleneğini ortadan kaldırmıştır (Turgay, 2005: 94; Acar, 2006: 110). Kur'an'ın ortaya koyduğu bu ve benzeri alanlardaki yenilikler, belli bir zaman ve mekânla sınırlı değildir, her zamanda ve her mekânda yaşayan insanlara hitap etmektedir ve uygulanmalıdır (Turgay, 2005: 95).

7.1.2. Koruyucu Aile Uygulaması

İslamiyet, çocuğun yetişmesinde en iyi ortam olarak aileyi kabul etmektedir. Bu sebeple çocuğun bakımından, nafakasından, korunmasından ve eğitiminden birinci derecede ana-babası sorumludur (Ferruh, 1969: 142; Mısırlı, 1972: 86; NK. m. 417). Çocuk için anne dünyanın tümüdür. Annenin herhangi bir nedenle çocuğun hayatından çekilmesi çocuğun hayatında büyük olumsuzluklar meydana getirir. Yerini tutacak bir kimse bulunmaksızın anneden kalan çocukların insanlarla ve dış dünyayla bağlantıları sarsılabilir (Yavuzer, 1982: 124). Annesi olmayan ve ruh çöküntüsüne doğru gitmekte olan bir çocuk için yapılacak şey, annenin çocukta bıraktığı boşluğu dolduracak birini bulmaktır. Annenin yokluğunun ilk ayında annenin yerini tutacak biri bulunduğu, çocuğu kurtarmak zor olmaz. Çocuğun bakım ve korunmasını üstlenecek kişi çok dikkatli seçilmelidir ve çocuğun bu kişiyi sevmemesi durumunda da değiştirilmesi hususunda tereddüt edilmemelidir. Gelişmiş ülkelerde bakım ve eğitimin daha üst düzeyde bulunduğu kurumlarda bile, özellikle bir yaşından önce annesinden ayrılan çocuklarda görülen olumsuz sonuçlar nedeniyle, kimsesiz çocukların öksüzler yurduna bırakılması yerine koruyucu aileler yanına yerleştirilmesi yoluna gidilmiştir (Yavuzer, 1982: 126-127).

7.1.2.1. Koruyucu Aile Bakımının Tanımı

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununa dayanılarak çıkarılan Koruyucu Aile Yönetmeliğine göre koruyucu aile; “yönetmelikle belirlenen esas ve usullere göre il müdürlükleri denetiminde kısa süreli veya uzun süreli, bedelli veya bedelsiz olarak çocuk bakımını üstlenen, çocuğun aile ortamında yaşamasını sağlayan, öz ana-babanın yerini tutabilecek aileler ya da kişileri ifade eder” (KAY. m. 4.e). Doktrinde yapılan tanımlarda ise koruyucu aile bakımı esas alınmıştır. Koruyucu aile bakımı; çeşitli sebeplerle ailesi yanında bakılamayan, evlat edinilmesi mümkün olmayan çocukların uygun aileler yanında yetkili bir kurumun gözetimi ve denetiminde kısa süreli veya uzun süreli bakımlarının sağlanmasıdır. Diğer bir tanım, koruyucu aile bakımı; evlat edinmenin aksine çocuğun öz ailesine dönme ihtimalinin bulunduğu durumlarda uygulanan çağdaş bir düzenlemedir (Taştekil, 1992: 318-319; Sayita, 1996: 23)

7.1.2.2. Koruyucu Aile Türleri

Koruyucu aile türleri genel olarak üç başlık altında incelenebilir. Bunlar:

1- Gönüllü Olarak Hizmet Veren Koruyucu Aileler: Bu tip aileler para karşılığı olmaksızın kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukları alıp yetiştirmektedirler. Bu tür hizmetler genellikle anne-babası olmayan ve yasal olarak evlatlık verilemeyen çocukların bakımı ve korunmasında faydalanılmaktadır.

2- Para Karşılığında Hizmet Veren Koruyucu Aileler: Bu tür aileler, bu hizmeti sürekli veya geçici olarak yerine getirmektedirler. Bu ailelere çocuğun beslenme, giyim ve eğitim masraflarıyla, özel masrafları için sosyal hizmet kurumu tarafından belirlenecek aylık belli bir ücret ödenir. Para karşılığında hizmet veren koruyucu aileye verilen ücretin miktarı, her ülkenin yaşam standartlarına ve aile yanına verilecek çocuk sayısına göre değişmektedir. Ancak ödenen ücretin çoğunlukla çocuğun masraflarını karşılayacak düzeyde olmasına, bir başka deyişle ihtiyaçtan fazlasını vererek sadece para kazanmak amacıyla koruyucu aile olmak isteyenleri teşvik etmekten kaçınmaya özen gösterilmelidir.

3- Az Sayıda Çocuk Gruplarına Hizmet Veren Koruyucu Aileler: Bazı çocuklar açısından bireysel bakım çocuğa zarar verebilmektedir. Buluş çağında ve önemli ruhsal sorunları olan çocuklarla, kurum bakımına uyum sağlayamayan çocuklar için bu tür koruyucu ailelerden faydalanılmaktadır. Bu bakım yönteminde evli bir çiftin yanına en çok on çocuk yerleştirilmekte ve koruyucu aileye, ihtiyaç duymaları halinde ev ve eşya verilmekte ve her çocuk için de belli bir miktar ücret ödenmektedir. Ayrıca bu yöntemde buluş çağındaki çocukların bir meşguliyet sahibi olmalarını sağlamak amacıyla koruyucu aile yanında çalıştırılmaları söz konusu olabilmektedir ve böylece çocuklara hizmetleri karşılığında bakım sağlanmaktadır (Taştekil, 1992: 319-320).

7.1.2.3. Koruyucu Aile Bakımının Sağladığı Faydalar

Koruyucu aile bakımının çocuğa sağladığı aile ortamı onun psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından son derece önemlidir. Kurum bakımının çocuk üzerindeki etkilerine yönelik araştırmalar incelendiğinde, bu bakımın çocuğun gelişimini bazı yönlerden eksik bıraktığı ortaya çıkmaktadır (Yavuzer, 1982: 127; Yörükoğlu, 2000: 192,193). Bu nedenle tüm dünyada korunmaya muhtaç çocuklar için en çok tercih edilen bakım şekli koruyucu aile uygulamasıdır (Taştekil, 1992: 321; Işık, 2005: 24).

Koruyucu aile hizmetinde amaç, çocuk için karmaşık ve sorunlu olan bir dönemde özenli davranılarak çocuğun bu dönemi yıpratmadan geçirmesini ve normal hayatını devam ettirmesini sağlamaktır (Zevkliler, 1968: 187; Işık,2005: 24-25).

— Koruyucu aile uygulaması, koruyucu olan aileye çocuk sevgisini tattırmakta ve paralı koruyucu aileler için de bir kazanç olanağı sağlamaktadır.

— Koruyucu aile bakımı kurum bakımına göre daha ucuz olması yönüyle de devlete kazanç sağlamaktadır (Taştekil,1992: 321).

Koruyucu aile yanına yerleştirme, yasal olarak ilk defa 1926 tarihli Medeni Kanun'da (1926 TMK. m. 273), 1930 tarihli Umumî Hıfzısıhha Kanunu'nda (m. 159-161) yer almıştır. Ancak bu kanunlarda çocuğun aileye yerleştirilmesine ilişkin hükümlerin nasıl uygulanacağı, yerleştirilen çocuklarla ailelerin nasıl denetleneceği hususunda hükümler yer almamıştır (Sayita, 1996: 28). Gerçek manada ülkemizde ilk koruyucu aile uygulaması 1949 yılında yapılmıştır. Koruyucu aile hizmetinin geniş olarak uygulanmasına ise 1952 yılında başlanmıştır. Şu anda koruyucu aileler yanında 575 çocuk bulunmaktadır (Işık, 2005: 25).

Koruyucu aile hizmetinin dayanağı Türk Medeni Kanununun 347. maddesi ile 24.05.1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nun 22. ve 23. maddeleridir. Medeni Kanunun 347/I. Maddesine göre "Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terkedilmiş halde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir.

Koruyucu aile hizmeti bu maddeleri temel alarak hazırlanan 14.10.1993 ve 21728 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği ile yönetmeliğin koruyucu ailelere ödenen ücretlerle ilgili 22. ve 24. maddelerini değiştiren 10.04.1997 tarih ve 22960 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmeliğe ve bu yönetmeliğin 8, 18 ve 24. maddelerini değiştirerek 02.12.2000 tarih ve 24248 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren yönetmeliğe uygun olarak yürütülmektedir (Işık, 2005: 25).

7.1.2.4. Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilen Çocuğun Yetiştirilmesi

Koruyucu aile veya kişi, çocuğun eğitimini, bakımını ve meslek sahibi olmasını, sağlığının korunmasını kendi öz çocukları gibi sağlamakla yükümlüdür (KAY. m. 15; KAS. m. 1). Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuğun yetiştirilmesinin kapsamına çocuğun bakımı, genel, mesleki ve dini eğitimi ile eğitim hakkının sonucu olarak çocuğun da koruyucu aileye karşı itaat ödevi girmektedir. Bu sorumlulukların yerine getirilmesinde ve hakların kullanılmasında koruyucu aile veya kişiden beklenen davranışın ölçütü ise, çocuğa kendi öz çocukları gibi bakmaktır. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuğu yetiştirme sorumluluğu fiilen sözleşmeyi imzalayan koruyucu kişiye aittir. Sözleşmeyi aile yani ana-baba birlikte imzalamışlarsa birlikte sorumludurlar (Zevkliler, 1968: 187; Sayıta, 1996: 80; Akyüz, 2000: 481-483). Çocuk Hakları Sözleşmesi de çocuğun gelişimi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğunu sahip oldukları imkânlar ve mali güçler çerçevesinde öncelikle çocuğun öz ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen kişilere yüklemiştir (ÇHS. m. 27/2).

7.1.2.4.1. Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilen Çocuğun Bakımı

Çocuklara bakma yükümlülüğü, onların yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarının karşılanması, hastalanmaları halinde tedavi ve bakımlarının yapılması, eğitim ve öğretimleri için gerekli kitap, araç ve gereçlerin sağlanması gibi yükümlülükleri kapsar (Akıntürk, 2006: II, 118). Koruyucu ailenin bu yükümlülüğü yerine getirmesinde ölçüt öz ana-babanın bakım yükümlülüğü gibi olmalıdır. (Öz ana-babanın bakım yükümlülüğü için bakınız TMK.m.185/II, 338/I). Çocuğun koruyucu aile bakımı sözleşmesi ücret karşılığında yapılmışsa, bu durumda çocuğun bakımı için öngörülen ücret ile koruyucu aile ya da kişinin ekonomik durumu dikkate alınmalıdır (Sayıta, 1996: 81).

7.1.2.4.2. Çocuğun Genel Eğitimi

Koruyucu aile ya da kişi yanına yerleştirilen çocuğun eğitiminden bizzat koruyucu aile ya da kişi sorumludur. Çocuğun genel eğitiminde Anayasa'da yer alan hükümler göz önüne alınmalıdır. Bu hükümde herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir (Anayasa, m. 17). Yine anayasamızda devlet vatandaşlarının maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmakla görevlidir (Anayasa, m. 5). Ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğun eğitiminin hangi amaçlara yönelik olması gerektiğini belirlemiştir (ÇHS. m. 29). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda da korumaya muhtaç çocukların Türk örf, adet, inanç milli ahlakına sahip, kendisine güvenen, insan sevgisi ve saygısıyla dolu,

Atatürkçü düşünce ve Atatürk ilke ve inkılâplarına uygun olarak yetiştirilmeleri, bir iş veya meslek sahibi yapılmaları, koruma kararı kalktıktan sonra da toplum içinde izlenmeleri ve imkânlar ölçüsünde desteklenmeleri karara bağlanmıştır (SHÇEKK. m.4, bent. k). Koruyucu aile de çocuğun yeteneklerinin ve becerisinin elverdiği ölçüde eğitim ve öğretimi ya da meslek sahibi edindirilmesi için gerekli çabayı göstermekle yükümlüdür (KAY. m.13,bent. b).

7.1.2.4.3. Çocuğun Mesleki Eğitimi

Koruyucu aile veya kişi, korumaları altındaki çocuğun öğretimini sürdürmek istememesi durumunda, yeteneklerinin ve becerisinin elverdiği ölçüde meslek sahibi edindirilmesi için gerekli çabayı göstermekle sorumlu tutulmuştur (KAY. m.13, bent. b) Meslek seçiminde esas olan çocuğun isteği ile yetenek ve becerileridir. Koruyucu kişi ya da aile çocuğun isteği ile yetenek ve becerileri arasında uygunluk görmezse bu konuda çocuğa gerekli açıklamayı yapmalı ve onu uyarmalıdır. Ancak meslek seçiminde çocuğu zorlamamalıdır (Sayıta, 1996: 83).

7.1.2.4.4. Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilen Çocuğun Bakım Ve Eğitim Masraflarının Karşlanması

Koruma altına alınan çocuğun masrafları öncelikle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından karşılanır. Koruyucu Aile Sözleşmesinde “Korunmaya muhtaç çocuklara ücret karşılığı bakıp koruyacak, eğitecek ve yetiştirecek ailelere ekonomik durumlarına ve uzman raporlarına dayanılarak belli bir ücret ödeneceği” karara bağlanmıştır (KAS. bent. 8).

Koruyucu Aile Yönetmeliğinde de, talepte bulunan koruyucu ailelere, çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalara karşılık olmak üzere ödenecek miktar ve zamanları belirlenmiştir (KAY. m. 22-24). Ayrıca Koruyucu Aile Yönetmeliğinde çocuğun sağlık sorunları ile ilgili tedavi masraflarının Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından karşılanacağı belirtilmiştir. “Koruyucu ailenin yanına yerleştirilen çocuğun muayene ve tedavisi için uygun sağlık kuruluşuna sevki, başvuru il müdürlüğüne yapılır. Gerekli bakımı, tedavisi, ilaç, protez ve benzeri giderler sevk eden il müdürlüğüne karşılanır” (KAY. m. 18). Ancak koruyucu aile ya da kişi koruyucu aile sözleşmesini ücret karşılığı yapmamışsa, çocuğun yetiştirme masraflarını kendileri karşılarlar. Sağlık masrafları ise yine Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından karşılanır. Ücretsiz olarak koruyucu aile olmayı kabul eden kişi veya kişiler, çocuğun masraflarının artması nedeniyle isterlerse sözleşmeyi ücretliye dönüştürebilirler. (Sayıta, 1996: 87).

7.1.2.4.5. Koruyucu Aile (Kişi) Yanına Yerleştirme Sözleşmesinin Sona Ermesi

Çocuk hakkında verilmiş olan korunma kararı, korunmaya muhtaçlık durumunun sona ermesiyle ortadan kalkar. Korunmaya muhtaçlık durumu çocuğun ölümü, reşit olması,

korunma kararının verilme nedenlerinin ortadan kalkması ve çocuğun evlat edinilmesiyle sona erer (Sayita, 1996: 95).

7.1.3. Besleme Örfi Kurumu

Gerek eski Türklerde gerekse Cumhuriyet döneminde kimsesiz çocukları barındıracak yeterli sayıda kurum hiç olmamıştır. Geleneklerimizde kimsesiz çocuklar ya yakın akraba yanlarında bakılırlardı ya da komşular ve iyiliksever aileler tarafından bakılırlardı. Bu arada, özellikle kız çocukları, varlıklı ailelerin yanlarına besleme olarak verilirlerdi (Yörükoğlu, 2000: 197). Beslemelik, pozitif hukuk tarafından düzenlenmediği halde, örf ve âdetlerimizde var olan, toplum hayatında orta halli ve varlıklı aileler arasında fiilî olarak yaşamış geleneksel bir kurumdur (Sayita, 1996: 97; Işık, 2005: 20).

Beslemelik uygulamasında ekonomik durumu iyi olan aileler fakir aile çocuklarını veya öksüz ve kimsesiz çocukları küçük yaşlardan itibaren yanlarına almakta, onlara bakıp korumakta, onları okutmakta ve bu çocuklara tam bir evlat muamelesi olmasa da hizmetçi muamelesi de yapmamaktaydılar (Işık, 2005: 20). Bu çocukları yanlarına alan aileler onları bir işe girinceye kadar veya evleninceye kadar yanlarında tutmuşlardır. Bu durumdaki çocuklara “besleme”, “âhiretlik”, “manevi evlatlık” gibi isimler verilmiştir (Kurt, 1992: 555-557; Kurt, 1994: 182).

Osmanlılarda da beslemelik kurumu belli şartlarda uygulanmıştır. Ekonomik düzeyi iyi olan aileler kendilerine hizmet etmesi için fakir aile çocuklarını velileriyle anlaşarak belli bir ücret karşılığında icarlamışlar ve bu uygulamayı kadıya tescil ettirmişlerdir. Küçük çocukları icarlayan orta halli ve varlıklı aileler, çocuk için ödeyeceği icar ücretinin bir kısmını çocuğun nafakası için harcamışlar, bir kısmını da icar süresi sona erdiğinde çocuğun düğün masraflarına harcamak üzere kendi zimmetlerinde tutmuşlardır (Kurt, 1992: 555-557; Kurt, 1998: 80-82).

Bakıma muhtaç çocukların bir şekilde koruma altına alınması düşüncesi Osmanlı toplumunun zihniyetini yansıtmaktadır. Beslemelik uygulaması ile fakir aile çocuklarının ve kimsesiz çocukların hem ekonomik ihtiyaçları giderilmiş hem de gerekli eğitim ve terbiyeleri en iyi şekilde verilmeye çalışılmıştır. Beslemelik uygulamasını küçük çocukların emeklerini sömürme vasıtası olarak değerlendirmek yanlıştır. Çocukların velileri ile çocukları icarlayanlar arasında yapılan muameleyi mahkeme kadısının tescil etmesi öngörülen ücretin yeterince tatminkâr olduğunu göstermektedir. Zira sömürü amacı güden bir sözleşmeyi Osmanlı kadısının tescil etmesi mantık dışıdır (Kurt, 1994: 182).

Beslemelik, geleneğimizde fakir aile çocuklarının ve kimsesiz çocukların bakım ve korunması yönünde belli bir dönem hizmet etmiş bir uygulamadır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra “Kölelik, köle ticareti ve köleliğe benzer uygulama ve geleneklerin ortadan kaldırılmasına dair 361 sayılı ve 27.12.1963 tarihli kanunla” beslemelik kurumu ortadan kaldırılmıştır. Bu sözleşmenin birinci maddesine göre, bir çocuğun ve 18 yaşından küçük temyiz kudretine sahip bir kimsenin gerek ana ve babası veya bunlardan birisi, gerekse vâsisi tarafından şahsını veya işini istismar amacıyla bedel

karşılığında veya bedelsiz olarak diğer bir şahsa devrine müsait olan herhangi bir gelenek kölelik benzeri uygulama olarak belirtilmiştir (Işık, 2005: 23).

7.1.4. Kurum Bakımı ve Temel Özellikleri

Kimsesiz ve korunmaya muhtaç durumdaki çocuklara yönelik hizmet veren bakım yöntemleri arasında yer alan kurum bakımı, bir aile ortamında bulunamayan çocukların benzer durumdaki çocuklarla birlikte gruplar halinde yaşamaları ve öz ana-babalarının yerini alan yetişkinler tarafından bakılmaları şeklinde tanımlanabilir (Taştekil, 1992: 313). Bu tanımdan hareketle kurum bakımının çocuk yuvaları ile yetiştirme yurtlarını kapsadığını söyleyebiliriz.

a) Çocuk Yuvaları: 0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının bedensel, eğitsel, psiko-sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik veya iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşlarını ifade eder (SHÇEKK. m.3, bent e/I).

b) Yetiştirme Yurtları: “13-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak, bakmak ve bir iş veya meslek sahibi edilmeleri ve topluma yararlı kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan sosyal hizmet kuruluşlarını” ifade eder (SHÇEKK. M.3, bent e/II). Değişik örgütlenmelerle kurulan yetiştirme yurtları, işlevleri yönünden “açık yetiştirme yurtları” ve “kapalı yetiştirme yurtları” şeklinde ikiye ayrılır. Kapalı yetiştirme yurtlarında kalan çocukların bütün hayatları kurum içinde geçer. Okul, hastane, sinema, oyun parkı çocuğun ihtiyaç duyacağı her şey müessese içinde bulunur. Çocuğun dış dünya ile bağlantısı kopuktur. Buna karşılık açık yetiştirme yurtlarında yaşayan çocuklar yaşlıları gibi toplumdaki okullara gitmekte, sinema, oyun parkları, spor salonları vb. sosyal faaliyet alanlarına katılabilmekte ve bu şekilde toplumla sıkı ilişkiler kurmuş olmaktadır. Kapalı yetiştirme yurtlarının ulaşmak istediği hedef kimsesiz çocukları toplum hayatına adapte edebilmektir (Cılga, 1989: 15).

Ülkemizde çocukların kimsesiz ve korunmaya muhtaç duruma gelmelerinin çeşitli sebepleri vardır. Bunların en önemlisini ekonomik sebepler teşkil etmektedir. Ekonomik sebeplerle korunmaya muhtaç duruma geliş belirli farklılaşmaları içine almaktadır. Bunlar;

— Babanın ölümü sonucunda ailenin ekonomik durumunun kötüleşmesi, gençlerin ve çocukların korunmaya muhtaç duruma gelmelerinde en önemli etken olarak göze çarpmaktadır.

- Ana- babanın sağ olmasına karşılık ekonomik durumlarının kötü olması,
- Ana-babanın her ikisinin de ölmüş olması,
- Ananın ölmüş olması,
- Ana ile babanın boşanmış olması,
- Çocukların ana-babasının belli olmayışı,
- Çocukların aileleri tarafından terkedilmiş olması,

— Çocukların aileleri tarafından kötü yola yönlendirilmesi gibi sebepler çocuğun korunmaya muhtaç duruma gelmesine sebep olmaktadır (Cılga, 1989: 188,189; Taştekil, 1992: 315).

Kurum bakımının birçok faydası vardır, ancak çocuğun sadece ekonomik yetersizlikler nedeniyle veya parasız okutulması gayesiyle yakın çevresi ve ailesinden uzaklaştırılması sağlıklı bir yol değildir. Kurum bakımı çocuğa birçok maddi imkânlar sunabilir, ancak ailenin ve çevrenin kazandıracığı değer yargılarını, şefkati ve sevgiyi veremez. Bu yüzden topluma uyum sağlayamayan çok sayıda çocuğa rastlanmaktadır. Sosyal hizmetlerin korunması altına alınacak çocukların ayrıntılı bir araştırma yapılmadan kurum bakımına alınması hatalı sonuçlar doğurabilmektedir. Çocuğun bakımı, korunması ve yetiştirilmesinde en iyi ve sağlıklı ortamın varsa kendi ailesi ve yakın çevresi, yoksa koruyucu aile olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir (Taştekil, 1992: 315,316).

Kurum bakımının belli başlı sakıncaları arasında; kurumlarda sık sık bakıcı değiştirilmesinin çocuk üzerinde olumsuz etki bırakması, çocuğun bir aileye ait olma ihtiyacını kurumun karşılayamaması ve kurumların fiziksel ortamının çocuğun gelişimi açısından yetersiz olması sayılabilir (Taştekil, 1996: 316; Akyüz, 2000: 493). Gerçekten de kurumlarda kalan çocukların gerek beden gelişiminin gerekse zihin gelişiminin akranlarına göre daha geri olduğunu araştırmalar ortaya koymuştur. Kurumlarda bakılan çocuklar sık hastalanırlar ve hastalıkları ağır geçer, ölüm oranı ülke ortalamasının üstündedir. Bu çocuklar akranlarına göre sıska, sönük bakışlı ve çevreleriyle ilgisini kesmiş durumdadırlar. Bu çocuklar yetişkin olduklarında da yine ruhsal dengesizlikler ve davranış bozuklukları içinde hayatlarını devam ettirmektedirler (Yörükoğlu, 2000: 192,193).

Kurum bakımının yukarıda belirtilen sakıncalarına karşılık bazı fonksiyonlar yerine getirdiği de bir gerçektir. Aile geçimsizliğine tanık olmuş, yakınlarının ya da başka birinin yanında kalmasına imkân olmayan ve kurum hayatının dışında başka bir düzene uyum sağlaması zor olan çocuklarla, yoğun bir psikolojik tedaviye ve özel eğitime ihtiyaç duyan ve ancak yaşlılarıyla yaşamak suretiyle tedavi edilebilecek çocuklar ve birbirlerinden ayrılmamaları gereken kardeşler için kurum bakımı en sağlıklı bakım yöntemi olarak gözükmektedir. Kurum bakımının amacı çocuğun topluma uyumlu bir şekilde yeniden kazandırılması olmalıdır. Bu yüzden kurumların çocukları rüşt yaşına kadar güvence altında tutan bir yer olarak değerlendirilmeleri yetersiz bir yaklaşımdır. Dolayısıyla kurumlar çocuğun varsa ailesiyle ve yakınlarıyla ve toplumla ilişkilerinin devamını sağlayan nitelikler arz etmelidir (Taştekil, 1992: 317). Ayrıca yetiştirme yurtlarında koruma altına alınan kimsesiz çocukların yetiştirme süreçlerinin düzenlenebilmesi için; 1. Yetiştirme yurtlarında çalışan personel çocukların iyi ilişkiler kurabileceği alanında uzman kişilerden seçilmelidir. Çünkü çocukların, özellikle ailesini kaybetmiş çocukların, güvenebileceği ve sıkıntılarını paylaşabileceği bir yetişkine ihtiyacı vardır. 2. Kimsesiz çocukların bakımını ve korunmasını üstlenen kurum, diğer kurumlarla ve içinde bulunduğu toplumla ilişkili içinde olmalıdır. 3. Kurum, yeni ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte olmalıdır. Kurallar gelişmelere göre değişebilmeli, kurallar oluşturulurken çocukların ihtiyaçları ön planda tutulmalıdır. 4. Kimsesiz çocukların bakım ve korunmasını üstlenen ilişkilerin resmîlikten çok aile yaşantısı gibi yakın ve içten olmasına çalışılmalıdır (Cılga, 1989: 16,17).

Ülkemizde çocukların kurumlarda kalabilme yaşını tamamladıktan sonra toplumda yalnız ve korumasız bırakılmasının sakıncalarından hareketle 2828 SHÇEKK madde 24'te

korunma kararının genel olarak çocuk reşit olana kadar devam edeceği, ancak bu kararın korunma kararına neden olan şartların ortadan kalkması halinde kurum yetkililerinin önerisi üzerine mahkemece çocuk reşit olmadan kaldırılabilceği gibi reşit olduktan sonra da çocuğun rızası alınmak şartıyla devam hususunda karar verilebileceği hükmüne yer verilmiştir. Buna göre:

1- 18 yaşını tamamlamış olan korunmaya muhtaç çocuklardan,

a) Orta öğrenime devam edenlerin 20 yaşına kadar,

b) Yüksek öğrenime devam edenlerin 25 yaşına kadar, korunma kararları uzatılabilir.

2- Öğrenime devam etmeyen 18 yaşını doldurmuş çocukların bir iş veya meslek sahibi edinmeleri sağlanarak kendi kendilerine yeterli olabilmeleri amacıyla korunma kararları 20 yaşına kadar uzatılabilir. Korunma kararı kalkmış; ancak, tek başına yaşamını sürdüremeyecek durumda olan kız çocukları kurumca himaye edilir. Bu çocuklar, belli bir ücret karşılığında kurum hizmetlerinde çalıştırılabilir.

3- Bedensel, zihinsel ve ruhsal özürleri sebebiyle sürekli bakıma muhtaç durumda bulunan ve çalışmaktan aciz olan çocukların korunma kararı uzatılır. Korunma kararı kalkan çocukların kurumla ilişkilerinin devamı sağlanır ve imkânlar ölçüsünde bu çocuklara yardımcı olunur (SHÇEKK. m.24, bent a,b,c).

Yetiştirme yurtlarının görevi, eğer çocuk öğrenimine devam etmiyorsa 18 yaşından sonra bitmektedir. 18 yaşına kadar adeta toplumdan soyutlanmış olarak yaşayan ve tek başına yaşamını devam ettirecek şekilde donatılmamış olan gençleri kurumun kapısının önüne koymak, onları bilinmeyen bir geleceğe terk etmek demektir. Yurttaki imkânlarla üniversiteye girme şansları hemen hemen hiç olmayan bu çocuklar, kurumda kaldıkları süre içinde gelecekları hakkında büyük bir güvensizlik ve umutsuzluk içinde yaşamaktadırlar. Bu durumda onları yasanın da öngördüğü gibi daha kurumdayken bir meslek sahibi yapmak zorunlu hale gelmektedir. Bu çocukları kendilerine ve topluma yararlı hale getirmenin, suça yönelmekten korumanın en etkili yolu budur. Ayrıca kurumdan ayrıldıktan sonra da bu çocukları tehlikelerden korumak, yönlendirmek ve yaşama uyum sağlamasına yardımcı olmak için rehberlik ve izleme çalışmalarını örgütlemek gerekmektedir (Yavuzer, 1982: 388,389).

7.1.5. Çocuk Köyleri

Bilindiği gibi çocuklar büyük bir aciziyet içinde dünyaya gelirler. Bakılmaya, korunmaya, yetiştirilip terbiye edilmeye ihtiyaçları vardır. Onların ilk yaşlarda en büyük koruyucuları ana ve babalarıdır. Ancak her çocuk yaşamını ana-babasının yanında sürdürecekt kadar şanslı olamayabilmektedir. Her toplumda annesini ya da babasını veya her ikisini birden kaybetmiş ya da çeşitli sebeplerle aileleri tarafından sokağa terkedilmiş binlerce çocuk bulunmaktadır. Her toplum ekonomik durumlarına, örf ve âdetlerine, dini inançlarına ve kültürel gelişmişliklerine göre kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklar için birtakım önlemler almaktadırlar. İslamiyet kimsesiz çocukların bakımları, korunmaları,

eğitimi ve topluma faydalı bir fert olarak yetişebilmeleri için topluma ve devlete birtakım sorumluluklar yüklemiştir. Kur'an-ı Kerim ailesi bilinmeyen terkedilmiş çocukların Müslümanların din kardeşi ve dostları olduğunu (Ahzap, 33/4,5) beyan etmiştir. İslam hukukçuları ailesi tarafından terkedilmiş çocukların bakımı, korunması ve topluma kazandırılması için en uygun yöntemin bir aile içerisinde bakılma ve büyütülme olduğunu kabul etmektedirler. Günümüz araştırmaları da bunu doğrular niteliktedir. Ancak kimsesiz çocukların bakımını ve korunmasını üstlenebilecek bir aile bulmak her zaman mümkün olmamaktadır. Bu gibi durumlarda devlet korunmaya muhtaç çocuklar için alternatif çözüm yolları aramaktadır. Bu alternatif yollardan biri kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların bakımı ve korunmasında önemli bir yer tutan ve son yıllarda ülkemizde de önemli bir gelişme kaydeden çocuk köyleridir. İlk çocuk köyü 1949 yılında Avusturya'nın Imst şehrinde kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ana-babalarını kaybeden çocuklara bakacak yeterli sayıda kurum yoktu. Dr. Hermann Gmeiner kimsesiz kalan bu çocuklar için sığınacak bir yer bulmanın ötesinde gerçek bir yuva, ailelerinin yokluğunu aratmayacak bir yer açmak istemekteydi. Kimsesiz çocuklarının sadece karınlarını doyurmanın ve barınmalarını sağlamanın topluma faydalı bir birey olarak yetişmeleri için yeterli olmadığı çocuklar arasında suçluluk oranının artmasıyla anlaşılmıştır. Dr. Gmeiner'in kurduğu çocuk köyü 15-20 evden oluşmaktaydı. Her evde bir yuva annesi ile değişik yaş gruplarından 12-15 çocuk yaşamaktaydı. Yuva annesi genelde dul, evlenmemiş ya da çocuklarını büyütmiş yalnız kadınlardan seçilmekteydi. Ev bir aile yuvası gibi döşenmiştir. Evde işler ortaklaşa yapılır, küçük çocuklar köyün yuvasına, okul çağındakiler ise en yakın okula gitmektedirler (Yörükoğlu, 2000: 200-202).

Bugün çocuk köyleri dünyanın her tarafına yayılmış uluslar arası büyük bir kuruluştur. 1964'te 45'ten fazla ülkede 60'dan fazla çocuk köyü kurulmuştur. (Yörükoğlu, 2000: 202,203). Başlangıçta kimsesiz çocuklar için çocuk köyleri kurma projesi ülkemizde başarısız olmuştur. Daha sonraları devletin desteğiyle yaygınlık kazanmıştır. Biz burada bu çocuk köylerinden Bolluca Çocuk Köyünü tanıtmakla yetineceğiz

7.1.5.1. Bolluca Çocuk Köyü

Kimsesiz çocukların bakımı ve korunması için, 1992'den beri SOS çocuk köyü modeline uygun olarak İstanbul'un Gaziosmanpaşa ilçesine bağlı Bolluca beldesinde hizmet vermektedir. Bu çocuk köyü Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı (TKMÇV) tarafından kurulmuştur. Köyde 12 müstakil evde korunmaya muhtaç sekizer çocuk barınmaktadır. Ayrıca köyde 2 de gençlik evi bulunmaktadır. Zihinsel ve bedensel özürlü bulunmayan 0-8 yaş arası bakıma ve korunmaya muhtaç çocukların kabul edildiği bu çocuk köyünde çocuklar hayatlarını kendileri idare edebilecek duruma gelinceye kadar bakılmaktadırlar.

Köy, Sabri Akın tarafından vakfa hibe edilen 52 dönüm arazi üzerinde Avusturya merkezli SOS Uluslararası Çocuk Köyleri Kurumu'nun desteğiyle inşa edilmiştir. Bolluca Çocuk Köyü, TKMÇV tarafından yapılan araştırma sonucunda Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'na ait yurtlarda yaşanan sorunların ortadan kaldırıldığı bir model olduğu düşüncesiyle SOS Çocuk Köyleri Kurumu'nun çocuk köyü modeli örnek alınarak

kurulmuştur. Bolluca Çocuk Köyü'nde çocukların bakımları şu şekilde sağlanmaktadır: Her aile evinde 25-40 yaş arası dul veya boşanmış, orta öğrenimini tamamlamış kadınlar koruyucu anne eğitimi alarak görev yapmaktadırlar. Köydeki çocuklar Bolluca Çocuk Köyü İlköğretim Okulu'nda ve yöredeki yakın okullarda okumaktalar; ortaokul ve üzerindeki çocuklar yaz tatilinde 2 ay laboratuvar, kuaför, hazır giyim ve benzeri yerlerde çırak olarak çalışmaktadırlar. Ergenlik çağına gelen erkek çocuklar 24 kişi kapasiteli gençlik evlerinde altışar kişilik dairelerde hayatlarını tek başlarına sürdürebilecek çağa kadar kalabilmektedirler. Kız çocukları ise ergenlikten sonra “teyze evlerinde” kalmaktadırlar. Ayrıca köyde çocukların ihtiyaç duyabileceği oyun parkı ve spor sahası gibi tesislerde mevcuttur (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Bolluca>).

Ancak çocuk köyleri kimsesiz çocukların bakımı ve korunması hususunda her zaman istenilen sonucu vermemektedir. İzmir Urla'daki Barbaros Çocuk Köyü'nde patlak veren cinsel taciz olayları çocuk köylerinin sıkı denetlenmediği takdirde istenmeyen olayların olabileceğinin kanıtıdır. Barbaros Çocuk Köyü'nde yaşanan cinsel taciz olaylarının ilgili yasanın uygulanmamasından kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nda “ Çocuk yuvalarında 0-12, yetiştirme yurtlarında 13-18, kreş ve gündüz bakımevlerinde ise 0-6 yaş arası çocuklara hizmet verilir”(SHÇEKK. m.3, bent. e/I-III) hükmü yer almaktadır. Oysa 5-6 yaşlarında Barbaros Çocuk Köyü'ne getirilen çocukların 12 yaşına geldiklerinde başka yerlere nakledilmediği, küçük yaştaki çocuklarla büyüklerin aynı ortamda kaldıkları belirlenmiştir (<http://zaman.com.tr/webapp.tr>).

SONUÇ VE ÖNERİLER

İslam dini her alanda olduğu gibi kimsesiz çocukların korunması ve bakımı hususunda da evrensel prensipler ortaya koymuştur. Anne-babası veya bunlardan herhangi biri tarafından sokağa terk edilen çocukların ya da anne-babasından herhangi birini kaybederek bakıma ve korunmaya muhtaç duruma düşen çocukların sahihsiz bırakılmaması için İslam hukukçuları topluma birtakım sorumluluklar yüklemişlerdir. Bizzat Kur'an-ı Kerim “...*Kim de bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibidir...*” (Maide, 5/32) buyurarak insan hayatına verdiği önemi açıkça ortaya koymaktadır.

Biz bu çalışmamızda öksüz, yetim ve terkedilmiş çocukların korunmaları ve bakımları hususunda toplumun, devletin ve korunmaya muhtaç durumdaki çocuğun akrabalarının ne derece sorumlu olduklarını ve sorumluluklarını yerine getirirken nelere dikkat etmeleri gerektiğini ortaya koymaya çalıştık ve çalışmamız neticesinde şu sonuçlara ulaştık.

1. İslam Hukuku çocuğu ve toplumun menfaatlerini göz önünde bulundurarak yetimlerin belli bir yaşa kadar bakım ve gözetim sorumluluğunu anneye yüklemiştir. Zira yetim için kendi annesinden daha şefkatli kimse olamaz. Annenin bulunmaması durumunda ise yetimin bakım ve korunmasını öncelik anne tarafından olmak üzere kadın akrabalara yüklemiştir. Kadın akrabalardan kimse bulunmadığında yetimin bakım ve korunması sorumluluğu erkeklere geçer. Yetime asabe yönünden en yakın olan kimse onun bakımı ve korunmasıyla ilgilenmekte en fazla sorumluluk sahibidir.

2. Hıdane dönemindeki yetimin masrafları kural olarak miras derecelerine göre akrabalarına düşer.

3. Yetim şahsi velayetini mirastaki tertip üzere çocuğun baba tarafından akrabalarının üstlenmesi gerekmektedir. Bunlar da sırasıyla dede, büyük dede..., öz erkek kardeş, baba bir erkek kardeş, öz erkek kardeşin oğlu, baba bir erkek kardeşin oğlu, öz amca, baba bir amca, öz amca oğlu, baba bir amca oğlu şeklinde sıralanmaktadır.

4. Yetimin mali velayetini üstlenecek kimselerin sorumluluk sıralamaları mezheplere göre farklılık arz etmektedir. Hanefi mezhebi yetimin mali velayetlerini üstlenecek kimseleri şu şekilde belirlemiştir: Babanın hayatta iken atamış olduğu vasi, babanın vasisinin vefatı durumunda onun hayatta iken atadığı vasi, yetimin baba tarafından dedesi, dedenin vefatı halinde onun atadığı vasi, sonra dedenin vasisinin atadığı vasi, sonra da hâkim ya da onun yetim mali velayetiyle ilgilenmesi için atamış olduğu vasi. Bu vasilerin her birinin yetimin mali velayetleri üzerindeki tasarruf yetkileri farklılık arz etmektedir.

5. Ailesi tarafından zina suçlamasından kurtulmak için, geçim endişesinden veya herhangi bir sebeple yol kenarına, cami avlusuna ya da boş bir araziye bırakılan, annesi ve babası bilinmeyen çocuğa lakit (terkedilmiş çocuk) denir. Terkedilmiş çocuğu bulana mültakit, bulma işlemine de iltikat denir. İslam Hukukçuları terkedilmiş çocuk ile ilgili hükümler ortaya koyarken sürekli çocuğun menfaatini göz önünde bulundurmışlardır.

6. Terkedilmiş çocuğu bulan kişinin alması Hanefilere göre mendup kabul edilmiştir. Ancak çocuğu sadece bir kişi görmüş ve alınmadığı takdirde hayatı tehlikeye girecekse çocuğu gören kişinin alması farz-ı ayn olur.

7. Terkedilmiş çocuğun bakımı istemesi halinde onu bulup alan kimseye aittir. Ancak terkedilmiş çocuğu alan kimse çocuğun sağlıklı bir şekilde yaşam sürebilmesi, günün şartlarına uygun eğitimine devam edebilmesi ve zamanı geldiğinde uygun bir meslek edinebilmesi hususunda yetersiz ise devlet çocuğu ondan alır ve uygun bir aile yanına yerleştirir.

8. Terkedilmiş çocuk kendi nafakasını temin edecek mali güce sahip değilse, yani kendisiyle birlikte herhangi bir mal veya para bulunmamışsa, kendisine nafakası hususunda yardım edecek akrabaları da bulunmadığı için nafakasını devlet karşılar.

9. Terkedilmiş çocuğu bulup alan kimse onun kendi çocuğu olduğunu iddia ederse iddiası delilsiz kabul edilir. Ancak çocuğu bulan kimse böyle bir iddiada bulunmaz ve başka bir şahıs çocuğun kendi çocuğu olduğunu iddia ederse bunların baba-oğul veya baba-kız olmaya yaşları elverişli ise çocuğun nesebi o kimseden sabit olur. Biri Müslüman diğeri gayri müslim iki kişi terkedilmiş çocuğun kendilerine ait olduğunu iddia etseler çocuk Müslüman'a verilir. İslam hukukçuları terkedilmiş çocukların neseplerinin tespiti hususunda sürekli çocuğun faydasını ön planda tutmuşlardır.

10. Aksi ispatlanmadıkça terkedilmiş çocuk hür ve Müslüman kabul edilir.

11. Devlet terkedilmiş çocuğun hem kanuni temsilcisi hem de akrabası konumundadır. Bu yüzden çocuk bir cinayet işlediğinde çocuğun ödemesi gereken diyeti devlet öder, çocuğa karşı bir cinayet işlendiğinde davacı taraf bizzat devlet olur.

ÖNERİLER

1- Kimsesiz Çocuklara Aile Ortamında Sahip Çıkılmalıdır

İslamiyet çocukların yetişmesinde en iyi ortam olarak aileyi kabul etmektedir. Bu yüzden çocuğun bakımından, korunmasından, eğitiminden ve nafakasından öncelikle ana-babası sorumludur (Ferruh, 1969: 142; Mısıri, 1972: 86). Çocuk için anne dünyanın tümüdür. Annenin herhangi bir şekilde çocuğun hayatından çekilmesi çocuğun hayatında büyük olumsuzluklar meydana getirir. Yerini tutacak bir kimse bulunmaksızın anneden yoksun kalan çocukların insanlarla ve dış dünyayla bağlantıları sarsılabilir (Yavuzer, 1982:124). Annesi olmayan ve ruh çöküntüsüne doğru gitmekte olan bir çocuk için yapılacak en önemli şey annenin çocukta bıraktığı boşluğu dolduracak birini bulmaktır (Yavuzer, 1982:126). Bu yüzden tüm dünyada, özellikle bir yaşından önce annesinden ayrılmak zorunda kalan çocuklar için, en çok tercih edilen bakım şekli koruyucu aile uygulamasıdır (Taştekil, 1992: 321; Işık, 2005: 24).

2- Koruyucu Aile Uygulaması Güçlendirilmeli ve Yaygınlaştırılmalıdır

Korunmaya muhtaç çocuklar, Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar hayırsever vatandaşların kurmuş oldukları "hayrat vakıfları" aracılığıyla gözetilmişlerdir (Yıldırım, 2007: 75). Ayrıca zengin aileler yoksul ailelerin çocuklarını küçük yaşlarda "ahiret

evlatlığı”, “can evlatlık”, “manevi evlatlık” gibi isimler altında yanlarına alıp, bakmışlar, büyütmişler ve gerektiğinde evlendirmişlerdir (Kurt, 1992: 552).

Osmanlı Devletinde XIX. Yüzyıla kadar korunmaya muhtaç çocuklara yönelik çocuk bakımevi türünden bir kurum mevcut değildi. Osmanlı’da ilk ıslahhanenin kuruluş tarihi 1860’tır. Islahhaneyi Daruşşafaka, Darulaceze ve son yıllarda Kızılay takip etmiştir. Bu kurumların gecikmesinin en önemli sebebi kimsesiz çocukların kurum yerine bir aile yanında bakılmalarıdır. Vakıflar öksüz, yetim ve kimsesiz çocuklarının bakımını üstlenen ailelere yüzyıllar boyunca maddi destek sağlamıştır. Böylece çeşitli sebeplerle aile sevgisinden ve şefkatinden uzak kalmış korunmaya muhtaç çocuklar, katıldığı ailenin öz çocukları ile birlikte aile içerisinde barınmışlardır (Kurt, 1992: 557). Bunun sonucu olarak, günümüzde aile sevgisinden yoksun bir şekilde yurtlarda yetişen çocuklarda görülen birtakım psikolojik rahatsızlıkların ve istenmeyen durumların bertaraf edildiği söylenebilir (Kurt, 1992: 559). Bugün için de koruyucu aile uygulamasının kurum bakımından üstün olduğu çağdaş yazarlarca kabul edilmektedir ve yaygınlaştırılması tavsiye edilmektedir (Yavuzer, 1982: 127; Işık, 2005: 24; Yıldırım, 2007: 76). Ancak koruyucu aile hususunda şu hususlara dikkat edilmelidir:

Kimsesiz çocukların koruyucu aile yada kişilerin yanına yerleştirilmesinde çocuğun yararı esas alınmalıdır. Bunun için çocuğun beden ve ruhen koruyucu aile yanında kalmaya müsait olup olmadığı iyi irdelenmelidir.

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların can ve namus güvenliği sağlanmalıdır. Koruyucu kişi veya aileler devletin denetiminden uzak kaldıklarında bu çocukları hırsızlık, kapkaç, cinayet, fuhuş ve uyuşturucu gibi işlerde kullanabilirler. Bu yüzden devlet kimsesiz çocukları emanet edeceği koruyucu aileleri çok iyi araştırmalı ve bu çocukların kontrollerini sıkı tutmalıdır. İyi niyet adı altında kimsesiz çocuklara insanlık dışı muamele yapabilen insanların toplumda her zaman var olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Ülkemizde bakıma ve korunmaya muhtaç çok sayıda çocuk olmasına karşın insanımızın çoğu koruyucu aile uygulamasından habersiz veya koruyucu aile ile ilgili birtakım yanlış bilgiye sahiptir. Koruyucu aile uygulamasının yaygınlaştırılması için insanlar koruyucu aile hakkında bilgilendirilmeli, Kur’an ve sünnetin kimsesiz çocuklar, özellikle de yetimler hakkındaki hükümleri ortaya konmalıdır.

3. Çocuk Yuvaları Ve Yetiştirme Yurtları Geliştirilmelidir.

Evlat edinme yoluyla veya koruyucu aile uygulamasıyla bir aile yanına yerleştirilemeyip çocuk yuvalarında ve yetiştirme yurtlarında kalan kimsesiz çocukların daha güvenli bir ortamda yetişmeleri için bir takım düzenlemeler yapılabilir. Bunların başlıcaları şunlardır:

1. Çocuk yuvalarındaki ve yetiştirme yurtlarındaki ortam aile ortamına benzetilmelidir. Yurt içinde yöneticiler, çalışanlar ve çocuklar arasında sevgiye ve saygıya dayalı sıcak ilişkiler kurulmalı, ailesini kaybeden çocukların aile özlemi asgariye indirilmeye çalışılmalıdır.

2. Kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklar için açılacak çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları hizmete duyulan gereksinim düzeyine göre ülke geneline dağıtılmalıdır. Kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların fazla olduğu bölgelerde kurumlar daha fazla olmalıdır. Ayrıca bu kurumların kamu kuruluşlarıyla ve toplumla bağlantıları sağlanarak çocukların sosyalleşmelerine yardımcı olunmalıdır.

3. Yetiştirme yurtlarındaki yaşam koşulları ve toplumsallaşma olanakları geliştirilmelidir. Çocuklar bireysel sorumluluk ve karşılıklı güven ortamı içinde çevresel etkinliklere katılma fırsatı bulabilmelidirler. Ayrıca bu çocukların boş zamanlarının değerlendirilmesi hususunda yöneticiler ve kurumda çalışanlar çocuklara rehberlik etmelidirler (Cılga, 1989: 206-208).

4. Çocuk Köyleri Yeniden Yapılandırılmalı ve Güçlü Bir Denetim Mekanizması Oluşturulmalıdır.

İslamiyet insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde birtakım kurallara riayet edilmesini zorunlu kılmıştır. Bu kurallar tamamen kişinin ve toplumun menfaatinde. Bu kurallardan biri de evlenmeleri yasak olmayan kimselerin aynı ortamı paylaştıklarında mahremiyet sınırlarına dikkat etmeleridir. Kimsesiz çocukların bakımı ve korunması hususunda önemli bir işlev gören çocuk köylerinde yazılı ve görsel basında çıkan üzücü haberlerin tekrarlanmaması için çocuklar belli bir yaşa geldiklerinde kız-erkek şeklinde ayrılmalı ve devlet kurallara riayet edilip edilmediğini sıkı bir şekilde denetlemelidir. Ayrıca çocuk köylerinde kalan çocukların toplumla bağlantıları koparılmamalı ve onları hayata hazırlayıcı önlemler alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- ACAR, İ., 2006, “İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme ve Hz. Peygamber’in Zeynep’le Evliliği”, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, (7), ss. 99–110.
- AĞIRMAN, M., 2006, “Ailemizin Eksik Fertleri”, Fikir Dünyası Düşünce Dergisi, (4), ss.94–99.
- AĞIRMAN, C., 2007, “Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, VII (2), ss.9-30.
- AKARSLAN, M., 1998, Ana Hatlarıyla Çocuk Hakları ve Çocuk Hakları Mevzuatı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 99s.
- AKGÜNDÜZ, A., 1986, Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1000s.
- AKINTÜRK, T., 2006, Aile Hukuku, c. II, 10. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 595s.
- AKOL, O., 1950, Kimsesiz Çocuklar, Örnek Matbaası, Ankara, 118s.
- AKSAKAL, S., Ocak-Haziran 2003, “Boşanmadan Sonra Çocuğun Velayeti”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (1), ss.167-190.
- AKYÜZ, E., 2000, Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 507s.
- ALGÜL, H., 1998, “Hind b. Ebû Hâle” Maddesi, XVIII, Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul, ss. 64.
- ÂMİR, A., 1976, Ahvalü’ş- Şahsiyye fi Şeriatı’l- İslamiyye, 2. Baskı, Daru’l Fikr Matbaası, Kahire, 645s.
- ANSAY, S.Ş., 1958, Hukuk Tarihinde İslam Hukuku, Ankara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, Ankara, 323s.
- ATEŞ, A.O., 1996, İslam’a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitap Örf ve Âdetleri, Beyan Yayınları, İstanbul, 544s.
- AYDIN, M.A., 1985, İslam-Osmanlı Aile Hukuku, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 311s.
- _____, 1993, “Çocuk” maddesi, c.VIII, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, ss. 361-363.
- _____, 1995, “Evlat Edinme” Maddesi, XI, Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul, ss. 527- 529.
- AYDOĞAN, Y., 2006, “Ev Ortamının Çocuğun Gelişimine Göre Düzenlenmesi”, Aile ve Toplum, 3 (10). ss. 27-34.
- BAKKALOĞLU, M.K.A., 1995, “Cahiliye Dönemi Aile Hukuku”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans, Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- BAKTIR, M., 1986, “İslam Hukukunda Hıdane”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (7), ss. 259-289.
- _____, 1993, “Çocuk” Maddesi, c.VIII, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, ss.361-363.
- BARDAKOĞLU, A., 1994, “Ehliyet” Maddesi, c.XX, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, ss.533-539.
- _____, 1998, “Hidâne” maddesi, c. XVII, Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul, ss.467-471.
- BAYRAKLI, B., 2003, Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri, I, Bayraklı Yayınları, İstanbul.
- BERKİ, Ş., 1952, “Türk Hukukunda Evlat Edinme ve Evlatlığın Mirası”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, IX,(3-4), ss.1-39.
- _____, 1981, “Kur’an’da Miras Hukuku”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XXXVIII, (1-4), ss.107-132.
- _____, 1981, "Vakıflar", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XXXVIII, (1-4). ss.133-164.
- BİLGİN, B., 1997, İslâm ve Çocuk, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 182s.
- BİLMEN, Ö.N., Tarihsiz, Hukuki İslamiyye ve Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmûsu, I-VII, Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul.
- BUHARÎ, İ., 1992, es-Sahih, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- CANAN, İ., 1983, Resulüllah’a Göre Aile ve Okulda Çocuk Terbiyesi, Cihan Yayınları, İstanbul, 216s.
- _____, 1984, Kur’an’da Çocuk, Cihan Yayınları, İstanbul, 230s.
- _____, 1988, “Kur’an’da Çocukla İlgili Meseleler”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (8), ss.19-41.
- _____, 1995, “İslam’da Çocuk Hakları”, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1, ss.7-22.
- _____, 1996, “İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi”, İ. Kurt, S.A. Tüz, İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi II, İstanbul, Ensar Neşriyat, ss.19-36.
- _____, 2001, Allah’ın Çocuklara Bahşettiği Haklar, Timaş Yayınları, İstanbul, 207s.
- CASSÂS, R., 1985, Ahkamü'l-Kur’an, I-III, Darü'l İhyâü Tûrâsi'l-Arabiyyü, Beyrut.
- CEVZİYYE, İ.K., 1989, Tuhfetu'l- Mevdûd bi Ahkâmi'l Mevlûd, el- Caffan ve el- Câbi Basımevi, Beyrut, 317s.
- CEZİRİ, İ., 1981, Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı, Çev: H. Ege, I-VII, Bahar Yayınevi, İstanbul.

- CILGA, İ., 1989, Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları, Ankara, 249s.
- CUNDÎ, A.N., 2001, el-Ahvâlü's-Şahsiyye fi'l İslâm, Darü'l Maarif, Kahire, 79s.
- ÇALIŞKAN, A., 2001, "İslâmî Çocuk Edebiyatı", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (12-13), ss.409-431.
- ÇEKER, O.,1990, İslam Hukukunda Çocuk, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 238s.
- ÇELEBİ, A., 1983, İslam'da Eğitim-Öğretim Tarihi, Çev: A. Yardım, Damla Yayınevi, İstanbul, 488s.
- ÇEVİKOĞLU, N., 1996, "İslam'a Göre Çocuk Terbiyesinde Annenin Yeri", İ. Kurt, S.A. Tüz, İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi II, İstanbul, Ensar Neşriyat, ss.171-186.
- DÂĞİSTÂNÎ, A., 1992, el- Lakîtü fi'l-İslâm, Birinci Baskı, Ezher, 148s.
- DANIŞMAN, M.A., 2006, "İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, (8). ss.239-258.
- DEMİR, M., 2003, "Bazı Ülke Yasaları İle Karşılaştırmalı Olarak Evlat Edinmenin Yasal Koşulları", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, LII (3). ss.253-274.
- DÖNDÜREN, H., 1977, Delilleriyle İslam Hukuku, İslam Hukuku Külliyyatı Yayınları, Konya, 478s.
- _____, 2000, "Evlat Edinme" Maddesi, II, Şamil İslam Ansiklopedisi, İstanbul, ss.294-295.
- DÖNMEZ, İ.K., 1997, "Yetim" Maddesi, XIII, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, Eskişehir, ss.401-403.
- DÜŞGÜN, F.Ş., 2007, "Örf ve Âdetlerin İslam Hukukuna Etkisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- EBU DAVUD, S., 1992, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- EBU ZEHRA, M., 1981, İslam'da Sosyal Dayanışma, Çev: E.R. Fıglalı, O. Eskicioğlu, Yağmur Yayınevi, İstanbul,
- _____, 1957, el- Ahvâlü's- Şahsiye, Darü'l Fikrî'l Arabiyyü, Mısır, 543s.
- _____, M., 1986, İslam Hukuku Metodolojisi, Çev: A. Şener, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 413s.
- ERBAY, C., 1998a, İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi, 2. Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul, 274s.
- _____, 1998b, İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası, 2. Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul, 185s.

- ERDEM, A., Şubat 1993, “Evlat Edinme”, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, (77), ss.21-28.
- ERDOĞAN, M., 1998, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, Rağbet Yayınları, İstanbul, 496s.
- ESED, M., 1999, Kur’an Mesajı, I-III, Çev: C. Koytak, A. Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul.
- EVGİN, A., 2004, Hz. Peygamber’in Sünnetinde Alternatif Çözüm Yolları, İlahiyât Yayınları, Ankara, 206s.
- FÂRÛKÎ, İ.R ve FÂRÛKÎ, L.L., 1999, İslâm Kültür Atlası, Çev: M.O. Kibaroglu, Z. Kibaroglu, Üçüncü Baskı, İnkılâb Yayınları, İstanbul.
- FERRUH, Ö., 1969, İslam Aile Hukuku, Çev: Y.Z. Kavakçı, Sebil Yayınevi, 239s.
- FİDAN, A., KARDAŞ, N.,...vd, 1996, Örnekleriyle Türkçe Sözlük, I-IV, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- GAZÂLÎ, M., 1979, İhyâ-i Ulûmid-dîn, c. VI, Çev: A. Arslan, Haşmet Matbaası, İstanbul.
- GÖKA, E., 2004, “Çocuk ve Çevre”, Ailede Çocuk Eğitimi, ss. 169-197.
- ĞANDÛR, A., 2006, el-Ahvâlü’ş-Şahsiyye fî Teşrî’l-İslamiyye, Mektebetü’l-Fellah, Mısır, 853s.
- HALLAF, A., 1985, İslam Hukuk Felsefesi, Çev: H. Atay, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 413s.
- _____, 1990, Ahkamu’l Ahvalü’ş-Şahsiyye fî Şeriatî’l-İslamiyye, 2. Baskı, Daru’l Kalem Matbaası, Kuveyt, 270s.
- HAMİDULLAH, M., 2003, İslam Peygamberi, Çev: Salih Tuğ, c.I, İmaj Baskı ve Cilt, Ankara.
- HÖKELEKLİ, H., 1993, “Çocuk” maddesi, VIII, Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul, ss.355-359.
- HUDÂRÎ, M., 1991, Usûlü’l-Fıkh, Darü’l-Fıkr Matbaası, Beyrut.
- HÜSREV, M., 1980, Kaynaklarıyla Büyük İslam Fıkhı- Gurer ve Durer Tercümesi, I- IV, Çev: A. Erkan, Eser Neşriyat, Basım yeri yok.
- IŞIK, M., 2005, Evlat Edinme, Adalet Yayınevi, Ankara, 296s.
- İBN ABİDİN, 1983, Reddü’l- Muhtar Ale’d-Dürri’l Muhtar, c. IX, Çev: A. Davudoğlu, Şamil Yayınevi, İstanbul.
- İBN MÂCE, M., 1992, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- İBN HÜMÂM, A., Tarihsiz, Şerhu Fethu’l-Kadîr, c. VI, Darü’l-Fıkr Matbaası, Beyrut.
- İBN KUDÂME, A., 1984, el-Muğnî ve Şerhu’l-Kebîr, c. VI, Darü’l Fıkr, Beyrut.
- İBN MANZUR, 1994, Lisanü’l- Arab, I-XV, 4. Baskı, Daru’l Şadr Matbaası, Beyrut.

- İBN NÜCEYM, Z., h. 1311, el-Bahru'r-Ra'ik Şerhı Kenzi'd Dekaik, c. IV, Matbaatü'l-İlmiyye, Kahire.
- İBN RÜŞD, K., 1985, Bidâyetü'l Müctehid ve Nihayetü'l Muktesid, c. II, Kahraman Yayınları, İstanbul.
- İNAN, A.N., 1980, "Çocuğun Korunması ve Polis", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XXXVII, (1-4), ss.243-250.
- KAHVECİ, N., 2004, İslam Aile Hukuku Ders Notları (Basılmamış), Kahramanmaraş, 200s.
- _____, 2007, İslâm Hukuku Açısından Nişanlılık, Rağbet Yayınları, İstanbul, 204s.
- KARAMAN, H., 1974, Mukayeseli İslam Hukuku, İrfan Yayınevi, İstanbul, 480s.
- KÂSÂNÎ, M., 1986, Kitabü Bedai'i's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerai', I-VII, Beyrut.
- KESKİOĞLU, O., 2003, Fıkıh Tarihi ve İslam Hukuku, 6. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 336s.
- KILIÇOĞLU, A., 2003, Kadın ve Çocuk Hakları Açısından Yeni Türk Medeni Kanunu, T.C Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, 152s.
- KIYICI, S., 1990, İslam Hukukunda Örf ve Âdet, İşaret Yayınları, İstanbul, 150s.
- KİTABÜ'N-NAFAKAT (1915 Tarihli Nafaka Kanunu), Rumi 1333, Amire Matbaası, İstanbul, 164s.
- KOMİSYON, 1986, Fetavây-ı Hindiyeye, I-XVI, Çev: M. Efe, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, B., "Tarihte Vakıflar", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, VIII (3-4). ss.479-518.
- KÖSE, M., 2001, "Mukayeseli Hukukta Evlat Edinme Problemi", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (15). ss. 267-306.
- KÖSE, S., 1988, "İslam Hukukunda Bulunmuş Mal ve Çocuk", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- _____, 2003, "Lakit" Maddesi, c.XXVII, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, ss.68-69.
- KUR'AN-I KERİM.
- KURT, A., 1992, "Tanzimat Döneminde Koruyucu Aile Müesseseleri", Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, II, ss. 548-559
- _____, 1994, "İslam'ın Koruyucu Aileye Bakışı", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, VI, (6), ss.177-186.
- _____, 1998, Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 190s.
- KURTUBÎ, A., 1994, el-Camiü'l-Ahkâmi'l-Kur'an, I-XXII, 1.Baskı, Darü'l-Hadis, Kahire.

- LAPIDUS, İ., 2003, İslam Toplamları Tarihi, Çev: Y. Aktay, c.I, 2. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 783s.
- LEWİS, B., 2003, Tarihte Araplar, Çev: H.D. Yıldız, 5. Basım, Anka Yayınları, İstanbul, 271s.
- MAHLUF, M., Tarihsiz, İslam'da Miras Hukuku, Çev: A. Hastaoğlu, H.T. Feyizli, Nur Yayınları, Ankara, 225s.
- MECELLE-İ AHKÂM-I ADLİYYE, 1985, Neşreden: BERKİ, A.H., İstanbul.
- MEVSİLÎ, M., 1980, el-İhtiyâr li Ta'lili'l-Muhtar, I-III, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- MISRÎ, S.T., 1972, İslam Hukukunda Şahsi Haller, Çev: M.S. Aydın, İslami Neşriyat Yayınevi, İstanbul, 168s.
- MÜSLİM, H, 1992, es-Sahih, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- NESÂÎ, Ş., 1992, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- NEVEVÎ, Tarihsiz, Ş., el-Minhâc, (Sirâcü'l-Vehhâc ile birlikte), İstanbul.
- OĞUZMAN, K., AKYOL, Ş., ÖZAKMAN, C., 1984, Medeni Kanun, Borçlar Kanunu Tatbikat Kanunu ve İlgili Kanunlar - Tüzükler - Yönetmelikler, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1237s.
- ÖZBEK, A., 1996, "Bir Eğitim Kurumu Olarak Ailenin Önemi", İ. Kurt, S.A. Tüz, İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi II, İstanbul, Ensar Neşriyat, ss.49-68.
- ÖZCAN, R., 1996, İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası, Çağlayan Yayınları, İzmir, 391s.
- PARLATIR, İ., GÖZAYDIN, N.,...vd., 1998, Türkçe Sözlük, I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- SÂBÛNÎ, M.A., Tarihsiz, Ravâiü'l-Beyân Tefsîru Âyâti'l-Ahkâmi Mine'l-Kur'an, I-II, Beyrut.
- SALİH, M., Tarihsiz, et-Tıflü fi Ş-Şerîati'l-İslâmiyye, Farazdak matbaası, Riyad, 529s.
- SAN'ÂNÎ, İ., 1988, Şerhu Bulûğu'l Merâm Min Cem'u Edilleti'l-Âhkâm, III, 1. Baskı, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- SARIÇAM, İ., 2003, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 437s.
- SAYITA, S.U., 1996, Türk Hukukunda Çocuğun Koruyucu Aile (Kişi) Yanına Yerleştirilmesi, Filiz Kitabevi, 215s.
- SELÇUK, M., 1991, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 207s.
- SERAHSÎ, S., 2001, Kitabü'l-Mebsût, I-XXX, Darü'l Kütübi'l İlmiyye, Beyrut.
- SEROZAN, R., 2000, Çocuk Hukuku, Beta Yayıncılık, İstanbul, 252s.

- SEYDİŞEHRÎ, E., 1994, Delilleriyle İslâm Miras Hukuku, Çev: İ. H. UCA, Esra Yayınları, Konya, 231s.
- SEZEN, M.K., 2005, “Nesep Hukuku ve Babalık Davalarına Tarihi Bir Bakış”, Lâyiha Hukuki Araştırmalar Dergisi,3, (10), ss.3-11.
- ŞA'BAN, Z., 2000, İslam Hukuk İlminin Esasları, Çev: İ. K. Dönmez, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 427s.
- ŞENER, M., 2003, Günümüz Fıkıh Problemleri I, Basımevi yok, İzmir, 327s.
- ŞEYBÂNÎ, H., 1990, Kitabü'l-Asl el-Ma'rûfû bi'l-Mabsût, c. IV, 1. Baskı, Âlimü'l-Kütüb Basımevi, Beyrut.
- ŞİRBÎNÎ, M., 1957, Muğni'l- Muhtâc ilâ Marifeti Meâ'ni elfâzi'l- Minhâc, c. II, Darü'l Fikr, Beyrut.
- TAŞTEKİL, S., 1992, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Bakım Yöntemleri”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7 (1), ss.312-327.
- T.C ANAYASASI (1982), 2007, Adalet Yayınevi, Ankara.
- TİRMİZÎ, M., 1992, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- TOPAL, Ş., Eylül-Aralık 2006, “İslam Hukukunda Yoksullar Yararına Kullanılabilecek Bazı Mali Kaynaklar”, Dini Araştırmalar Dergisi, 9 ,(26), ss.233- 250.
- TURGAY, N., 2005, “Kur'an-ı Kerim'e Göre Evlat Edinme Meselesi”, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7, (2), ss. 81-97.
- TÜRK MEDENİ KANUNU, 2006, Kadeş Hukuk Kitaplığı, İstanbul.
- UZUNPOSTALCI, M., 2006, “İslâm Hukuku Açısından Ehliyet”, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, (8), ss.149-152.
- ÜSRÜŞENÎ, M., 1984, Ahkâmü's - Sığâr, Çev: İ. Canan, Cihan Yayınları, İstanbul, 488s.
- VÂSİL, N.F., 2002, el-Velâyetü'l-Hâssah, Birinci Baskı, Darü's-Şurûk Matbaası, Kahire, 102s.
- VELİDEDEOĞLU, 1956, Türk Medenî Hukuku, c. I-cüz I-II, 5. Bası, İstanbul Matbaacılık, İstanbul.
- WATT, M., 2000, Kur'an'a Giriş, Çev: S. Kalkan, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 271s.
- YAVUZ, K., 1983, Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi (7-12 Yaş), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 293ss.
- YAVUZER, H., 1982, Çocuk ve Suç, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 459s.
- YAZIR, E.M.H., Tarihsiz, Hak Dini Kur'an Dili, I-IX, Şûra-Çelik Yayınları, Ankara.
- YILDIRIM, M., 2007, İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme, 2. Basım, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 113s.

- YÖRÜKOĞLU, A., 2000, Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, 6. Basım, Avcı Ofset, İstanbul, 277s.
- ZAPATA, T.T., 2006, Medeni Hukuk, Savaş Yayınevi, Ankara, 585s.
- ZEVKLİLER, A., 1968, “Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XXV, (1-2), ss.173-236.
- ZEYDAN, A., 1982, Fıkıh Usûlü, Çev: R. Özcan, Emek Matbaası, İstanbul, 582s.
- _____, 1985, İslam Hukukuna Giriş, Çev: Ali Şafak, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 635s.
- ZÜHAYLİ, V., 1991, İslam Fıkıhı Ansiklopedisi, I-X, Çev: A. Efe, B. Ergarsoy vd., Risale Yayınları, İstanbul.
- 24/5/1983 Tarih ve 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu.
- 24/5/1983 Tarih ve 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nun 23'üncü Maddesine Dayanılarak Hazırlanan ve 14/10/1993 Tarihli 21728 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan Koruyucu Aile Yönetmeliği.
- 11/12/1994 Tarihli ve 22138 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.
- “<http://tr.wikipedia.org/wiki/Bolluca>”, 10.05.2008

ÖZGEÇMİŞ

30.04.1983 tarihinde Kahramanmaraş'ta doğdu. İlkokulu Kızılseki Köyü İlkokulu'nda, ortaokul ve liseyi Kahramanmaraş İmam-Hatip Lisesi'nde tamamladı. 2001 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesine kaydoldu. 2005 yılında bu fakülteden mezun oldu. Aynı yıl KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı. Halen burada öğrenim hayatına devam etmektedir. Evlidir.